



UiT

NORGES  
ARKTISKE  
UNIVERSITET

Institutt for helse- og omsorgsfag

## **Familie er familie**

*En kvalitativ studie av fosterforeldres egne barns psykososiale erfaringer med å mestre det å være fostersøsken i slektsfosterhjem.*

—

**Jeanette Solbakken**

*Masteroppgave i helsefag, studieretning psykisk helse. November 2018*





## **Søster**

Familie er familie,  
sier moren min alltid.

Og jeg vet jo

at en søster

først og fremst er en søster.

Hun står der med søster over hele seg.

Gro Dahle

(fra diktsamlingen *Søster*, 2016)

# Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	10
1.1	Bakgrunnen for valg av tema.....	11
1.2	Forskningsspørsmål og hensikten med studien.....	11
1.3	Studiens relevans og plassering .....	12
1.4	Begrepsavklaringer og avgrensninger.....	12
1.4.1	Fosterhjem, nøytrale fosterhjem og slektsfosterhjem.....	12
1.4.2	Fosterforeldres egne barn og barn av fosterforeldre.....	13
1.4.3	Fostersøsken og fosterbarn .....	13
1.4.4	Psykososiale erfaringer.....	13
1.4.5	Mestring .....	14
1.5	Studiens oppbygning .....	14
1.6	Litteratursøk og tidligere forskning .....	14
1.6.1	Tidligere forskning .....	15
1.6.2	Oppsummering av tidligere forskning .....	18
2	Teori.....	18
2.1	Stress hos barn.....	18
2.2	Mestring hos barn.....	19
2.3	Konsekvenser av negativ stressbelastning .....	20
2.3.1	Stress i søskenrelasjoner til barn med helsevansker.....	21
2.4	Teorier om sårbarhet og stressmestring .....	21
2.4.1	Antonovskys salutogene mestringsteori.....	22
2.4.2	Rutters teori om resiliens – forholdet mellom sårbarhet og styrke.....	22
2.4.3	Risikofaktorer .....	23
2.4.4	Beskyttelsesfaktorer.....	24
2.4.5	Beskyttelsesmekanismer.....	25
3	Vitenskapsteori og metode.....	26
3.1	Fenomenologi.....	26
3.2	Hermeneutikk .....	27
3.3	Kvalitativ metode .....	27

3.4	Spesielle hensyn ved bruk av kvalitative livsverdenintervju.....	28
3.4.1	Andre metoder til vurdering .....	28
3.5	Forskerens rolle og forforståelse.....	29
3.6	Utvalg og rekruttering av studiedeltakere .....	29
3.6.1	Presentasjon av studiedeltakerne .....	31
3.7	Intervjuforberedelser: Intervjuguide og prøveintervju .....	32
3.8	Gjennomføring av intervju med studiedeltakerne .....	33
3.8.1	Intervjusamtalenes forløp .....	34
3.8.2	Aktiv lytting .....	35
3.9	Refleksjon og transkribering.....	36
3.9.1	Transkribering av tekst til analyse .....	36
3.10	Analyse.....	37
3.10.1	Koding av materiale.....	37
3.11	Metodiske og etiske forskningsoverveielser .....	38
3.11.1	Metodiske overveielser .....	38
3.11.2	Etiske overveielser.....	40
4	Funn.....	42
4.1	Familien i fokus.....	42
4.1.1	Naturlig å ta ansvar for barn fra egen familie .....	42
4.1.2	Åpen dialog i kjernefamilien er viktig .....	43
4.1.3	Å snakke med andre gir motivasjon og mestringstro .....	44
4.1.4	Behov for å samtale med barneverntjenesten om familieforhold .....	45
4.1.5	Oppsummering .....	47
4.2	Å mestre det å være fostersøsken er en berikelse.....	47
4.2.1	Morsomt og meningsfullt å være fostersøsken.....	47
4.2.2	Godt å bli sett og anerkjent av sine foreldre.....	48
4.2.3	Tillit og aksept styrker familierelasjonene .....	49
4.2.4	Å være fostersøsken innebærer mestring og personlig utvikling.....	50
4.2.5	Tilknytning og gjensidig kjærighet er belønning .....	51
4.2.6	Oppsummering .....	52
4.3	Å være fostersøsken innebærer også påkjenninger .....	52
4.3.1	Tap av normalfamilien og nære relasjoner.....	53
4.3.2	Relasjonelle dilemma (dobbeltrullen) .....	54
4.3.3	Tilsidesettelse av egne behov.....	56

4.3.4	Uinnfridde forventninger .....	57
4.3.5	Bekymringer .....	58
4.3.6	Oppsummering .....	59
5	Diskusjon.....	59
5.1	Familien i fokus.....	59
5.1.1	Naturlig å ta ansvar for barn fra egen familie .....	59
5.1.2	Åpen dialog i kjernefamilien er viktig .....	60
5.1.3	Å snakke med andre gir motivasjon og mestringstro .....	61
5.1.4	Behov for samtaler med barneverntjenesten om familieforhold.....	62
5.2	Å mestre det å være fostersøsken er en berikelse.....	63
5.2.1	Morsomt og meningsfylt å være fostersøsken.....	63
5.2.2	Godt å bli sett og anerkjent av sine foreldre.....	63
5.2.3	Tillit og aksept styrker familierelasjonene .....	64
5.2.4	Å være fostersøsken innebærer mestring og personlig utvikling.....	65
5.2.5	Tilknytning og gjensidig kjærlighet er belønning .....	65
5.3	Å være fostersøsken innebærer også påkjenninger .....	66
5.3.1	Tap av normalfamilien og nære relasjoner.....	66
5.3.2	Relasjonelle dilemma (dobbeltrullen) .....	67
5.3.3	Tilsidesettelse av egne behov.....	68
5.3.4	Uinnfridde forventninger .....	69
5.3.5	Bekymringer .....	69
6	Avslutning .....	70
6.1	Oppsummering .....	70
6.2	Styrker og begrensninger ved studien.....	71
6.3	Implikasjoner for praksis .....	72
6.4	Videre forskning og perspektiv på slektsfosterhjem .....	72
	Referanseliste .....	74
	Vedlegg .....	80

## Forord

Å være masterstudent har gitt ny respekt for eksisterende kunnskap og ny kunnskapsutvikling. Det å få mulighet til å øke faglig forståelse, bli bevisst på nyanser i ervervet erfaring og utvikle ny kunnskap har vært et privilegium. Jeg vil derfor takke alle som har bidratt til dette.

Først og fremst vil jeg rette en spesiell takk til studiens deltakere. Kunnskapen som her foreligger er utviklet i samarbeid med dere. Takk for at dere raust har delt livserfaringer, refleksjoner og klokskap. Deres historier har gjort sterkt inntrykk på meg.

Takk til Professor Amy Holtan ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge. Innspillene dine til problemstilling, inklusjonskriterier og intervjuguide gav forskningsprosjektet en tydeligere retning. Som resultat av dette er studiens validitet og pålitelighet betydelig styrket.

Til min veileder Inger Marie Holm; For et imponerende menneske du er! Mitt pedantiske forhold til korrekt utforming og gjennomføring av forskningsprosjektet har du møtt med tålmodighet. Takk for din tid, gode råd, utfordringer og oppmuntringer. Det har betydd alt.

For støtte, tips og positivitet underveis i forskningsprosjektet vil jeg takke Oddbjørn Løndal, Monica Agovic – Nordaas, Grete Overvåg og Hege Jakobsen. Det har gitt ny giv og glede.

En takk rettes også til andre som har bidratt med innspill, spørsmål, tanker, refleksjoner og kritikk. Spesielt medstudenter ved mastergradsstudiet i psykisk helse og professorene Gunn Pettersen og Anne-Grethe Talseth.

Til slutt, takk til mitt barn - som fant veien til verden midt i forskningsprosessen, og min mann som har holdt ut med nybakt mamma og nybakt forsker samtidig: Familie er familie. Nå skal vi kose oss!

Jeanette Solbakken

# Sammendrag

**Bakgrunn:** Fokuset på rekruttering av fosterhjem i slekt er styrket som et resultat av dagens politiske og juridiske føringer, og antallet slektsfosterhjem øker. Fordi mange fosterforeldre i slektsfosterhjem har egne barn betyr dette at flere barn kommer til å vokse opp med fosterbarn fra samme familie. Hvordan barn av fosterforeldre opplever å mestre det å være fostersøsken har betydning for om en fosterhjems plassering er vellykket. Nyere forskning viser at fosterbarn som bor hos slekt opplever å ha det bedre, har færre sosio-emosjonelle vansker og flytter sjeldnere til andre plasseringer. Med utgangspunkt i disse forholdene er det nyttig å utforske hvordan fosterforeldres egne barn mestrer det å være fostersøsken i slektsfosterhjem.

**Hensikt:** Hensikten med studien er å få innsikt i og økt kunnskap om fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøsken i slektsfosterhjem.

**Forskningsspørsmål:** Hvilke psykososiale erfaringer har fosterforeldres egne barn med å mestre det å være fostersøsken i slektsfosterhjem?

**Metode:** Studien er kvalitativ og data er samlet inn gjennom fem semistrukturerte intervju.

**Teori:** Det teoretiske utgangspunktet for studien er forskning på slektsfosterhjem og fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøsken, samt teori om stress og mestring i søskenrelasjoner med barn som har nedsatt funksjonsevne. For å belyse forskningsspørsmålet benyttes nevnte forskning, i tillegg til teori om resiliens og Antonovskys mestringsteori: sense of coherence.

**Resultater og konklusjon:** Barn av fosterforeldre finner det naturlig å ta ansvar for barn fra egen slekt og setter familien i fokus når de blir fostersøsken i slektsfosterhjem. De anser seg som medaktører i fosterhjemsoppdraget, og opplever det å være fostersøsken som en berikelse. Å inneha rollen som fostersøsken beskrives som morsomt og meningsfylt. De som mestrer denne rollen erfarer personlig utvikling, styrking av familierelasjoner og en positiv kontakt med fosterbarnet. Resultatene viser samtidig at fosterforeldrenes egne barn erfarer belastninger og påkjenninger som fostersøsken. Det oppleves vanskelig å sette egne behov til side for å prioritere fosterbarnet, oppleve tap av nære relasjoner, stå i utfordrende familiesituasjoner og bekymre seg for sin familie. For å mestre rollen som fostersøsken i slektsfosterhjem har barna behov for informasjon, veiledning og støtte.

**Nøkkelord:** Slektsfosterhjem, barn av fosterforeldre, fosterforeldres egne barn, fostersøsken, søskenrelasjon, søskenforhold, psykososiale erfaringer, stress, mestring.



# Abstract

**Background and purpose:** The focus on recruiting kinship care homes has been strengthened in Norway as a result of today's political and legal guidelines. The number of kinship care homes is now rising. As a lot of foster parents' in kinship care homes have children of their own this means that an increasing amount of young people will grow up as foster siblings to existing children within the kin. How the children of foster parents' experience coping with being foster siblings has an impact on placement disruption in foster care homes. Also, children who are placed in kinship care homes seem to cope better, have fewer reported socio-emotional problems and rarely need to move from their foster home. Taking all this into account, a closer look into how foster parents' children master being foster siblings in kinship care homes is useful.

**Research question:** What psychosocial experiences do children of foster parents' report having whilst mastering being a foster sibling in kinship care homes?

**Method:** The study is qualitative, and data was developed through five semi-structured interviews.

**Theory:** The theoretical foundation that the study is based upon is research on kinship care homes, and the foster parents' children's experiences with being foster siblings in foster care homes. Research on stress and mastery in sibling relations with children who have health problems is also included. Results from the study are interpreted through this research. In addition to this, I have employed the use of Antonovsky's theory of sense of coherence, and Rutter's theory about resilience.

**Results and conclusion:** The children of foster parents' find it natural to take responsibility for foster children from their own family. They take on a family oriented perspective when they become foster siblings in kinship care homes. Children of foster parents see themselves as co-contributors in the foster care work, and experience being foster siblings as an enrichment in life. To be a foster sibling is described as 'fun and meaningful.' Mastering the role as a foster sibling results in personal development, strengthening of family bonds and establishing a positive relationship with the foster child. Conversely, results in the study also show that the children of foster parents' experience strain in the role as foster siblings. Experiences of having to put their own needs aside to prioritize the foster child, loss of close relational bonds, having to manage challenging family situations and worrying about their families can be difficult to manage. To master the role as a foster sibling children of the foster parents say that they need information, guidance and support.

**Keywords:** Kinship care, kinship foster care, foster parents' children, children of foster parents', foster siblings, sibling relations, psychosocial experiences, stress, coping, mastery.

# 1 Innledning

I et historisk perspektiv har det vært vanlig praksis i Norge å bosette barn som ikke kunne bo hos sine foreldre i pleiehjem hos egen slekt (Frønes 2011). Det har likevel eksistert en generell skepsis mot slike plasseringer i barnevernet (Thørnblad 2013, Øia & Fauske 2010). Grunnene er forventninger om lav omsorgs- og arbeidskompetanse i den utvidede familien (Ibid.). Forskning har de senere årene vist at barn som flytter i slektsfosterhjem har det bedre, har færre sosio- emosjonelle vansker og sjelden må flytte videre til andre tiltak (Winokur, Holtan & Batchelder 2014). Fokus på rekruttering av fosterhjem i barns familie er med utgangspunkt i dette økt (Meld. St. 17, (2015-2016), og en slik plassering skal være vurdert før barnet flyttes til fosterhjem uten familiær tilknytning (Barnevernloven §4.22).

Av de barn som må flytte fra sine foreldre grunnet barnevernstiltak plasseres om lag åtti prosent i fosterhjem (Barne- og likestillingsdepartementet, 2017). En fjerdedel av disse barna bor i fosterhjem hos slekt eller bekjente (Ibid.). I 2017 tilsvarte dette 4480 barn (vedlegg nr.1, SSB 2017). I flere slektsfosterhjem har fosterforeldrene også egne barn (Holtan, Handegård, Thørnblad & Vis 2013). Hvordan disse barna ivaretas kan ha betydning for fosterhjemsplassingens vellykkethet (Backe-Hansen, Egelund & Havik 2010).

Det å ta imot et fosterbarn kan føre til både positive og negative endringer i hverdagslivet og i familiedynamikken (Höjer 2006). En utfordring kan være at halvparten av alle fosterbarn har psykiske helsevansker av en slik art at de har behov for klinisk behandling (Lehmann et al.2013). For barn av fosterforeldre kan dette være krevende å forholde seg til (Ellingsen & Øyre 2016). Noen kan finne det så krevende å tilpasse seg de nye forholdene i familien at de selv utvikler psykososiale vansker (Falch-Eriksen 2018, Revheim-Rafaelsen 2018, Serbinski 2017).

Om dette er tilfelle for fosterforeldres egne barn i slektsfosterhjem sier forskningen pr i dag lite om. Det vi vet er at risikoen for brudd øker i alle typer fosterhjem når det oppstår samspillsvansker mellom fosterforeldrenes egne barn og fosterbarnet (Backe-Hansen, Christiansen, & Havik 2013). En annen vanlig årsak er at fosterbarnets atferd og behov for hjelp oppleves som for belastende for familien over tid (Backe-Hansen et al.2013, Holtan et al.2013).

Selv om det foreligger forskning som omhandler erfaringer fosterforeldres egne barn har med å være fostersøsken i fosterhjem uten familiær tilknytning, er forskning på barn av fosterforeldres erfaringer med å være fostersøsken i *slektsfosterhjem* begrenset (Falch-Eriksen 2018, Serbinski 2017). Med utgangspunkt i nevnte forhold vil det å utforske fosterforeldres egne barns erfaringer med å mestre det å være fostersøsken i slektsfosterhjem kunne gi nyttig kunnskap for fosterhjemsfeltet i fremtiden.

## 1.1 Bakgrunnen for valg av tema

Interessen for tema ble vekket da jeg i mitt virke som sosialarbeider på barnevernsinstitusjon møtte ungdommer som tidligere hadde bodd i fosterhjem hos sin familie. Deres historier om hvordan det var å vokse opp med fostersøsken fra egen slekt gjorde inntrykk på meg. Av spesiell betydning er et møte med en ung gutt som etter flere mislykkede fosterhjems plasseringer hadde bodd en periode hos sin tante og onkel og deres tre barn. I det følgende skildres møtet, i anonymisert versjon, som ble utslagsgivende for valg av studiens tema:

*Jeg møter ham på den første arbeidsdagen ved en ungdomsinstitusjon. Jeg er nyutdannet og full av engasjement. Han er unnvikende og avviser all kontakt. Når jeg initierer til samtale blir han aggressiv og utagerende. Over tid blir vi likevel bedre kjent. Han ler av mine klossete samtaleforsøk. Til slutt ler vi sammen. Han spør om han kan stole på meg? Det er en invitasjon. Han forteller om fosterhjemmene som ikke ville ha ham. Om håpefulle, men brutte relasjoner. Relasjoner som har kostet ham troen på seg selv, på sin familie og at voksne er til å stole på. Så forteller han om da han bodde i fosterhjem hos sin tante og onkel. Der har han en bestekompis, søskenbarnet, som han ser opp til. Om en måned skal han dit på besøk. Han smiler mens han snakker om slektsfosterhjemmet.*

*Jeg drister meg til å spørre om hva som ble vanskelig med å bo hos tante og onkel. Han ser ned. Hvisker knapt hørbart; «Jeg ble for vanskelig. For vanskelig for min egen familie.» Jeg forsøker med trøst. Sier det er fint at han fremdeles har kontakt med søskenbarnet. Han slenger PlayStation stikka i veggen og roper; «Jeg hater ham!». Deretter gråter han intenst og lenge på fanget mitt. Jeg forstår at relasjonen mellom ham og søskenbarnet farges av flere nyanser enn først antatt.*

Det er nå flere år siden mitt møte med gutten på barnevernsinstitusjonen, men inntrykkene lar seg lett gjenkalle. Det er dette konkrete møtet som har næret min interesse for tema og for fosterhjemsarbeid.

## 1.2 Forskningsspørsmål og hensikten med studien

Studiens fokus er fosterforeldres egne barns mestringserfaringer med å være fostersøsken i slektsfosterhjem. Forskningsspørsmålet konkretiseres slik:

*Hvilke psykososiale erfaringer har fosterforeldres egne barn med å mestre det å være fostersøsken i slektsfosterhjem?*

Hensikten med studien er å få innsikt i, og kunnskap om fosterforeldres egne barns psykososiale erfaringer med å mestre det å være fostersøsken. Å studere slike erfaringer kan gi økt kunnskap om

hva det innebærer for barn av fosterforeldre å vokse opp med fostersøsken fra egen slekt, hva de selv vektlegger av erfaringer og hvordan de mestrer å tilpasse seg den nye familiesituasjonen. Slik kunnskap kan være nyttig for spesielt fosterforeldre og fostersøsken i slektsfosterhjem, men også for barneverntjenesten. For øvrig kan studien bidra til å danne et grunnlag for videre forskning på tema.

### **1.3 Studiens relevans og plassering**

Som tidligere nevnt er det forsket en del på barn av fosterforeldres erfaringer med å være fostersøsken i fosterhjem hvor barna ikke er i slektenskap med fosterhjemmet. Heriblant rapporter og studier av Ellingsen & Øyre (2016), Falch-Eriksen (2018), Farmer (2009), Höjer & Nordenfors (2006), Höjer, Sebba & Luke (2013), Knutsen (2014), Serbinski (2017) og Noble-Carr, Farnham & Dean (2014).

Funn fra slike studier er interessante, men de viser ikke hvordan *slektskap* kan påvirke rollen som fostersøsken hos barn av fosterforeldre. Koblingen mellom fosterhjems plasseringer og slektskap mener både nasjonale og internasjonale forskere er viktig for videre kunnskapsutvikling på feltet (Falch-Eriksen 2018, Holtan et al. 2013, Höjer & Nordenfors 2006, Farmer 2009). Denne studien tar sikte på å være et bidrag inn i arbeidet med å fylle dette kunnskapshullet.

### **1.4 Begrepsavklaringer og avgrensninger**

I det fosterhjemsfaglige feltet opereres det med flere betegnelser for samme fenomen, hvilket gjør en nærmere begrepsavklaring nødvendig. I det følgende defineres og utdypes begreper som inngår i forskningsspørsmålet. I tillegg defineres andre relevante termer som tydeliggjør studiens fokus.

#### **1.4.1 Fosterhjem, nøytrale fosterhjem og slektsfosterhjem**

Et fosterhjem er ifølge barnevernlovens § 4-22. «et privat hjem som tar imot barn til oppfostring på oppdrag fra offentlige myndigheter». Barn som flytter i fosterhjem etter tiltak fra barneverntjenesten kalles fosterbarn (Sundt 2012:08). Det finnes flere typer fosterhjem og flere betegnelser for samme type fosterhjem (Meld. St. 17. (2015-2016)). I denne studien benyttes fortrinnsvis betegnelsene slektsfosterhjem og nøytrale fosterhjem.

Et slektsfosterhjem differensierer fra andre typer fosterhjem ved at de voksne som påtar seg ansvaret som fosterforeldre er i slekt med fosterbarnet (Holtan 2013:32). Rammene for hva som ansees som et slektsfosterhjem varierer fra om fosterbarnet har en biologisk relasjon til sin fosterfamilie eller bor hos personer i sitt utvidede nettverk som de har en nær relasjon til (Holtan 2002). I denne studien benyttes

Holtans (2002:07) definisjon av begrepet: «Med slektsfosterhjem menes fosterhjem der barnet er i slekt med den ene eller begge fosterforeldrene... Med slekt menes relasjoner som i vid forstand kan tilbakeføres til biologiske eller legale bånd som ekteskap og adopsjon» (Ibid.).

Etter Holtans definisjon (2002:07), og spesielt betegnelsen biologiske eller legale bånd, forstås slekt som familie slik den sees innenfor samtidens kontekst hvor en rekke familiestrukturer er vanlig (Thørnblad 2013, Øia & Fauske 2010). Det betyr at fosterbarn oppfattes som bosatt innenfor egen slekt dersom de bor hos besteforeldre, søsken, tanter og onkler, søskenbarn, tremenninger og så videre. Fosterbarn kan også bo i slektsfosterhjem hos eldre adoptiv- eller stesøsken og tidligere steforeldre.

Det vanligste er at barn som bosettes i fosterhjem flytter inn hos en familie de ikke kjenner (Sundt 2017). I studien omtales disse hjemmene som nøytrale fosterhjem. Begrepet nøytralt fosterhjem viser til at det ikke har eksistert en relasjon mellom fosterbarnet og fosterfamilien i forkant av at fosterhjems plasseringen har funnet sted (Oslo kommune 2016).

#### **1.4.2 Fosterforeldres egne barn og barn av fosterforeldre**

I det fosterhjemsfaglige feltet brukes også flere begreper om barn av foreldre som tar imot fosterbarn, herunder betegnelsene *fosterforeldres egne barn* (Sundt 2017), *barn av fosterforeldre* (Falch-Eriksen 2018), *sønner og døtre av fosterforeldre* (Höjer 2006) og *fosterforeldres biologiske barn* (Ruud 2011). De to førstnevnte begrepene benyttes i denne studien for å gi språklig variasjon, og fordi de viser til en gruppe barn med samme rolle innenfor det som i dagens samfunn sees på som normale familiestrukturer (Øia & Fauske 2010).

#### **1.4.3 Fostersøsken og fosterbarn**

Begrepet fostersøsken viser til forholdet mellom fosterforeldres egne barn og fosterbarn i et fosterhjem (Bunkholdt 2017:195). Med andre ord brukes termen om rollen, og relasjonen fosterforeldrenes egne barn og fosterbarnet får til hverandre i fosterhjemmet. I studien brukes begrepet primært om rollen fosterforeldres egne barn har ovenfor fosterbarnet. Om barn som har flyttet inn i slektsfosterhjem brukes termen fosterbarn og slektsfosterbarn, samt søskenbarn, tremenning eller nevø.

#### **1.4.4 Psykososiale erfaringer**

Betegnelsen psykososiale erfaringer står sentralt i studien. Begrepet psykososial viser til «... psykiske og sosiale forhold av betydning for helse og mental fungering» (Svartdal 2018). Sosiale forhold kan være oppvekstvilkår, familieforhold, skolemiljø, tilgang til venner og familiært nettverk med videre

(Svartdal 2018, Herheim & Langholm 2006). Med psykiske forhold menes individets følelsesmessige og mentale evne til å håndtere psykososiale forhold (ibid.).

### **1.4.5 Mestring**

Begrepet mestring dreier seg om opplevelsen av at man har evne og ressurser nok til å tilpasse seg og/eller håndtere krav i egen hverdag (Antonovsky 2012, Borge 2018). I følge Antonovsky vil mestring også bero på individets evne til å forstå, håndtere og finne mening med å stå i livets utfordringer (2012:39-43). Når det er snakk om livsmestring relateres det til forebygging og motvirkning av psykiske helsevansker (Grøholt, Garløv, Weidle & Sommerschild 2015). Mestring som knyttes til å motvirke utvikling av psykiske helsevansker handler om å bygge resiliens hos individet (Rutter 2012). Det redegjøres nærmere for resiliens i kapittel.2.4.2.

## **1.5 Studiens oppbygning**

I kapittel 1.5 presenteres tidligere forskning. Det teoretiske rammeverket skisseres i kapittel 2. I kapittel 3 belyses studiens vitenskapsfilosofiske og vitenskapsteoretiske utgangspunkt. Her redegjøres også for metoder, analyseprosessen og fremstilling av funn. Videre presenteres forskerens forforståelse, samt metodiske og etiske overveielser som er gjort i forskningsforløpet. Studiens funn presenteres i kapittel 4. I kapittel 5 drøftes studiens funn. Et oppsummerende og avsluttende kapittel 6 løfter frem studiens styrker og begrensninger, samt presenterer implikasjoner for praksis og forskning.

## **1.6 Litteratursøk og tidligere forskning**

Det er søkt etter artikler og annen relevant litteratur gjennom hele forskningsprosessen. Søkord ble valgt med utgangspunkt i tema og problemstilling. I databasene Oria og PubMed er det identifisert relevante og kompatible MeSH-betegnelser til bruk i nasjonale og internasjonale søk. Følgende begreper er benyttet til søk i internasjonale databaser: kinship care, foster parents children, foster siblings, foster children from the family, sibling relations og psychosocial experiences. Det er benyttet både kombinasjoner av søkeord og variasjoner av søkeord. Se utfyllende liste i vedlegg 2.

Det er gjennomført søk i følgende internasjonale databaser: PsycINFO, Ovid MEDLINE, Scopus, ERIC, Sociological Abstracts, The Cochrane Database of Systematic Reviews og PubMed. I norske databaser er det søkt i Atekst, Idunn, Nora og Oria. Kombinasjoner og variasjoner av søkeordene fostersøsken, slektsfosterhjem, fosterforeldres egne barn, fosterbarn fra egen familie, søskenrelasjon og psykososiale erfaringer er brukt. I alt gav litteratursøket to relevante treff. Begge var kvalitative

studier med fokus på barn av fosterforeldres erfaringer med å være fostersøsken i fosterhjem. I studiene var det ikke spesifisert om deltakerne var fra nøytrale fosterhjem, slektsfosterhjem eller andre typer fosterhjem.

Fordi litteratursøket gav få treff på studier som spesifikt omhandler fostersøsken i slektsfosterhjem gjennomførte jeg flere litteratursøk med variasjoner av opprinnelige søkeord. i tillegg utelot jeg søkeordet slektsfosterhjem. Da fikk jeg ytterligere to treff. Jeg fikk også noen treff i studier hvor full tekst ikke var tilgjengelig eller studiene var å anse som studentoppgaver. Disse er ikke inkludert. Etter siste søk ble det lett manuelt etter relevant litteratur om barn av fosterforeldre og slektsfosterhjem i rapporter og bøker som omhandler fosterhjemspraksis. Det gav fem treff. Samlet fikk jeg ni treff, men det har ikke vært mulig å finne litteratur som spesifikt omhandler barn av fosterforeldres erfaringer med å være fostersøsken i *slektsfosterhjem*.

### **1.6.1 Tidligere forskning**

I litteratursøket gav forskning på fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøsken mest relevant informasjon. I forskningen presenteres derfor hovedsakelig barn av fosterforeldres erfaringer med å være fostersøsken i *nøytrale* fosterhjem. Flere av studiene differensierer ikke mellom erfaringer fra fosterforeldres egne barn i ulike typer fosterhjem, dermed kan noen fostersøsken i slektsfosterhjem ha medvirket i enkelte studier. Med utgangspunkt i ovenforstående ble følgende studier trukket ut:

#### *Barn av fosterforeldre – Hva sier forskningen?*

Barn av fosterforeldres erfaringer og deres rolle i fosterhjems plasseringer er hovedfokus i en rapport og kunnskapssammenstilling av Falch-Eriksen (2018). Oppsummeringen dreier seg om forholdet fosterforeldres egne barn har til seg selv, sin familie, fosterbarnet og barnevernstjenesten. Ved å undersøke 34 studier fant Falch-Eriksen at det å få fostersøsken gav fosterforeldrenes egne barn positive erfaringer. Heriblant vennskap med fosterbarnet, etablering av nye nettverk og utvikling av prososiale ferdigheter som omsorgsfullhet, empati og ansvarsbevissthet. Falch-Eriksen fremholder samtidig at de positive erfaringene kan overskygges av belastninger i form av plikter, forventninger og utfordringer. Å gi avkall på oppmerksomhet fra foreldre, å måtte forholde seg til hyppige konflikter i hjemmet og i enkelte tilfeller utsettes for vold eller mobbing av fosterbarnet er eksempler på slike belastninger. I tillegg kan fosterforeldres egne barn oppleve fosterhjems plasseringer som særlig belastende dersom fosterbarnet er eldre enn dem eller jevnaldrende, eller de ikke får anledning til å opptre som medaktører i fosterhjemsoppdraget. (Ibid.)



*Growing up with foster siblings: Exploring the impacts of fostering on the children of foster parents*

I Canada gjennomførte Serbinski (2017) en kvalitativ studie med 12 jenter som var barn av fosterforeldre. Formålet var å utforske deres mestringserfaringer med å være fostersøsken. Studien viser at den midlertidige fosterhjemsordningen i Canada over tid gjorde jentene engstelige for å utvikle relasjoner til nye fosterbarn. Engsteligheten forplantet seg også til andre typer relasjoner fordi de ville beskytte seg mot forhold som kunne føre til sorg og tapsopplevelser. Studiens konklusjon var at fosterforeldres egne barns rolle og ansvar i fosterhjems plasseringer bør begrenses, med den begrunnelse at barn utvikler beskyttelsesstrategier som kan overføres til andre relasjoner. (Ibid.).

*Å vokse opp med fostersøsken med utfordrende atferd – erfaringer i et retrospektivt lys*

I 2016 publiserte Ellingsen og Øyre en kvalitativ studie om fosterforeldres egne barns erfaringer med å vokse opp som fostersøsken til fosterbarn med utfordrende atferd. De fant at barn av fosterforeldre opplevde det som verdifullt å vokse opp med fostersøsken i familien, selv om de kunne utsettes for vold og mobbing av fosterbarnet. En viktig årsak var at oppveksterfaringer med fosterbarn gav innsikt i og forståelse for mennesker i vanskelige livssituasjoner. I tillegg bidro disse erfaringene til utvikling av sosial og relasjonell kompetanse. Andre rapporterte negative erfaringer av fosterforeldres egne barn var økt konfliktnivå og uro i familien etter at fosterbarnet kom. Brudd i fosterhjems plasseringer kunne oppleves såre for fosterforeldrenes barn. Det ble vanskeligere for disse barna å knytte relasjoner til nye fosterbarn. (Ibid.)

*Needs and experiences of biological children of foster carers: A scoping study*

I Australia ble det utført en studie i 2014 av Noble-Carr, Farnham og Dean. De gjennomførte fokusgruppeintervju med fosterforeldre og barn av fosterforeldre i alderen 8 – 18 år i til sammen ni familier. Funn var at fostersøsken tar mye ansvar for fosterbarnet, og at flere opplever ansvarsfølelse ovenfor fosterbarnet selv etter at en plassering er avsluttet. Denne ansvarsfølelsen opplevde flere som en form for frihetsberøvelse ettersom de måtte tilside sette egne behov for å ivareta fosterbarnets behov. Barn av fosterforeldrene opplevde sosial modning og tilegnelse av ferdigheter som ikke var vanlige for deres alderstrinn, blant annet kompetanse som samtalepartner for fosterbarnet når det ville snakke om vanskelige tema. Flere fikk tilgang til taushetspliktig informasjon av fosterbarnet, og ble bedt om å tie om det de fikk vite. Det kunne oppleves både vanskelig og skremmende. Hovedfunn var at fosterforeldrenes egne barn opplevde det særlig vanskelig å håndtere fosterbarnets negative atferd, og å mestre foreldrenes forskjellsbehandling av dem og fosterbarnet. (Ibid.)

*De navnløse hjelperne – om selvoppfatningen til barn av fosterforeldre*

I en kulturpsykologisk studie av Knutsen (2014) ble barn av fosterforeldres selvoppfatning undersøkt. I studien fant Knutsen at fosterforeldrenes egne barn anser seg som aktive deltakere i omsorgsarbeidet rundt fosterbarnet. De opplever medansvar for fosterbarnas oppdragelse og refererer til fosterbarna

som ekte søsken. Knutsen mener fostersøsken benytter betegnelsen søsken om fosterbarna for å skape mening i sin nye rolle. Andre forhold som løftes frem er at fosterforeldres egne barn opplever å miste tid og oppmerksomhet fra sine foreldre. Med utgangspunkt i dette fremholder Knutsen at det er viktig å anerkjenne fosterforeldrenes barns medaktørskap, og gi informasjon som kan bidra til at de bedre kan skape mening i sin hverdag som fostersøsken. (Ibid.)

*Sosialarbeiderens etiske blikk – profesjonsetiske utfordringer i møte med fosterforeldrenes egne barn*  
Revheim-Rafaelsen undersøkte i 2013 ti sosialarbeideres profesjonsetiske erfaringer med å plassere fosterbarn i hjem der fosterforeldrene har egne barn. Funn viser at barnevernsansatte erfarer etiske dilemma hvor de må veie opp fosterbarns behov for en trygg omsorgsbasis mot belastningen fosterforeldres egne barn lider som resultat av fosterhjemsplasseringen. I følge Revheim-Rafaelsen synes sosialarbeiderne det er utfordrende å veilede fosterhjem der fosterforeldrene har egne barn som lider overlast. De opplever å måtte gå på akkord med egne faglige og etiske vurderinger når det er forventet at de skal anbefale fosterforeldre å opprettholde fosterhjemsplasseringer som de vet fosterforeldrenes egne barn tar skade av. (Ibid.)

*The impact of fostering on foster carers' children: An international literature review*

I en kunnskapsoppsummering publisert av Höjer, Sebba og Luke (2013) belyses aspekter ved fosterforeldres egne barns erfaringer med å være berørte tredjeparter i fosterhjemsplasseringer. Til sammen ble 17 studier fra Europa, USA og Canada undersøkt. Et hovedfunn er at fosterforeldres egne barn ønsker å være involvert i fosterhjemsarbeidet fra plassering til avvikling. De vil ha god informasjon om fosterhjemsoppdraget, særlig ærlig og tidlig kunnskap, om endringer i hverdagslivets rutiner når familien blir fosterhjem. Et funn er at informasjon må tilpasses barns alder slik at barna skånes for informasjon de kan oppleve som skremmende eller vanskelig å forholde seg til. Flere barn ønsker for eksempel ikke å vite om fosterbarnet er blitt utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Mulighet for samtaler med egne foreldre og representanter fra barnevernstjenesten om forhold ved det å være fostersøsken løftet barna frem som viktig. Studien påpeker også at samtaler med andre barn i samme situasjon kan være nyttig for mange. (Ibid.)

*Making kinship care work*

Farmer gjennomførte i 2009 en kvantitativ og kvalitativ studie i England med 270 fosterbarn, hvorav halvparten bodde i nøytrale fosterhjem og den andre halvparten i slektsfosterhjem. 32 intervjuer med fosterforeldre, barn av fosterforeldre, sosialarbeidere og fosterbarns foreldre var også en del av studien. Her finnes at slektsfosterhjem har trangere kår og får mindre støtte i fosterhjemsoppfølgingen enn andre fosterhjem. Videre finnes at slektsfosterhjem ofte står i vanskelige og konfliktfylte forhold til fosterbarnets foreldre og er mer utsatt for negativt psykisk stress med påfølgende risiko for

utmattelse. Farmer poengterer at flere slektsfosterhjem kun klarer fosterhjemsoppdraget fordi velfungerende egne barn stiller opp og tar ansvar for fosterbarnet. (Ibid.)

### *Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life*

I Sverige gjennomførte Höjer i 2006 en større studie der fosterforeldres egne barns erfaringer med å bo sammen med fostersøsken var i fokus. Både kvantitative og kvalitative metoder ble benyttet. Et hovedfunn var at barn av fosterforeldre opplever det som verdifullt å ha fosterbarn i familien, selv om det innebærer komplekse endringer i barnas hverdagsliv. For å håndtere disse endringene ønsker barna å snakke om den nye situasjonen med voksne, i tillegg ønsker de detaljert informasjon om det å være fosterhjem. Barn som flyttet hjemmefra i løpet av en fosterhjems plassering opprettholdt kontakten med fosterbarna, og opplevde seg fremdeles som aktive deltakere i fosterhjemsoppdraget. (Ibid.)

## **1.6.2 Oppsummering av tidligere forskning**

Sett ut ifra forskningen i litteratursøket, syv studier og to kunnskapsoppsummeringer, har barn av fosterforeldre både positive og negative erfaringer med å være fostersøsken. De ser seg selv som medaktører i fosterhjemsoppdraget, opplever ansvarsfølelse for fosterbarnet og opplever fosterbarnet som et ekte søsken. Blant positive erfaringer er utvikling av relasjonell og sosial kompetanse, herunder empati og omsorgsevne, og det å få en venn i fosterbarnet. Samtidig innebærer det å være fostersøsken belastninger i form av mindre tid med egne foreldre, plikter og forventninger, opplevelser med utfordrende atferd fra fosterbarnet og økt konfliktnivå i familien. Sistnevnte gjelder spesielt for slektsfosterhjem, hvor barnas oppvekstvilkår også kan påvirkes av dårlige sosio-økonomiske forhold.

## **2 Teori**

I løpet av et liv vil alle mennesker erfare stress og mestring. Hvordan stress håndteres og utfordringer mestres er individuelt (Borge 2018). For fosterforeldres egne barn er det å være fostersøsken forbundet med risiko for utvikling av psykososiale vansker (Falch-Eriksen 2018, Revheim-Rafaelsen 2013, Serbinski 2017). Å se forskningsspørsmålet i lys av stress og mestringsteori er derfor nødvendig.

### **2.1 Stress hos barn**

Stress hos barn kan defineres som responsen som oppstår når barn ikke opplever eller erfarer at de har evne til å håndtere eller tåle påvirkningen fra en eller flere stressorer (stressfaktorer) (Antonovsky 2012). Denne definisjonen ligger nær Borges definisjon (2018:69), som viser til at stressfaktorer gir

økt risiko for utvikling av psykiske helsevansker. Dersom barn styrkes i sin evne til å håndtere stress, eller faktorer i barnets miljø påvirkes slik at stresshåndtering blir mulig, kan utvikling av psykiske helsevansker forebygges og motvirkes (Ibid.).

Stress kan deles inn i tre forhold: 1) stress som ytre påvirkning (stresstimuli/stressor), 2) stress som emosjonell eller fysisk reaksjon på en ytre påvirkning (stresserfaring) og 3) stress som respons på samspillet mellom ytre stresstimuli og egen opplevelse av evnen til å håndtere eller mestre det gitte stresstimuliet (Samdal, Wold, Harris & Torsheim 2017:04). Hvordan stress håndteres varierer etter individets opplevde motstandskraft og tilgjengelige ressurser (Borge 2018). For eksempel kan stress oppleves positivt hvis et barn har evne og mulighet til å mestre stresset. Denne typen stress kalles *eustress* og gir mennesket en form for spenning og opprømthet (Samdal et al.2017:05). Ifølge Borge (2018) og Antonovsky (2012) gir eustress sosioemosjonell utvikling og psykologisk modning.

Belastende stress (negativt stress) kan forstås i tre-steps lineær prosess mellom stimuli og respons (Selye 1965 i Samdal et al.2017:04). Først reagerer individet med en alarmreaksjon på et eller flere stresstimuli (Ibid). Individet forsøker deretter å mestre eller tilpasse seg til stressoren (Antonovsky 2012). Dersom mestring ikke er mulig følger en tredje fase hvor individet til slutt blir utmattet eller resignerer grunnet egen manglende evne til å håndtere eller tilpasse seg stressoren over tid (Selye 1965 i Samdal et al.2017:04, Borge 2018). Dette ansees som negative belastninger og gir økt sannsynlighet for psykososiale vansker og psykiske lidelser (Ibid.).

## 2.2 Mestring hos barn

Mestring som begrep innenfor psykisk helse ble først benyttet i Norge på 1990-tallet (Borge 2007:24). fenomenet mestring (coping/mastery) relaterer seg til individets forventning om egen evne til å mestre stress (self—efficacy), og mulighet til å håndtere stressorer eller krav ut ifra tilgjengelige ressurser (Antonovsky 2012, Borge 2007). I følge Samdal et al. (2017:06) defineres mestring i psykologisk litteratur ofte til å være en «...vellykket, men krevende håndtering av stressopplevelser».

Lazarus og Folkman (1984 i Borge 2007 & 1984 i Samdal et al.2017) mener opplevelse av mestring avhenger av menneskets kognitive og atferdsmessige anstrengelser for å klare ytre eller indre krav som setter egne ressurser på prøve. Det innebærer at alder og emosjonell modning har betydning for evnen til å håndtere stressbelastning, og at barn er spesielt sårbare (Kirkengen & Næss 2015). Typen stressbelastning, grad av stressbelastning, antall stressorer og stressbelastningens hyppighet og forekomst spiller dermed inn på barns mestringsevne (Ibid.). Sunt stress (eustress) er både nyttig og nødvendig (Antonovsky 2012). Det er uhåndterbart stress som blir en belastning (Ibid.).

Borge (2007:93) mener det er to erfaringstyper som spiller inn på barns utvikling av tro på egen mestring: 1) Barnet må ha erfart trygge og harmoniske kjærlighetsforhold (tilknytning), fortrinnsvis til egne foreldre eller andre nære foresatte. 2) Barnet må tidligere ha klart å nå utfordrende mål de selv har vurdert som viktige. (Ibid.). Med andre ord har barnets opplevelse av autonomi i mestrings-situasjoner, tilhørighet og kompetanse betydning (Borge 2007). Samdal et al. (2017) mener individets opplevelse av autonomi ofte er «avgjørende i stressituasjoner»: «Å ha anledning til å bestemme og medvirke i beslutninger som angår en selv sees som en forutsetning for opplevelsen av positiv mestring og utvikling av en god psykisk helse» (Samdal et al.2017:41).

Når individet mestrer en utfordring ved å ta i bruk egne ressurser, eller søker støtte i sine omgivelser til å mestre indre eller ytre krav, dannes positive erfaringer som gir psykososial modning og utvikling (Kirkengen & Næss 2015, Antonovsky 2012). Slike erfaringer styrker selvfølelsen og troen på at det vil være mulig å håndtere fremtidige negative stressorer (Borge 2007, Rutter 2007). I tillegg bidrar positive mestringserfaringer til bedre selvtillit. Det er en styrke som spiller inn på barns helse (Ibid.).

## 2.3 Konsekvenser av negativ stressbelastning

Barn som opplever at de ikke kan beskytte seg mot, håndtere eller tilpasse seg negative biologiske, eller psykososiale belastninger kan ta skade av det (Antonovsky 2012, Kirkengen & Næss 2015). I tillegg påvirker og forsterker negative biologiske og psykososiale faktorer hverandre, slik at en oppblomstring av flere negative biopsykososiale forhold er sannsynlig (Borge 2018). Eksempelvis kan det å være født med ADHD føre til en uro og impulsivitet som gjør det vanskelig å få varige vennskap. Har barn få venner kan det gi lav følelse av sosial mestring og føre til depresjon. Deprimerte barn kan ofte isolere seg og slik begrense både muligheten til å få venner og motvirke depresjonen.

Samdal et al. (2017) tar hensyn til biopsykososiale forhold i sin forklaring av negativ stressbelastning, og mener konsekvenser av skadelig stressbelastning kan deles inn i tre kategorier:

1). Fysiologiske konsekvenser, 2) psykologiske konsekvenser og 3) atferdsmessige konsekvenser.

Fysiologiske konsekvenser av negativ stressbelastning kan blant annet være redusert kognitiv fungering, svekket hukommelse, konsentrasjonsevne og evne til selvregulering (Grøholt et al.2015).

Psykologiske konsekvenser av skadelig stressbelastning er psykiske helsevansker i form av depresjon, angst, nervøsitet og utviklingsforstyrrelser (Grøholt et al.2015). Å ha flere lidelser samtidig (komorbiditet) forekommer ofte, for eksempel har halvparten av barna som utvikler angst også depresjon (Ibid.). Barn som utsettes for vedvarende negativ stressbelastning kan også utvikle personlighetsforstyrrelser eller gå tilbake i utvikling (regresjon). (Fyrand 2016, Grøholt et al.2015).

Atferdsmessige konsekvenser av stressbelastning er utvikling av skadelige helsevaner samt emosjons- og atferdsforstyrrelser (Samdal et al.2017). Med skadelige helsevaner menes for eksempel alkoholbruk, narkotikabruk og røyking (Sletteland & Donovan 2012).

Til forskjell fra konsekvenser av skadelig stress vil mestring av negative stressbelastninger gi økt selvfølelse og tro på egen evne til å håndtere eller tåle utfordrende livssituasjoner (Borge 2018, Samdal et al.2017). Gjentatte erfaringer med å være en som mestrer, og som føler seg i stand til å påvirke eget liv styrker barns psykiske helse (Borge 2018). I tillegg øker sannsynligheten for sosial omgang og gode relasjoner, ettersom barn som mestrer ofte erfarer å være i harmoni og til nytte for andre (Ibid).

### **2.3.1 Stress i søskenrelasjoner til barn med helsevansker**

Tidligere nevntes at femti prosent av alle fosterbarn er i behov for klinisk behandling av psykiske helsevansker (Lehmann et al.2013). I tillegg tror man at alle fosterbarn har psykososiale vansker og funksjonsvansker i varierende grad grunnet belastninger knyttet til negative livserfaringer (Ibid.). Samtidig har fosterbarn en forhøyet forekomst av fysiske helseproblemer (Bunkholdt 2017). Det kan innebære nye og utfordrende situasjoner for fosterfamilien som tar imot barnet (Ibid.)

Å vokse opp med søsken som har slike vansker er lite utforsket (Carter, Cook, Sutton-Boulton, Ward og Clarke 2015). Funn viser imidlertid at å leve med barn som har psykiske og fysiske helsevansker er både givende, krevende og utfordrende (Falch-Eriksen 2018, Evans, Jones & Mansell 2001). Positive erfaringer som fremheves i slike studier er samspill gjennom lek, deling av erfaringer og kunnskap, og det å tilhøre et familiært felleskap som positiv erfaringer (Evans et al.2001, Højer 2006).

Negative erfaringer er ofte knyttet til lav forutsigbarhet i hverdagslige- og familiære rammer, tap av tid og oppmerksomhet fra foreldre og tap av muligheter til å delta på fritidsaktiviteter eller opprettholde eget nettverk (Carter et al.2015, Falch-Eriksen 2018).

## **2.4 Teorier om sårbarhet og stressmestring**

Forskningsspørsmålet i studien retter seg mot fosterforeldres egne barns erfaringer med å mestre det å være fostersøsken. Innenfor en slik ramme vil teorier om sårbarhet og mestring være relevant, heriblant Antonovskys teori om opplevelse av sammenheng i livet og Rutters teori om resiliens.

### **2.4.1 Antonovskys salutogene mestringsteori**

I 1979 presenterte sosiologen Aaron Antonovsky en mestringsteori som tok utgangspunkt i et helsefremmende perspektiv - *den salutogene modellen* (Antonovsky 2012:09). Antonovsky hadde gjennom et forskningsprosjekt i Israel sett at en av tre jødiske kvinner som overlevde konsentrasjonsleire i nazi-Tyskland mot all forventning hadde en opplevelse av god helse og livskvalitet senere i livet. Flere hadde alvorlige skader, smerter og sykdommer, men var likevel optimistiske til livet og mente de var ved god helse. Dette funnet ledet Antonovsky til en forståelse om at helse kan graderes og må sees på som et kontinuum. I løpet av et liv vil mennesket befinne seg på ulike steder i kontinuumet, eller på en linje mellom god helse og dårlig helse. (Antonovsky 2012, Borge 2018).

Det salutogene perspektivet fokuserer på faktorer som er helsefremmende og som virker forebyggende i et menneskes liv. Istedenfor å fokusere på faktorer som fører til sykdom og dårlig helse (patogenese) sees menneskets helse som mulig å styrke ved å påvirke faktorer som gir bedre livsmestring. Å ha en opplevelse av sammenheng livet (OAS), på engelsk kalt sense of coherence (SOC), sees som spesielt viktig for menneskets evne til å mestre stress. En sterk SOC følger av tre komponenter som står i et kontinuerlig samspill og er gjensidig avhengig av hverandre: hvordan vi forstår en situasjon (begripelighet), hvordan vi ser for oss at vi kan mestre den (håndterbarhet) og om vi finner mening og personlig nytte i å mestre situasjonen (meningsfullhet). (Antonovsky 2012)

Å kunne identifisere, reflektere over og ha et avklart forhold til uønskede endringer i livet, som for eksempel endringer i familien, har ifølge Antonovskys salutogene mestringsteori stor betydning for menneskets oppfatning av egen helse og evnen til å håndtere stress. Med andre ord foregår mestring både på et mentalt og et konkret plan, ettersom måten individet forstår en situasjon på innvirker på individets handlinger, samt hvordan individet forstår sine livserfaringer i et videre perspektiv og fyller disse med mening. (Antonovsky 2012, Borge 2018, Ellingsen & Øyre 2016)

### **2.4.2 Rutters teori om resiliens – forholdet mellom sårbarhet og styrke**

Michael Rutter, en nestor innenfor resiliensforskning, har utviklet en definisjon av resiliens som fremhever utviklingsperspektivet hos barn. Rutter mener at «resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik» (Rutter 2000 i norsk oversettelse etter Borge 2018:20).

I Rutters definisjon ansees barn som resiliente når de kommer tilbake til normal fungering etter negative belastninger (Ibid). Olsen og Traavik (2010) utvider denne forståelsen ved å peke på at det fremdeles er snakk om et tilfredsstillende utviklingsresultat dersom barn etter en påkjenning har en

relativt god helse som ikke hindrer deres videre utvikling. Det vil si at barn har symptomer på psykiske lidelser også vurderes som resiliente dersom plagene deres ikke varer over tid eller utvikler seg til en alvorlig lidelse (Ibid).

Av begge definisjonene følger at resiliens kan forstås som forholdet mellom sårbarhet og styrke. Siden flere psykiske og sosiale- eller miljømessige faktorer endrer seg i løpet av et liv vil ikke evnen til å motstå, eller motvirke psykiske helsevansker være konstant (Borge 2018, Rutter 2012). Det betyr at barn kan være resiliente mot en påkjenning, på et gitt tidspunkt i livet, men ikke mot andre påkjenninger eller samme påkjenning på et annet tidspunkt. Resiliens er med andre ord relativt.

Backe-Hansen (i Borge 2007:107) poengterer at resiliens «reflekterer personlighetsegenskaper og prosesser i samspill med miljøforhold». Å dele resiliens inn etter barns genetiske og biologiske utgangspunkt, samt de arenaer hvor barnet erfarer livsmestring er da naturlig (Ibid.). I det følgende beskrives slike forhold etter en inndeling i individuelle, familiebaserte og samfunnsbaserte risiko- og beskyttelsesfaktorer. Enkelte beskyttelsesmekanismer barn benytter seg av redegjøres det også for.

### **2.4.3 Risikofaktorer**

En risikofaktor kan forklares som «alvorlige trusler mot tilpasning og utvikling» (Traavik & Olsen 2010:36). Slike trusler kan være knyttet til barnet selv, til familien og til nettverk og samfunn for øvrig (Ibid.). Av den grunn deles risikofaktorer inn i individuelle, familiebaserte- og samfunnsbaserte forhold. Dersom man vil forebygge utvikling av psykiske helsevansker hos barn kan også disse faktorene påvirkes (2007). I det videre redegjøres det for betydningsfulle risikofaktorer hos barn.

#### *Individuelle risikofaktorer*

Barns temperament er medfødt og har betydning for stemningsleie og personlig tempo. Dersom et barn har lett for å bli irritert, sint, frustrert, lei seg eller gråter mye kan det utgjøre en risiko. Oppfattes barnets temperament som krevende eller vanskelig å håndtere for voksne, så kan de avvise eller uttrykke negative følelser ovenfor barnet. Det kan utgjøre en risiko for utvikling av helsevansker. Barn som er sjenerte av natur og har vanskelig for å be om hjelp, eller si i fra dersom de opplever noe som vanskelig, har også økt risiko for å utvikle psykiske helsevansker. Dersom barn får hjelp av voksne til å regulere sine følelser og håndtere disse på en hensiktsmessig kan denne typen risiko motvirkes. (Borge 2007, Nordahl et al.2005)

#### *Familiebaserte risikofaktorer*

Kvaliteten på samspillet mellom barn og foreldre har særskilt betydning for barns opplevelse av å være verdifull, føle seg elsket, ha en nytteverdi for andre og mestre motgang i livet. Er tilknytningen



utrygg eller utilstrekkelig vil det innvirke negativt på barns selvfølelse og selvoppfatning, samt barnets evne til å organisere egne tanker og følelser. Tilknytningen mellom barn og voksne ligger også til grunn for etableringen av relasjoner og samspill barnet danner med andre gjennom livet. Mangelfulle relasjonsferdigheter hos foreldre er i så måte en risikofaktor for barn (Borge 2007, Kvello 2015).

Sykdom og/eller disharmoni i familien, hyppige konflikter og skilsmisse er andre faktorer som kan føre til økt risiko for utvikling av psykiske helsevansker. Dårlig økonomi, lav utdanning, begrenset nettverk og dårlig tilknytning til andre familiemedlemmer er også risikofaktorer. Videre vil omsorgssvikt, overgrep og/eller mishandling av barnet, eller av andre foran barnet, være sterkt forbundet med risiko for utvikling av psykiske helsevansker. Det er dessuten slik at risikofaktorer påvirker og forsterker hverandre. (Borge 2007, Fyrand 2016, Grøholt et al.2015, Kvello 2015)

#### *Samfunnsbaserte risikofaktorer*

I nærmiljøet, og i samfunnet for øvrig kan faktorer og forhold som fører til økt risiko for utvikling av psykiske helsevansker hos barn være fattigdom, befolkningstetthet og kriminelle subkulturer. I tillegg vil det å bo slik at man ikke har tilgang til tjenester eller nødvendig hjelp kunne forsterke allerede eksisterende psykososiale vansker. Andre slike faktorer er flom, ras eller øvrige naturkatastrofer. (Borge 2018, Sletteland & Donovan 2012, Nordahl et al.2005)

### **2.4.4 Beskyttelsesfaktorer**

Beskyttelsesfaktorer kan forstås som: «... en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med redusert sannsynlighet for fremtidig negativ psykososial utvikling.» (Nordahl et al.2005:81). På mange måter kan en beskyttelsesfaktor forklares som det motsatte av en risikofaktor (Ibid.). Spesielt for beskyttelsesfaktorer er imidlertid at de fremmer kompetanse, støtter opp om god psykososial utvikling, samt forebygger, motvirker eller kompenserer for risikoforhold (Olsen & Traavik 2010). De deles inn i de samme tre forhold som risikofaktorer.

#### *Individuelle beskyttelsesfaktorer*

Individuelle faktorer som kan beskytte mot, kompensere for og motvirke psykiske helsevansker er blant annet å være født jente (Borge 2007, Nordahl et al.2005). Jenter utløser omsorg lettere, og ser ut til å bli ivaretatt og behandlet på en mer omsorgsfull måte enn gutter. Videre virker det å ha normal intelligens beskyttende. Intellektet spiller både inn på hvordan barnet forstår, forholder seg til og mestrer ulike situasjoner og erfaringer. (Ibid.)

Lett eller forholdsvis avbalansert temperament virker beskyttende (Borge 2018). Barn som oppfattes som lettlivede, glade og med gode sosiale ferdigheter blir oftere godt likt og får venner. I tillegg får de oftere ros og anerkjennelse av sine foreldre. Det å være samvittighetsfullt og empatisk barn virker beskyttende, i tillegg til å ha evnen til å forutse hva som kommer til å skje i gitte situasjoner (Ibid.). Borge (2018:30) mener også det er en beskyttelsesfaktor for barn å ha opplevelse av sammenheng i livet, eller *sense of coherence* (se kapittel 2.5).

Å oppleve god tilknytning til en nær person i livet er betydningsfullt for barn. Som regel er dette foreldre, men også barn og andre voksne kan være viktige støttepersoner. Ofte omtales slike nære personer som *signifikante andre*. (Antonovsky 2012, Dyregrov 2010, Olsen og Traavik 2010)

#### *Familiebaserte beskyttelsesfaktorer*

En grunnleggende beskyttelsesfaktor for barn er at foreldrenes omsorgsfunksjon er god nok. Med det menes at foreldrene har evne til å være gode, trygge, forutsigbare og tydelige rollemodeller i barnets liv. Uavhengig av om foreldreoppdragelsen er autoritativ eller autoritær vil trygge og forutsigbare regler, rammer og rutiner virke beskyttende. En viktig faktor er i tillegg at foreldrene har oversikt over barnets behov, helsemessige tilstand, gjøremål og større begivenheter knyttet til skolegang og fritidsaktiviteter. Andre beskyttende faktorer i familien er nære relasjoner og felles verdioppfatninger i hjemmet. (Borge 2007 & 2018, Fyrand 2016)

#### *Samfunnsbaserte beskyttelsesfaktorer*

Beskyttende faktorer i nærmiljøet, og i samfunnet for øvrig, vil være at en voksen der barnet til enhver tid befinner seg ser barnet og viser forståelse for dets situasjon og bidrar når barnet trenger det. Skolen og fritidsarenaer spiller også en stor rolle i barns liv. Dersom fritidsaktiviteter tilrettelegges på en slik måte at barn opplever mestring stimulerer det til positiv selvoppfatning og økt selvtillit. I tillegg kan det styrke barnets ferdigheter, hvilket innebærer økte fremtidsmuligheter med tanke på utdanning, sosialt felleskap og tilhørighet. (Borge 2018, Olsen og Traavik 2010)

### **2.4.5 Beskyttelsesmekanismer**

I tillegg til at samspillet mellom psykososiale forhold innvirker på barns sårbarhet for stress, har barn en iboende evne til å beskytte seg gjennom atferdsmekanismer (Rutter i Dyregrov 2000, Borge 2018). Disse mekanismene hjelper barn til å beskytte seg mot stress ved å redusere, motvirke og kompensere for risikofaktorer, samtidig som de øker og styrker beskyttelsesfaktorer (Ibid.). Dersom voksne kjenner til mekanismene kan de påvirkes og styrkes gjennom å veilede og bevisstgjøre barnet på disse. Beskyttende mekanismer er:

« a) de som reduserer risikoen for å bli eksponert (for stress), b) de som reduserer risikoen for negative kjedereaksjoner (kumulativt stress), c) de som fremmer selvtillit og tro på egen evne til å påvirke en situasjon gjennom tilstedeværelsen av stabile og støttende personlige relasjoner eller suksess med ting en utfører (self-efficacy), eller d) de som åpner opp positive muligheter (for eksempel utdanning, flytting, kjæresten)» (Rutter 2000 i Dyregrov 2000:94).

Ofte relaterer de to første mekanismene seg til unngåelses-, unnvikelses- og unnlatelsesatferd. De andre mekanismene er rettet mot det å søke styrke til å mestre potensielle utfordringer. (Borge 2016, Grøholt et al.2015)

### 3 Vitenskapsteori og metode

I studien søkes det å finne svar på hvilke erfaringer fosterforeldres egne barn i slektsfosterhjem har med å mestre det å være fostersøsken. Det er studiedeltakernes erfaringer og subjektive opplevelser som er av interesse. Forskningens utgangspunkt er et fenomenologisk hermeneutisk vitenskapsteoretisk perspektiv. Studiens vitenskapelige retning tydeliggjøres først ved å beskrive fenomenologisk hermeneutisk metode, for så å skissere fremgangsmåten for innhenting av empiri.

#### 3.1 Fenomenologi

Begrepet *fenomenologi* er opprinnelig gresk og betyr «læren om det som kommer til syne og viser seg». (Thornquist 2003:83). I det fenomenologiske vitenskapelige synet innenfor kvalitativ forskning rettes oppmerksomheten mot individets levde erfaring. Det vil si virkeligheten slik den erfarer for subjektet. Samtidig som menneskets oppmerksomhet er rettet *mot* noe (et fenomen), er den også rettet *fra* noe (et utgangspunkt for oppmerksomheten) (Thornquist 2003). Med det menes at bevisstheten mennesker møter levde erfaring med tar utgangspunkt i deres allerede eksisterende kunnskaps- og erfaringsgrunnlag (Kvale & Brinkmann 2015, Tjora 2017). Dette grunnlaget påvirker hvilke sider ved et fenomen, eller levde erfaring, som syner seg for de som studerer det (Ibid).

I et fenomenologisk vitenskapsteoretisk perspektiv er det et mål for forskeren å åpne opp for rike beskrivelser av fenomenet (Kvale & Brinkmann 2015). Det innebærer at eget kunnskaps- og erfaringsgrunnlag må settes til side, såkalt *bracketing* eller *epoché* (Kvale & Brinkmann 2015, Thornquist 2003). Når forskeren behersker å sette til side utgangspunktet for sin oppmerksomhet kan fenomenet i sin helhet tre frem, med alle sine invariante betydninger (Ibid.). Om det er mulig å sette egen bevissthet eller forutgående forståelse om et fenomen til side, og i så fall i hvilken grad, er

omdiskutert (Thagaard 2013, Thornquist 2003). Den hermeneutiske posisjonen ser det som umulig og påpeker at det er vår forutgående forståelse som gjør oss i stand til å utvikle ny kunnskap (Ibid.).

## 3.2 Hermeneutikk

Begrepet *hermeneutikk* betyr forklarings- eller fortolkningskunst (Thornquist 2003, Kvale & Brinkmann 2015). Innenfor den hermeneutiske filosofiske retningen behandles spørsmål om hvordan kunnskap skapes, fortolkes og forstås (Thornquist 2003). Et tankesett er at det ikke finnes en reell sannhet om et fenomen, eller menneskelig levd erfaring, bare fortolkninger av dette. Når en forsker skal fortolke levd erfaring vil hermeneutisk praksis i lys av dette være å fortolke studiedeltakerens budskap om sin livserfaring og tillegge denne mening (Ibid.).

Videre er man i hermeneutikken opptatt av å avdekke meninger som er skjult for «teksten» selv (Kvale & Brinkmann 2015). For forskere vil det innebære å være oppmerksom på at meningsfylte elementer av menneskets erfaring kan være ubevisst eller uerkjent av studiedeltakerne. Samtidig kan disse forholdene prege forståelsen av egen erfaring og meningsfortolkningen (Ibid.). Det samme gjelder for forskeren selv, og er grunnen til at antakelser og fordommer bør presiseres i forskning i den hensikt å sikre studiens pålitelighet og gyldighet (Gadamer 2010).

Ifølge Gadamer (2010) kan kunnskapsutvikling i fortolkningsprosesser forklares gjennom *den hermeneutiske sirkel*. Det er en spirallignende bevegelse som synliggjør at all kunnskapsutvikling har et utgangspunkt som videre innsikt og forståelse av et fenomen springer ut ifra. Når man søker ny forståelse og innsikt om et fenomen og utforsker dette gjennom for eksempel intervju, så gir den nye kunnskapen som utvikles en utvidet innsikt, og dermed økt kunnskap om fenomenet. Den hermeneutiske sirkelen er dermed alltid uavsluttet. Studiens bidrag til feltet må forstås i lys av dette.

## 3.3 Kvalitativ metode

Metode som begrep er av gresk opprinnelse og betyr veien til målet (Johannessen et al. 2016, Tjora 2017). Veien til målet i denne studien har vært kvalitativ metode med bruk av semistrukturerte livsverdenintervju. I slike intervju kan personlige erfaringer samles inn ved å utforske og etterspørre rike beskrivelser av hendelser, tanker og opplevelser fra studiedeltakerne. Gjennom bruk av analytiske verktøy kan empiriske funn løftes frem ved at forskeren systematiserer og komprimerer datamaterialet og tolker funnene. (Kvale & Brinkmann 2015, Malterud 2017)

Årsaken til bruk av kvalitativ metode i denne studien er dens egnethet til å undersøke menneskelig erfaring. Thagaard (2013) presiserer at en slik tilnærming bør benyttes når det søkes dypere innsikt i sosiale fenomen og personlig erfaring (Ibid.). Det samme mener Tjora (2017), som også peker på dybdeintervjuet som spesielt anvendelig for å studere menneskets indre liv. Dybdeintervjuets formål er å få tilgang til «beskrivelser om den intervjuedes livsverden for å kunne fortolke betydningen» (Kvale & Brinkmann 2015:22). Et slikt dybdeintervju er *det semistrukturerte livsverdenintervju*, en intervjuform som med utgangspunkt i tematiske inndelinger i intervjuguiden gir informanten mulighet til å gi detaljerte beskrivelser av opplevelser, tanker, følelser og handlinger (Ibid.). Ut ifra dette besluttet jeg å undersøke forskningsspørsmålet gjennom semistrukturerte livsverdenintervju, med meningskonsentrering som analyse, etter Kvale & Brinkmanns (2015) metodiske beskrivelser.

### 3.4 Spesielle hensyn ved bruk av kvalitative livsverdenintervju

Ved bruk av kvalitativ metode og semistrukturert livsverdenintervju vil kvaliteten på relasjonen mellom forsker og studiedeltaker påvirke hvilke data det gis tilgang til (Kvale & Brinkmann 2015). I tillegg vil intervjusamtalen kunne preges av det skjevfordelte maktforholdet mellom forsker og studiedeltaker (Ibid.). En forutsetning for et konstruktivt intervju er da at det etableres en gjensidig tillit mellom partene (Malterud 2017). Forskeren må stole på at studiedeltakerne snakker sant, og studiedeltakerne må stole på at deres bidrag behandles på en redelig og forsvarlig måte. Siden forskerens maktposisjon er en uunngåelig del av forskerrollen vil det å utøve forskerrollen på en ansvarlig måte innebærer å møte studiedeltakere og data med åpenhet, respekt og verdighet (Ibid.). Det fordrer en kontinuerlig refleksivitet av forskeren gjennom hele studiens forløp (Tjora 2017).

#### 3.4.1 Andre metoder til vurdering

I forkant av valg om kvalitativ metode med bruk av semistrukturert livsverdenintervju ble en rekke tilnæringsmåter vurdert. Kvantitativ metode ble vurdert, men valgt bort fordi grunnlagsmaterialet om tema var begrenset. Å utvikle variabler som spesifikt kunne måle informasjon om fostersøskens mestringserfaringer i slektsfosterhjem ville blitt vanskelig. Andre kvalitative metoder ble også vurdert i den innledende delen av forskningsprosessen. Bruk av fokusgruppeintervju kunne vært benyttet for å effektivt samle inn individdata, gruppedata og interaksjonsdata (Tjora 2017). Tilnærmingen kan gi en detaljert nyansering av ulike perspektiver på det å mestre rollen som fostersøsken. Metoden ble valgt bort fordi studiedeltakerne ble rekruttert fra hele landet, og bruk av fokusgruppeintervju ville gitt en rekke praktiske og logistiske utfordringer. En knapp tidsramme ville også gjort en slik tilnærming vanskelig å løse. (Johannessen et.al. 2016, Kvale & Brinkmann 2015)

### **3.5 Forskerens rolle og forforståelse**

I studien er det forsket i eget felt. Det krever en spesiell oppmerksomhet ovenfor forskerrollen og egen forforståelse, siden subjektivitet vil innvirke på studiens forløp og funn (Malterud 2017, Tjora 2017). For å sikre tilstrekkelig bevissthet, blant annet i forhold til egen forforståelse, har jeg vært bevisst på mulige fallgruver. For eksempel er min egen forforståelse fortløpende ført i en prosjektlogg gjennom forskningsforløpet. Dette for å være oppmerksom på min forutgående forståelse, og sjekke ut om den endret seg underveis eller preget forskningsprosessen. I rollen som forsker kan kjennskap til feltet være en fordel. Det kan være lettere å forstå studiedeltakernes livsverden dersom man selv har kunnskap om feltet (Kvale & Brinkmann 2015, Thagaard 2013).

Forskerens evne til å erkjenne og fremstille posisjonene funnene utgår fra har betydning for studiens pålitelighet (Malterud 2017). Min posisjonering til det fosterhjemsfaglige feltet er nær. Jeg jobber som miljøterapeut i en barnevernsinstitusjon og møter daglig barn som har bodd i, eller som skal flytte til et fosterhjem. Jeg har også vært fosterforelder og har videreutdanning i psykisk helsearbeid. Slike faktorer kan prege studien og innvirke på resultatet. For å motvirke at forforståelse, erfaringskunnskap og antakelser preger datainnsamling og analyse har det vært en målsetting å være bevisst på egen posisjonering. For eksempel tilstrebet jeg i intervjugjennomføringen å unngå at samtalene ble dreid i retning av terapeutiske intervju, som er en metodikk jeg er godt kjent med i jobbsammenheng.

Malterud (2017) mener også at forskere hovedsakelig avdekker mønstre i empirien ut fra egne forkunnskaper. For å motvirke dette har jeg forsøkt å møte studiedeltakere og materialet med en åpen, undrende og refleksiv holdning. En slik holdning er ifølge Tjora (2017) viktig for å unngå at studiens funn preges av forskerens bevisste eller ubevisste tanker og fordommer om tema.

For å tydeliggjøre egen posisjon bør også motivasjon og forutgående antakelser for studier spesifiseres (Kvale & Brinkmann 2015). Min motivasjon var å utvikle kunnskap om hvilke psykososiale erfaringer rollen som fostersøsken i slektsfosterhjem kan innebære. Med det ble fokuset på mestring viktig. Utgangspunktet for motivasjonen var økt rekruttering av slektsfosterhjem og samtaler jeg hadde med tidligere slektsfosterbarn gjennom min jobb som miljøterapeut, der barn beskrev relasjoner til sine tidligere fostersøsken med ambivalens. Min antakelse var at barn av fosterforeldre hadde en lik ambivalens til det å være fostersøsken. Det var grunnen til at jeg ville utvikle et forskningsprosjekt.

### **3.6 Utvalg og rekruttering av studiedeltakere**

For å sikre relevant informasjon til å svare på forskningsspørsmålet, bygger studiens empiri på et strategisk utvalg av studiedeltakere. Det gir mulighet til, slik Tjora (2017:34) presiserer «... å

optimalisere deltakernes bidrag til å kunne svare på problemstillingen (...)». Dersom man ønsker en konkret besvarelse av forskningsspørsmålet må også inklusjonskriteriene være konkrete (Johannessen et al.2016). På denne måten kan forskningsprosjektets pålitelighet, gyldighet og overførbarhet styrkes (Ibid.). Med utgangspunkt i et strategisk utvalg ble inklusjonskriteriene utformet.

Et valg som ble tatt i den forbindelse var å gjennomføre de semistrukturerte intervjuene retrospektivt. Med retrospektivt mener jeg at studiedeltakerne tidligere har vært fostersøsken i slektsfosterhjem, men at de ikke lengre er aktiv i rollen – enten fordi fosterhjems plasseringen er avsluttet, eller fordi de har flyttet hjemmefra. Inklusjonskriteriene jeg satte for deltakelse var følgende:

- 1) Være over 18 år,
- 2) Være sine foreldres egenfødte barn eller være adoptert av sine foreldre før fylte 6 år
- 3) Hatt fosterbarn fra egen slekt plassert i eget hjem
- 4) Bodd i samme hjem som slektsfosterbarnet i mer enn 6 måneder
- 5) Bodd sammen med slektsfosterbarnet i eget hjem for minimum 1 – 5 år siden.

Da jeg var klar over at det ville bli utfordrende å rekruttere tilstrekkelig antall studiedeltakere ble det ikke lagt føringer for representasjon og fordeling av kjønn i inklusjonskriteriene.

En målsetting om å rekruttere fire til seks deltakere ble vurdert som realistisk ut ifra tilgjengelighet av studiedeltakere, og av pragmatiske hensyn til studiens omfang og begrensede tidsramme. Det var ønskelig å rekruttere minimum fire deltakere for å få tilstrekkelig med materiale til å belyse tema fra flere perspektiv. Utvalget er lite. Malterud (2017) påpeker at størrelsen på et utvalg ikke er bestemmende for relevansen og overførbarheten i kvalitative studier. Et lite utvalg kan være nyttig og tilstrekkelig dersom det teoretiske grunnlaget og det metodiske håndverket er godt tilrettelagt og gjennomført. Til sammenligning kan et større antall deltakere gi en uoversiktlig og overflattisk analyseprosess (Thagaard 2013). Det viktigste er å inkludere nok deltakere til at studien oppnår et metningspunkt, selv om et slikt antall er vanskelig å vurdere på forhånd (Tjora 2017).

Både forskningsspørsmål og inklusjonskriterier tar utgangspunkt i ung voksenalder. Jeg valgte derfor internett og etter hvert sosiale media (Facebook) for å rekruttere studiedeltakere. I første omgang utviklet jeg nettsiden [www.slektfostersosken.no](http://www.slektfostersosken.no) (vedlegg, nr.3). Her ble studiens bakgrunn, formål og metode presentert, sammen med inklusjonskriteriene og en kort informasjon om prosjektet. På Facebook publiserte jeg en prosjektside [www.facebook.com/mastergradsstudie2017/](https://www.facebook.com/mastergradsstudie2017/) (vedlegg, nr.4) som promoterte nettsiden gjennom en event og to kampanjer. I tillegg ble nettsiden og promoteringssiden delt av bekjente på Facebook. Resultatet var at bare en deltaker meldte sin

interesse, og fikk tilsendt informasjonsbrev med svarslipp og samtykkeskjema (vedlegg, nr.5). Deltakeren oppfylte kriteriene, og etter å ha lest informasjonen sa h\*n ja til å delta.

Etter promotering på Facebook fikk jeg flere tips til potensielle deltakere. Tipsene ble sendt til meg på Messenger, dette til tross for at jeg ikke hadde oppfordret til dette i promoteringen. Ettersom kandidatene ikke selv gav seg til kjenne ble det en etisk overveieelse om jeg kunne kontakte dem. I første omgang valgte jeg å oppfordre tipserne til å henvise mulige kandidater til studiens nettside. I de tilfeller der tipseren ikke ønsket å oppfordre den potensielle deltakeren til å ta kontakt, valgte jeg etter nøye overveieelse å henvende meg til vedkommende via melding i Messenger (vedlegg, nr.6). Disse fikk tilsendt lenke til studiens nettside og tilbud om videre kontakt dersom de ønsket å delta. Av de fire som mottok Messenger-melding fra meg, takket en ja til å delta. To responderte ikke og en oppfylte ikke kriteriene.

Fordi jeg bare klarte å rekruttere to studiedeltakere gjennom nettsiden og Facebook måtte jeg gå bredere ut. Jeg sendte derfor en forespørsel om videreformidling av studiens informasjonsbrev til BUF-etat sentralt (vedlegg, nr.7). BUF-etats region Øst og region Vest videreformidlet studien, uten at dette førte til ytterligere påmelding.

Tolv kommunale barnevernstjenester i fire fylker ble kontaktet med forespørsel om å videresende informasjonsbrev til aktuelle slektsfosterhjem i sin database (vedlegg, nr.7). Fylkene ble valgt i områder av landet der det ikke var rekruttert studiedeltakere. Innsatsen resulterte ikke i flere studiedeltakere.

Etter en utfordrende rekrutteringsprosess ble flere metoder for verving av deltakere vurdert. Norsk fosterhjemsforening ble kontaktet med forespørsel om å publisere en annonse for studien i sitt tidsskriftmagasin Fosterhjemskontakt. Annonsen ble publisert i Norsk tidsskrift for fosterhjemsarbeid sammen med en artikkel om studien (Larsen & Solbakken 2017, vedlegg, nr.8). Annonsen resulterte i at tre deltakere meldte seg. Samtlige hadde blitt gjort oppmerksom på studien av sine foreldre som hadde lest annonsen. Resultatet av rekrutteringsprosessen ble fem studiedeltakere, tre kvinner og to menn.

### **3.6.1 Presentasjon av studiedeltakerne**

I det følgende presenteres studiens deltakere. Alle er anonymiserte og har fiktive navn, men hovedtrekkene fra deres bakgrunn som fostersøsken er bevart.



- 1) *Magnar* er 19 år og yngst av fire søsken. Han kommer fra et lite tettsted der alle kjenner alle. Magnar går på videregående skole, linje for helse og oppvekst, og ønsker å bli lærer for barn på mellomtrinnet i grunnskolen. Da Magnar var i slutten av tenårene ble han fosterbror til sitt søskenbarn, en gutt på 8 år. Han bodde hos familien i to år før han flyttet tilbake til sin mor. Magnar var den eneste av sine søsken som bodde hjemme samtidig med søskenbarnet.
- 2) *Ingrid* er 21 år og nest yngst av fem søsken. Hun kommer fra et lite landlig sted. Ingrid har tatt friår fra studier, men ønsker å bli dramalærer. Da Ingrid var i slutten av tenårene ble hun fostersøster til sitt søskenbarn, ei jente på 11 år som hun fremdeles bor sammen med. Ingrids lillebror på 10 år bor også i hjemmet. De andre søsknene var flyttet ut da søskenbarnet flyttet til familien.
- 3) *Henrik* er 22 år og yngst av fire brødre. Han kommer fra en mellomstor by. Henrik startet på videregående skole, men opplevde ikke at valget av studieretning ble riktig for ham. I påvente av nytt skoleår begynte han å arbeide og ble etter hvert fast ansatt som selger i bedriften han fremdeles jobber i. Da Henrik var i slutten av tenårene ble han fosterbror til sitt søskenbarn, ei jente på 15 år. Hun bodde sammen med Henrik i fire år før hun flyttet videre i forbindelse med studier. Henrik var den eneste av søsknene som bodde hjemme samtidig med søskenbarnet.
- 4) *Live* er 25 år og yngst av tre søsken. Hun kommer fra en liten bygd. Live har utdannet seg til barnevernspedagog og jobber i barnevernstjenesten. Da Live var i slutten av barneskolealder ble hun fostersøster til sin nyfødte nevø. Live har bodd sammen med sin nevø, med unntak av en kort periode hvor nevøen bodde hos en av sine foreldre, frem til hun flyttet hjemmefra for å studere. Av de tre søsknene er det kun Live som har bodd i hjemmet sammen med nevøen.
- 5) *Simone* er 26 år og eldst av to søstre. Hun kommer fra en liten by. Simone jobber på pleiehjem og ønsker å ta videre utdanning for å bli vernepleier. Da Simone var i midten av tenårene ble hun fostersøster til sin tremenning, en gutt på 5 år. Hun og lillesøsteren som da var 10 år, har vokst opp sammen med tremenningen frem til de flyttet videre for å gå på skole eller jobbe.

### **3.7 Intervjuforberedelser: Intervjuguide og prøveintervju**

Jeg forberedte meg godt til intervjuene. Intervjuguiden ble grundig utformet, i tillegg til at jeg leste litteratur om praktisk intervjugjennomføring (Kvale & Brinkmann 2015, Malterud 2017). Med utgangspunkt i at studiens forskningsspørsmål favner bredt ble det utformet en forholdsvis stram intervjuguide (vedlegg, nr.9). Det ble også utviklet en rekke tilleggsspørsmål for å utdype hovedtemaene ved behov, og for å få tilgang til rike beskrivelser (Tjora 2017, Malterud 2017).

Intervjuguiden ble utviklet i forkant av tre prøveintervju som jeg gjennomførte i god tid før intervju med studiedeltakerne. Målet med prøveintervjuene var å sikre nødvendige justeringer i intervjuguiden. I tillegg ønsket jeg å kvalitetssikre at studiens fem hovedtema ble gjennomgått og drøftet så bredt som mulig, hvilket er fordelaktig ved semistrukturerte livsverdenintervju (Kvale & Brinkmann 2015). Et mål med prøveintervjuene var også å trene på å være aktivt lyttende i en forskningssamtale, samt å tilegne meg kompetanse i å gjennomføre intervju ved hjelp av telefon/Skype. Årsaken til det var at flere studiedeltakere bodde så langt unna at vi ikke kunne møtes personlig under intervjuene.

I de to første prøveintervjuene ble intervjuguiden gjennomgått etter oppsatt struktur, med en evaluering av tilnæringsmåte (som forsker) og spørsmål etter hvert hovedtema. Det tredje og siste prøveintervjuet ble gjennomført uten avbrytelser, og ble avsluttet med en evaluering. Denne gav meg en god beskrivelse av hvordan min fremtoning som forsker ble oppfattet. Intervjuteknikken ble forbedret etter disse tre evalueringene. I tillegg gav testdeltakerne også verdifull informasjon om når det følte naturlig at enkelte spørsmål ble stilt, hvordan frasering av spørsmål og toneleie i språkføringen kunne innvirke på hvordan spørsmålene ble oppfattet, og når taushet fra deres side var en tenkepause. Det var viktig erfaring.

Prøveintervjuene gav også innsikt i fordeler og ulemper ved ulike kommunikasjonsformer. Et fokus ble med dette å påse at tilretteleggingen for, og gjennomføringen av intervju var tilpasset konteksten og studiedeltakernes ønsker og behov for samtaleform. Videre gav utprøvingen innsikt i hvordan en intervjusamtale bør gjennomføres, mulighet til å øve på tekniske- og språklige ferdigheter, samt å få kjennskap til hvordan man kan bruke seg selv som et forskningsinstrument på en slik måte at man ikke preger eller påvirker funn i betydelig grad. I så måte var læringsprosessen i de tre prøveintervjuene uvurderlig.

### **3.8 Gjennomføring av intervju med studiedeltakerne**

I intervjugjennomføringen med studiedeltakerne var det en målsetting å legge til rette for at de skulle føle seg trygge og komfortable i situasjonen. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) kan det ha betydning for etableringen av tillit mellom forsker og studiedeltaker, spesielt dersom partene ikke kjenner hverandre fra før. Det kan også bidra til at deltakerne føler seg komfortabel med å snakke fritt og utfyllende om vanskelige tema (Tjora 2017). I den forbindelse foreslår Tjora (Ibid.) å la deltakerne selv velge sted for intervju. Med utgangspunkt i dette ble deltakerne spurt om de ønsket et spesielt sted for intervjuet, med føringer om at det da måtte være et stille sted og uten mye avbrytelser. Noen ønsket å ha intervjusamtalen på telefon grunnet sin arbeidssituasjon. Andre ønsket å gjennomføre

intervjuet ved personlig oppmøte, men hadde utfordringer med å komme seg til møtested grunnet store avstander. Disse utfordringene ble løst ved å tilrettelegge for ønsket kommunikasjonsmiddel, og at jeg betalte for reiseutgifter eller selv kjørte for å møte studiedeltakerne der de bodde.

Av de tre deltakerne som ønsket intervju ved personlig oppmøte foretrakk en å ha samtalen i eget hjem. En annen ville gjennomføre intervjuet på et møterom jeg hadde tilgang til, men den tredje ville intervjues på et offentlig sted. To ønsket å gjennomføre intervju via mobiltelefon og Skype hjemmefra.

For å gjøre intervjuene trygge og samtalefremmende fokuserte jeg på å holde en forholdsvis uformell samtale, slik Kvale og Brinkmann (2015) mener er viktig. Et fokus var å gi rom for både stillhet og tenkepauser i intervjuene, spesielt i telefonintervjuet. Det fungerte godt og var en lærdom fra prøveintervjuene som jeg dro nytte av. Telefonintervjuet opplevdes mer formelt i sin kontekst og karakter enn de øvrige intervjuene. Et tegn på at dette stemmer kan være intervjuets korte varighet. På telefonen var spørsmålsbetsvarelsene konkrete og konsise. Ja og nei ble svart hyppigere på spørsmål i dette intervjuet enn i de øvrige. Tjora (2017) viser til at dette er vanlig for telefonintervju.

Varigheten på forskningssamtalene var cirka 50 minutter for telefonintervjuet, 70 minutter for Skypeintervjuet og 80 minutter for intervjuene med personlig oppmøte. I et intervju med personlig oppmøte ble tidsrammen utvidet til 150 minutter etter studiedeltakerens eget ønske. Intervju om personlige tema av en slik varighet kan nærme seg det terapeutiske intervjuet (Kvale & Brinkmann 2015). Fordi jeg selv er terapeut av yrke hadde jeg reflektert over dette. Når situasjonen oppstod gjorde jeg en rask vurdering av tema og teknikk i intervjuet for å se om det var rettet mer terapeutisk enn utforskende. Jeg vurderte også hensikten studiedeltakeren hadde oppgitt for å medvirke, samt de tema som var gjennomgått og omfanget av erfaringene studiedeltakeren hadde.

Intervjuet fremstod ikke som terapeutisk, men jeg stilte et åpent spørsmål om deltakerens hensikt med å medvirke til intervjuene. Med utgangspunkt i svaret om at det var for å dele sine erfaringer for å hjelpe andre i samme situasjon, konkluderte jeg med at intensjonen for deltakelse ikke hadde endret seg etter at samtalen startet. Intervjuet ble utvidet, og gav til slutt et faglig interessant og rikt empirisk grunnlag nettopp på grunn av deltakerens utfyllende refleksjoner.

### **3.8.1 Intervjusamtalenes forløp**

Intervjusamtalene startet med en kort gjennomgang av forskningsprosjektets bakgrunn, formål og forløp. Gjensidige forventninger ble avklart og studiedeltakerne bekreftet muntlig at de ville delta. Informasjon om hvordan båndopptaker ville benyttes under og etter intervjuet ble gitt. Deltakernes

mulighet til å trekke deler av eller hele intervjuet ble også gjentatt. Studiedeltakerne ble oppfordret til å snakke fritt og beskrive sine erfaringer med egne ord. Polit & Beck (2012) sier at en slik oppfordring kan sikre relevant informasjon ved at deltakerne føler seg frite til å trekke frem egne eksempler.

Tilbakemelding fra deltakerne var at de fant det nyttig med en redegjørelse før selve intervjusamtalen. De uttrykte også at settingen opplevdes tryggere når forskeren selv snakket en del før intervjuet. En annen tilbakemelding var at informasjonen tydeliggjorde konteksten for samtalen. Min opplevelse var at begge parter gjennom den innledende informasjonssamtalen fikk anledning til å tune seg inn på tematikken, og fokusere på at intervjuet skulle dreie seg rundt spørsmålene i intervjuguiden. Å sikre at deltakerne hele tiden var klar over hva de bidro til, og hvilke rettigheter de hadde, opplevdes som et bærende etisk og moralsk element i intervjugjennomføringen. For øvrig ble egen taushetsplikt påpekt før hvert intervju og gjentatt ved intervjuets avslutning.

I forskningssamtalene fungerte intervjuguiden som en rettesnor for innhenting av data. Som del av intervjuguiden ble deltakerne spurt om det var tema de ikke hadde fått snakket om som de mente var relevante. De fleste fortalte at de mente samtlige hovedtema i intervjuguiden opplevdes aktuelle og dekkende. I tillegg tok tre av deltakerne opp tema underveis i intervjuet som de selv ønsket å utforske. Det kan være et tegn på trygghet.

### **3.8.2 Aktiv lytting**

I intervjusamtalene, og i prøveintervjuene, ble det lagt vekt på utøvelse av ferdigheten aktiv lytting. Denne ferdigheten kan gi mulighet til å fange opp tema som ikke først fremstår som relevant, men som er viktige å utforske. Det var et fokus å bruke aktiv lytting i intervjuene som en motvekt til det å kunne overse selvfølgelige eller skjulte tema grunnet kjennskap til feltet.

En forutsetning for aktiv lytting er mental tilstedeværelse i intervjusituasjonen (Kvale & Brinkmann 2015). Det ble derfor tilstrebet å holde fokus på samtalen og ikke benytte tiden til å notere for mye. Notater ført under intervjuet begrenset seg til stikkord om aspekter ved deltakernes historier som det opplevdes relevant å komme tilbake til. Det ble også notert tema og spørsmål utenom intervjuguiden som fremstod viktige å belyse underveis i intervjuet. Hovedfokus var imidlertid å opprettholde aktiv lytting og en åpen dialog slik at studiedeltakerne kunne snakke fritt om sine erfaringer.

Det ble også viktig å kontrollere om jeg hadde forstått intervjudeltakernes synspunkter og meninger riktig. Slik kontroll ble gjennomført ved at jeg stilte utdypende spørsmål og motspørsmål, i tillegg til at jeg oppsummerte poeng som jeg oppfattet som viktige for studiedeltakerne. Ved noen anledninger førte dette til at studiedeltakerne redegjorde ytterligere for tanker og synspunkter om enkelte emner.

## 3.9 Refleksjon og transkribering

Tiden mellom intervjuene benyttet jeg til å gå gjennom samtalene som var tatt opp på lydbånd, og reflektere over egne forbedringspunkter og styrker i utførelsen av intervjuene. Etter selvevalueringen transkriberte jeg intervjuene. Å vurdere fremgangsmåte og forløp i hvert intervju før de ble transkribert var nyttig. På denne måten var det mulig å trekke lærdom av forskningssamtalene før neste intervju. I transkripsjonen av det første intervjuet ble det for eksempel avdekket at et oppfølgingsspørsmål fremstod som ledende. Studiedeltakeren så ut til å ha formet svaret sitt ved å bruke samme fraserings som i oppfølgingsspørsmålet. Hele intervjuforløpet ble gjennomgått på ny for å sjekke om det var andre steder spørsmålsfremstillingen ble ansett uhensiktsmessig. Det var det ikke. Erfaringen fra evalueringen av det første intervjuet var en viktig påminning om at en nøytral spørsmålsfraserings, åpne og ikke ledende spørsmål i tillegg til aktiv lytting, er viktige momenter for en vellykket intervjugjennomføring.

### 3.9.1 Transkribering av tekst til analyse

Fordi jeg ønsket lære av forskningsintervjuene gjennom selvevaluering transkriberte jeg selv alle intervjuene. Ifølge Malterud (2017: 80) er dette en fordel begrunnet med «den tidlige tilgangen til materialet som en slik detaljert gjennomgang kan gi.». Hun mener at tiden man benytter på å gjøre seg kjent med materialet kan gi økt forståelse for materialet på sikt (Ibid.).

I transkriberingsprosessen ble alle deltakerne anonymisert og språklige trekk fra dialekter fjernet. I tillegg ble gjentakende ord som eh, ja, mm, og lengere pauser tatt ut. Dette ble gjort både for å sikre at deltakerne ikke var gjenkjennbare for allmennheten, samt at Kvale og Brinkmann (2015) mener omdanningen av talespråk til tekst kan såre studiedeltakere om de fremstilles på en negativ måte. Eksempelvis kan studiedeltakere som siteres i publiseringen av et forskningsprosjekt oppleve det stigmatiserende dersom de fremstilles som nølende, språklig svak, forvirret eller lite intellektuell (Ibid.). For å unngå dette ble tekstmaterialet fremstilt så nært opp til den muntlige samtalen som mulig, og uten at studiedeltakerne ble sitert på en nedverdiggende måte.

For å sikre at ingen andre fikk tilgang til transkripsjonene, eller annet sensitivt forskningsmaterieell ble alt lagret på minnepenn og låst inn i safe med egen kode. Lydfiler ble slettet så snart transkripsjonene var gjennomført.

## 3.10 Analyse

Meningskonsentrering med påfølgende hermeneutisk meningsfortolkning ble valgt for å analysere datamaterialet. Analysen ble gjennomført etter Kvale og Brinkmanns beskrivelser av tema og kodesetting, meningsfortetting og meningsfortolkning (Kvale & Brinkmann 2015). Valg av metode begrunnes med et ønske om å gjennomføre en utforskende studie med koding nært knyttet opp til studiedeltakernes egne ord og beskrivelser. Målet var også å sikre overføringsverdi i de funn som ble resultatet av studien, og at studiedeltakerne ikke skulle føle seg fremmedgjort eller tatt ut av kontekst.

Malteruds (2017) forklaring av tekstkondensering i et forskningsforløp ble i tillegg benyttet. Grunnen til dette er at Malteruds metode gir mulighet til å kvalitetssikre funn. Ved å loggføre alle trinnene i analyseprosessen i en modell kan utledingen av studiens funn synliggjøres. Det er også mulig å følge funnene tilbake til utgangspunktet for å se om det er samsvar mellom sluttkategori og utgangspunkt. Selv benevner Malterud dette som rekontekstualisering (Ibid:108). Jeg har benyttet dette trinnet fra Malteruds (Ibid.) metodebeskrivelse om syntese som et supplement til Kvale og Brinkmann (2015).

Både Kvale og Brinkmanns (2015) og Malteruds (2017) metodiske beskrivelser av tekstfortetting, eller tekstkondensering, er delvis inspirert av Giorgi's psykologiske fenomenologiske analysemetode. Slik sett ligger de nært opp til hverandre, men bør likevel ikke forveksles. Malterud (2017) forholder seg til utvikling av funn i form av meningsfylte kondensater som settes sammen av alle deltakernes svar. Det er en tilnæringsmåte som ikke samsvarer med å løfte frem deltakernære enkeltsitater.

### 3.10.1 Koding av materiale

Den tekstlige analyseprosessen startet med lesing av transkriberte intervju. Mangfoldet i materialet var interessant å se siden studien hadde få deltakere. Etter at hvert intervju var lest ble de gjennomgått på nytt, og naturlige meningsbærende enheter i tekstmaterialet ble nedtegnet som foreløpige tema. Tema tok utgangspunkt i deltakernes egne ord, hvilket Tjora (2017) mener er viktig for å unngå generering av kvantitative variabler i induktive studier. I alt ble det satt 131 foreløpige tema.

I det videre analysearbeidet ble de foreløpige temaene vurdert opp mot hverandre og sortert inn i 17 grupper (vedlegg, nr.10). Etter sorteringen ble naturlige meningsenheter som dominerte tekstmaterialet uttrykt så lettfattelig og tydelig som mulig i koder. Kodenevne ble satt ut fra egen fortolkning av studiedeltakernes fremstilte perspektiv. Det ble fremstilt 3 koder, hvorav et kodenavn samsvarte med studiens intervjuguide. De avkodede meningsbærende enhetenes relevans ble vurdert opp mot forskningsspørsmålet. Enheter som ikke så ut til å belyse aspekter ved forskningsspørsmålet, eller

representerte noen annen verdi, ble sortert ut. Bevarte meningsbærende enheter var de som så ut til å ha direkte betydning for besvarelsen av forskningsspørsmålet. Det var i alt 3 meningsbærende enheter.

For å få en dypere forståelse av selve innholdet i de meningsbærende enhetene var det nødvendig å utforske hvilke tema de bestod av. Denne prosessen er ikke utførlig beskrevet i Kvale og Brinkmann (2015). Kvale og Brinkmann (ibid.) presiserer at meningskondensering og meningsfortolkning kan gjøres på flere måter, og at man ved å lære seg intervjuforskning som håndverk vil kunne fatte egne beslutninger knyttet til analysering av data. Jeg valgte da å følge Malteruds (2017) beskrivelser for inndeling av meningsbærende enheter i mindre subgrupper (nye tema).

Ved å inndele de meningsbærende enhetene i nye tema ble flere dimensjoner i materialet synlig i sin nye kontekst før kategorier ble spesifisert. Denne nyanseringen bidro til dynamikk i analyseforløpet og en rikere nyansering i analysens slutfase. Etter at nye tema var spesifisert og navngitt ble de bundet sammen til kategorier. Kategoriene ble fremstilt som beskrivende utsagn og presenteres i kapittel 4.0 funn. Analyseprosessens forløp fram til utkrystalliseringen av kategorier er gjengitt i modell for utledning av funn (vedlegg, nr.10).

### **3.11 Metodiske og etiske forskningsoverveielser**

I alle forskningsprosjekter har metodiske og etiske overveielser betydning for resultatet (Kvale & Brinkmann 2015). Forskerens ansvar for å gjennomføre en metodisk korrekt og etisk forsvarlig studie avhenger av evnen til å vurdere slike forhold. I det følgende redegjøres for overveielser jeg har gjort.

#### **3.11.1 Metodiske overveielser**

Kvale og Brinkmann (2015) poengterer at man bør føre kvalitetskontroll av gyldighet og pålitelighet i alle faser av et forskningsprosjekt. Med utgangspunkt i dette er fremgangsmåten forsøkt utførlig beskrevet gjennom metodekapittelet. Gjennom konkrete beskrivelser av forskningsforløpet, redegjørelser for eget perspektiv i tillegg til presentasjon av analytiske modeller, har det vært et mål å sikre transparens. En redegjørelse for studiens gyldighet, pålitelighet og overførbarhet er likevel nødvendig. Faktorer knyttet til refleksivitet og kreativitet vil også utdypes nærmere.

Kvale og Brinkmann (2015) fremhever spesielt kontroll av gyldighet som avgjørende for en studies kvalitet. Når en studies gyldighet, eller *validitet* kontrolleres, er det metodens grad av egnethet til å besvare forskningsspørsmålet som vurderes. En rekke tiltak ble iverksatt for å styrke studiens

gyldighet. Et av tiltakene var å kontakte professor Amy Holtan ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge Nord i prosjektets startfase. Hun regnes som en av nestorene innenfor forskning på slektsfosterhjem og har utgitt en rekke artikler om fosterbarn og fosterforeldre i slektsfosterhjem. Professor Holtan var villig til å gjennomgå prosjektets rammeverk med meg. Hun bistod også med vurdering og kvalitetssikring av studiens forskningsspørsmål, avgrensning og utvalg. I tillegg foreslo hun spørsmål i intervjuguiden.

Andre tiltak for å fremme studiens gyldighet var å drøfte metode og fremgangsmåte med veileder, andre forskere og medstudenter ved UiT. Å redegjøre for egne perspektiver, bakenforliggende teori og metode ovenfor andre medvirket til opprettholdelse av refleksivitet. Ansvarsfølelsen for å måle studiens hensikt resulterte i et kontinuerlig fokus på kritisk kontroll av metodiske valg og vurderinger. I slike tilfeller er det viktig å opprettholde kreativitet, slik at ikke metodefokus overgår evnen til nytenkning (Kvale & Brinkmann 2015). Det var ved flere anledninger behov for kreativitet knyttet til rekrutteringsprosessen, gjennomføringen av intervju, analyseprosessen og presentasjonen av funn.

I intervjusamtalene fremstod det for eksempel som spesielt viktig og nødvendig å ha evnen til å improvisere, dette fordi spørsmålene var åpent og nøytralt formulert. Improvisering motvirket at intervjuguiden ble styrende i forhold til innhenting av informasjon, og åpnet for muligheten til å drøfte andre relevante tema med studiedeltakerne. Å ha trent på aktiv lytting opplevdes som en styrke i denne fasen.

En studies *pålitelighet* avhenger av resultatenes konsistens og troverdighet (Kvale & Brinkmann 2015). For kvalitative studier innebærer dette at studien er transparent, slik at andre kan vurdere hvordan forskerens posisjon, perspektiver, antagelser, valg og vurderinger har påvirket studiens resultat (Malterud 2017). Videre er det viktig at forskeren kjenner sitt håndverk og har tilegnet seg gode metodeferdigheter slik at studiens data er relevante, detaljerte og meningsfulle (Kvale & Brinkmann 2015). For å sikre transparens har jeg sørget for grundige beskrivelser av perspektiv, posisjon, teori, metode og analyse. Kritisk selvrefleksjon, samt konstruktive tilbakemeldinger fra de intervjuede og veileder har økt kvaliteten på det forskningsmessige håndverket. Det bidrar til å styrke påliteligheten i de data som er samskapt under intervjusituasjonen.

Bevissthet rundt egen rolle, hvilke fordommer og antakelser som fremstod i studien, samt egen maktposisjon og påvirkning av studiens deltakere er tilstrebet. Studien vil likevel preges av egen kjennskap til forskningsfeltet og umuligheten av å møte forskningstemaet med fordomsfrihet. Her velger jeg å støtte meg til Tjora (2017) som sier at kjennskap til fagfeltet fortrinnsvis er en ressurs, og ofte en nødvendighet, for å finne frem til meningsfulle data. Det er sannsynlig at de tema som



behandles i intervjuguiden, og i studiens funn, har fremstått nettopp med bakgrunn i eget perspektiv og studiedeltakernes perspektiv på det slektsfosterhjemsfaglige feltet.

Med tanke på studiens *overførbarhet* må det presiseres at en kvalitativ studie ikke kan gjendives på samme måte som kvantitative studier med hypoteser som testes ut og falsifiseres. Intervjuguiden kan fremstilles for et noenlunde likt utvalg, men de unike perspektiver et hvert menneske tolker virkeligheten ut ifra vil ikke være mulig å gjenskape. I kvalitative studier er fortolkning både en forutsetning for å spørre og å forstå, et metodisk verktøy for å analysere og et resultat av nyervervet kunnskap. Funn som presenteres må med utgangspunkt i dette forstås som nyanser av samproduserte data knyttet til utforskningen av slektsfostersøskens psykososiale mestringserfaringer som fenomen. Samtidig er det gitt at kvalitative studier preges av forskerens perspektiv som inkluderer et sett fordommer og antakelser. I denne studien var egen antakelse at slektsfosterbarn, på lik linje med konklusjoner fra rapporter om fosterforeldres egne barn opplevde det å være fostersøsken som en utfordring, men også som en ressurs.

Overførbarhet fra denne studien vil være til fosterforeldres egne barn i slektsfosterhjem. Det må likevel poengteres at data som studiens funn baserer seg på kommer fra et lite utvalg, og vil dermed ikke være representativt for slektsfostersøsken som gruppe. Den kan ha overføringsverdi til slektsfostersøsken, og i noen grad kan den også ha overføringsverdi til fostersøsken i ordinære eller statlige fosterhjem. Studiens nytteverdi ligger imidlertid i utviklingen av kunnskap om betydningsfulle psykososiale aspekter ved det å være fostersøsken i slektsfosterhjem. Masteroppgaven kan i et slikt perspektiv ha betydning for det fosterhjemsfaglige feltet, barnevernstjenesten, fosterhjemstjenesten, slektsfosterforeldre, slektsfostersøsken, slektsfosterbarn, slektsfosterbarns biologiske foreldre og interessenter i samfunnet for øvrig.

### **3.11.2 Etske overveielser**

Ethvert forskningsprosjekt er å anse som en etisk og moralsk undersøkelse (Kvale & Brinkmann 2015). En kontinuerlig bevissthet på og grundig vurdering av etiske hensyn gjennom studiens forløp er derfor nødvendig (Malterud 2017). Kvale og Brinkmann (2015) peker ut fire etiske retningslinjer som står sentralt i kvalitativ forskning: informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle. I de påfølgende avsnitt blir det redegjort for hvordan disse ble ivaretatt i denne studien. Andre etiske vurderinger som kan ha innvirket direkte på forskningsdataene vil også nevnes.

Kvale og Brinkmann (2015) peker på studiedeltakernes evne og anledning til å gi et informert samtykke som et sentralt etisk hensyn. Å sørge for en god informasjonsflyt i kontakten med

studiedeltakerne ble tilstrebet. Informasjon om studien ble gitt via egen nettside og på Facebook, gjennom tilsendt informasjonsbrev med samtykkeskjema og repeterende muntlig informasjon i forkant av selve intervjuene. Etter at studiedeltakerne hadde meldt sin interesse i rekrutteringsprosessen foregikk den videre kommunikasjon slik studiedeltakerne selv foretrakk; henholdsvis på epost, telefon eller gjennom meldingstjenesten Messenger på Facebook. Studiedeltakerne fikk i løpet av forskningsprosessen flere tilbud om å stille spørsmål til studien. De ble informert om sine rettigheter i rekrutteringsprosessen og i forkant av selve intervjusamtalen. I samtale og møte med deltakerne vurderte jeg alle som godt egnet til å ta en selvstendig beslutning om deltakelse. Informert samtykkeskjema ble underskrevet av samtlige fem deltakere, og er oppbevart i egen safe på avlåst rom.

I kvalitative studier vil etiske retningslinjer for konfidensialitet, som beskytter deltakernes rett til privatliv, stå sentralt (Kvale & Brinkmann 2015). For å oppfylle krav om personvern ble taushetsplikt og anonymisering sikret gjennom hele forskningsforløpet. Studien er godkjent av Norsk Senter for Forschungsdata AS (NSD) (vedlegg nr.11). Ettersom studiens deltakere kunne komme til å generere persondata av sensitiv art om slektsfosterbarn og deres foreldre ble De Regionale Komiteer for Medisinsk og Helsefaglig Forskningsetikk (REK) kontaktet for vurdering av meldeplikt. REK vurderte innmelding som unødvendig da det ikke skulle forskes særskilt på fosterbarn, som ansees å være en sårbar samfunnsgruppe. Med utgangspunkt i dette ble ikke studien meldt inn til REK. Studiens deltakere ble opplyst om godkjennelse fra NSD, og fikk informasjon om hvordan personvern og samproduserte data ville bli ivaretatt.

Før gjennomføring av en studie skal det vurderes hvilke konsekvenser prosjektet innebærer for deltakerne og den samfunnsmessige konteksten de representerer (Kvale & Brinkmann 2015). Begrepet konsekvenser viser i denne sammenhengen til nytteverdi og belastning. Studien ble vurdert som relevant og samfunnsnyttig med utgangspunkt i økt rekruttering av slektsfosterhjem i Norge. Potensielle negative konsekvenser ble vurdert som beskjedne. Å generere kunnskap om temaet fremstod meningsfullt, og gav nytteverdi for deltakerne ved at det bidrar til refleksjon og selvforståelse (Kvale & Brinkmann 2015, Malterud 2017).

Kvale og Brinkmann (2015) hevder det bør tas spesielt hensyn til etiske retningslinjer knyttet til forskerens rolle i kvalitative intervjustudier. Når intervju benyttes som metode påvirkes både studiedeltaker og forsker gjennom sitt samspill. Fortolkninger og forståelse ligger til grunn for kunnskapen som fremstilles, og denne kunnskapen påvirker vår oppfatning av menneskers situasjon. Ettersom forskeren selv er det viktigste undersøkelsesinstrumentet i tilnærmingen stilles det strenge krav til moralsk integritet. Personlige faktorer som forskerens ærlighet, rettvishet, kunnskap og erfaring spiller en betydelig rolle, og vil innvirke på den vitenskapelige kvaliteten gjennom hele

forskningsforløpet. Det samme vil evnen til å ivareta studiedeltakerens dersom de erfarer det som snakkes om som berørende. Å tilstrebe bevissthet rundt egen påvirkning av og tilnærming til studien og deltakerne ble av disse grunnene ansett som nødvendig og viktig. (Ibid.)

## 4 Funn

Studiens empiriske funn ble i analyseprosessen sortert inn i tre kategorier. Kategoriene presenteres med tema og med sitater som utdyper meningsinnholdet. Sitatene belyses fortløpende gjennom kapittelet. Følgende kategorier med tilhørende undertema ble funnet:

- 1) **Familien i fokus:** Naturlig å ta ansvar for barn fra egen familie, Åpen dialog i kjernefamilien er viktig, Å snakke med andre gir motivasjon og mestringstro, Behov for å samtale med barneverntjenesten om familieforhold.
- 2) **Å mestre det å være fostersøsken er en berikelse:** Morsomt og meningsfylt å være fostersøsken, Godt å bli sett og anerkjent av sine foreldre, Tillit og aksept styrker familierelasjonene, Å være fostersøsken innebærer mestring og personlig utvikling, Tilknytning og gjensidig kjærlighet er belønning.
- 3) **Å være fostersøsken innebærer også påkjenninger:** Tap av normalfamilien og nære relasjoner, Relasjonelle dilemma, Tilsidesettelse av egne behov, Uinnfridde forventninger, Bekymringer.

I det følgende utdypes kategoriene og tema etter oppsettet i listen som er gitt ovenfor.

### 4.1 Familien i fokus

#### 4.1.1 Naturlig å ta ansvar for barn fra egen familie

Deltakerne sier det å være i familie med et barn som må flytte fra sine foreldre gjør inntrykk. Flere synes det var godt at det var deres foreldre som fikk lov til å ta vare på barnet. Deltakerne beskriver en sterk ansvarsfølelse ovenfor fosterbarnet som de begrunner med at barnet var fra egen slekt. Denne følelsen knytter de også til fosterbarnets alder og årsaksforholdene til fosterhjems plasseringen. Ingrid opplevde å få en slik ansvarsfølelse. Hun mener det er naturlig at barn som flyttes fra sine foreldre får

bo hos egen slekt. Ifølge henne blir det lettere for fosterbarnet å føle seg ønsket og integrert, samtidig som den familiære tilknytningen opprettholdes. Ingrid påpeker at:

*«Det er viktig at familie holder sammen med familie.»*

Sitatet viser hvilken holdning Ingrid har knyttet til det å ivareta et barn fra egen familie. I fraseringen ligger det en forventning om at man tar ansvar for hverandre siden man er i slekt, og at man holder sammen også når det oppstår vanskeligheter.

Live mener det faller seg naturlig å ta ansvar for barn fra egen familie. Hun beskriver en lignende ansvarsfølelse for fosterbarnet, som var hennes nevø, og forteller at denne følelsen ble forsterket når hun så at søsteren behandlet nevøen dårlig. Gjentatte ganger ble Live vitne til at søsteren behandlet sitt barn dårlig. Blant annet så hun at søsteren trakk barnet sitt etter seg opp trappa, låste ham alene inne på bad og soverom, i tillegg til orket søsteren sjelden å stå opp for å gi han frokost. Live fortalte dette til sine foreldre, og ba dem kontakte barnevernstjenesten for å få ham fosterhjemsplassert i deres hjem. Hun så på det som sin oppgave bidra til at nevøen fikk en trygg oppvekst. Da det til slutt ble bestemt at nevøen skulle bo hos dem kjente hun at ansvarsfølelsen delvis slapp taket. Live forteller:

*«Jeg var veldig lettet da han kom til oss. Jeg følte nesten jeg forstod det før mor og far, at han ikke kunne bo der. Det er jo klart de hadde det dilemmaet med at det var deres datter, så de synes det var veldig vanskelig.»*

Sitatet illustrerer Lives lettelse når hun fikk vite at de skulle få ta vare på nevøen. Det er tydelig at hun har følt ansvar for nevøen og satte hensynet til ham foran søsteren og foreldrene. Utsagnet viser samtidig Lives forståelse for foreldrenes relasjonelle dilemma som utgår fra de nære slektsforholdene.

#### **4.1.2 Åpen dialog i kjernefamilien er viktig**

Å ha en åpen dialog i kjernefamilien mener deltakerne er viktig når man er slektsfosterhjem. Det å kunne løfte frem og drøfte sårbare tema, som for eksempel familiemedlemmers psykiske og fysiske helse, rusavhengighet og evne til å ivareta egne barn opplevdes nyttig og nødvendig. Flere forteller at den åpne dialogen gav dem nye perspektiver på livet og på det å være en familie. Live og Simone opplevde det å få utfyllende informasjon om familiære forhold som betryggende, spesielt siden de hadde noe kjennskap til fosterbarnets foreldres psykiske helsevansker og rusproblematikk fra tidligere. Begge mener det å få utfyllende og ærlig informasjon førte til at de bekymret seg mindre. Live sier:

*«Jeg synes det var veldig greit at de var åpen og delte mye. Jeg tror det var bedre det, enn at de ønsket å skåne meg eller fortelle minst mulig. For da var det lett for meg å.. Forholde meg til det, selv om det var vanskelig. Da visste jeg i hvert fall hva som skjedde og hvorfor.. »*

Sitatet illustrerer Lives positive opplevelse av å få utfyllende informasjon om familieforholdene som førte til at nevøen hennes ble fosterhjemsplassert. Live vektlegger betydningen av at informasjonen gav forutsigbarhet og gjorde det lettere å forholde seg til det som skjedde. Live beskriver det også som viktigere for henne å få informasjon for å forstå det som skjer enn å skånes for det som er vanskelig.

Deltakerne beskriver det som spesielt viktig å ha en åpen dialog om forhold som førte til fosterbarnets foreldres handlinger og væremåte. Kjennskap til fosterbarnets familiehistorie gav mening til en rekke av fosterbarnets foreldres uforståelige handlinger. Simone forteller at det var vanskelig for henne å forstå hvordan foreldrene til slektsfosterbarnet kunne gi fra seg barnet sitt. Da hun fikk vite mer om deres psykiske helsevansker og vedvarende rusproblematikk ble valget lettere å akseptere.

Live opplevde det svært utfordrende å forholde seg til søsterens handlinger og væremåte. Det førte til at hun i en lang periode tok avstand fra henne. Senere ble det avdekket en sykdom hos søsteren som hadde ført til kognitiv svikt og fysiske helsevansker. Da Live fikk kjennskap til dette utviklet hun en ny forståelse for søsterens oppførsel og begrensede handlingsrepertoar. Live beskriver prosessen fra ny kunnskap til ny forståelse slik:

*«Jeg var veldig sint på henne... Jeg klarte ikke å være i samme rom. Men så oppdaget vi sykdommen ett eller to år etter at nevøen min kom til oss. Da falt brikkene mer på plass og.. Det ble mer forståelse for hvorfor ting var som de var. Det var lettere for meg da - å respektere henne slik som hun var.»*

I sitatet belyses hvordan symptomuttrykkene til Lives søster preget kvaliteten på relasjonen mellom dem og gjorde Live sint. Først når Live fikk en forklaringsmodell, og informasjon som gav mening til søsterens væremåte og atferd, klarte hun å respektere og akseptere søsteren for den hun var.

### **4.1.3 Å snakke med andre gir motivasjon og mestringstro**

Deltakerne sier det var viktig å snakke åpent og ærlig om det å være slektsfosterhjem med kjente utenfor familien. Gjennom å snakke med andre fikk de positive tilbakemeldinger på at de var en sterk familie og gode mennesker som tok imot slektsfosterbarnet. Responsen fra venner og nettverk førte til at deltakerne dannet seg et mestringstilbilde av egen familie og ble styrket i troen på at de ville klare oppgaven som slektsfosterhjem. Simone snakket med familie, venner og nettverk om det å være

slektsfosterhjem. Hun forteller at folk ble rørt når hun fortalte om det og at andre syntes det var en fin ting å gjøre. Slike tilbakemeldinger gjorde henne stolt over familiens valg om å bli fosterhjem. Ingrid fikk også positive tilbakemeldinger. Det gav henne motivasjon og pågangsmot. Ingrid forteller:

*«Jeg synes jo det er veldig morsomt da, fordi da får jeg jo en slik tilbakemelding på det at.. søskenbarnet mitt må ha det ganske godt, hvis vi er så flinke som det folk sier. Eller så flink som jeg er. Det blir jo litt sånn da. Man får bekreftelse på at det er bra.»*

Sitatet illustrerer hvordan Ingrid speiler seg i tilbakemeldingene fra venner og bekjente. Ingrid påpeker at det er morsomt å få respons på at man gjør det bra, og at det er betryggende for da kan de tillate seg å tenke at søskenbarnet har det ganske bra hos dem. Sitatet synliggjør også at Ingrid opplever å få tillit til egen kompetanse som fostersøsken når hun får positive tilbakemeldinger.

Magnar forteller at han etter responsen fra sine venner følte det å være fostersøsken som et viktig og betydningsfullt oppdrag. Han løfter frem at den ene kompisen fikk ham til å se på det hele som ressursfylt og morsomt. Den positive responsen han fikk gav ham motivasjon og pågangsmot. Dette ble førende for hvordan han forholdt seg til slektsfosterbarnet, og går igjen i hans beskrivelser om hvorfor han ønsker å jobbe i barneskolen når han blir voksen. Magnar forteller om kompisens utsagn:

*«Han var veldig slik at det var tøft og.. Det var kult, og.. Jeg hadde fått en liten lillebror som hadde hoppet over bleiestadiet. Han kunne være med på så å si det meste, når vi så at det gikk.»*

Sitatet illustrerer hvordan kompisens utsagn til Magnar fokuserer på at det å være fostersøsken er positivt og fordelaktig. Magnar benytter selv disse samme beskrivelsene og ordene om det å være fostersøsken gjennom intervjuet. Slik blir det tydelig at kompisens utsagn har hatt stor betydning for Magnar og hans innstilling til det å være fostersøsken. Magnar har speilet seg i utsagnene og adaptert dem.

#### **4.1.4 Behov for å samtale med barneverntjenesten om familieforhold**

Flere av deltakerne hadde et ønske om mer kontakt med barneverntjenesten. De presiserer at de er en del av den utvidede familien til fosterbarnet, samtidig som er del av kjernefamilien som skal ivareta fosterbarnet. I tillegg beskriver flere deltakere et behov for å få informasjon fra barneverntjenesten og føle seg inkludert i arbeidet rundt fosterbarnet. Simone og lillesøsteren hadde behov for faglig kunnskapsbasert informasjon fra barneverntjenesten om fosterbarnet og fosterbarnets foreldre. Simone viser til at informasjon fra barneverntjenesten kunne bedret deres evne til å forstå familiesituasjonen de var i. Simone ønsket i hovedsak informasjon om:

*«...Hvorfor ting er som det er. Hvorfor det ble slik det ble. Nå har jo han slitt litt med diverse tilknytningsproblemer, ikke sant, og.. Det har vært mye utredninger om hvorfor han er slik han er da. At vi søsknene kunne forstått det litt bedre, på en måte...»*

Sitatet viser Simones behov for faglig kunnskap knyttet til slektsfosterbarnets familiehistorikk, diagnoser og tilknytningsvansker. Hun påpeker at det ville blitt lettere for søsknene å forstå familiesituasjonen og slektsfosterbarnets atferdsuttrykk dersom de hadde fått mer kunnskap.

Videre melder flere av deltakerne at de gjerne skulle fått delta på samtaler med barnevernstjenesten for å formidle fakta de hadde kjennskap til, og fortelle hva de som fostersøsken hadde behov for. Simone mener de som fostersøsken burde fått en enesamtale med barnevernstjenesten med mulighet for å ta opp forhold som var vanskelig med å være fostersøsken. Magnar ønsket tilbakemelding på sine egen rolle med å inkludere og lære opp slektsfosterbarnet. Han hadde behov for at det ble anerkjent av noen utenfor familien. Magnar utdyper:

*«Jeg føler at jeg ikke har hatt noen kontakt med barnevernstjenesten. Jeg skulle ønske at jeg hadde fått litt mer sånn.. Siden jeg tross alt var med på å hjelpe, at jeg hadde fått kanskje et klapp på skulderen. Eller omså bare fått vite at jeg gjorde en god jobb. Det hadde jo på en måte låst opp veldig det der med motivasjonen.»*

Sitatet illustrerer Magnars ønske om å bli sett og anerkjent av barnevernstjenesten. Magnar er tydelig på at han hadde behov for mer tilbakemelding på egen delaktighet i og medvirkning til samarbeidet rundt fosterbarnet. Utsagnet synliggjør også hvordan barnevernstjenesten kan spille en rolle i det å støtte og motivere fosterforeldrenes egne barn når de bidrar i arbeidet rundt slektsfosterbarnet.

Ingrid, Simone og Live ønsket mer informasjon om og samarbeid rundt samværsplaner og reglement. Ingrid og Live oppfattet samværsplanen som rigid og utfordrende, både i forhold til ivaretagelsen av egen kontakt med fosterbarnets foreldre og fosterbarnets kontakt med sine foreldre. De ønsket å drøfte med barneverntjenesten om det var mulig å justere tidsrammen for og hyppigheten av samvær i de situasjoner hvor det opplevdes formålstjenlig for familien og for barnet. Simone sier fosterbarnets far ofte brøt med samværsplanen og kontaktet familien på tidspunkter det ikke var berettiget at man tok kontakt. Eksempelvis oppsøkte han deres hjem på tidspunkter hvor det kun var barna som var hjemme. Det opplevde Simone som ubehagelig, og hun ønsket tilbakemelding fra barnevernstjenesten på hvordan de skulle forholde seg til slike situasjoner.

Verken Live, Simone eller Ingrid opplevde å få snakke med barnevernstjenesten om disse temaene. Det var foreldrene som gav tilbakemelding om hvordan dette skulle håndteres og følges opp videre.

For øvrig forteller samtlige deltakere at de ikke fikk noen form for oppfølging fra barneverntjenesten. De fikk ikke delta på samtaler med barnevernstjenesten eller ta kurs i regi av fosterhjemstjenesten.

### **4.1.5 Oppsummering**

Deltakerne beskriver at de setter familien i fokus når de blir fostersøsken. De ønsker å ta ansvar for barn i den utvidede familien når disse befinner seg i en vanskelig situasjon. For å mestre rollen som fostersøsken mener de det er viktig å etablere en åpen dialog i familien fremheves. Videre løftes det frem at tilgang til informasjon og støtte er nødvendig for å kunne falle til ro i rollen som fostersøsken. Det inkluderer å kunne snakke med familie, venner og barneverntjenesten om familiære forhold og hvordan man kan forstå og håndtere disse.

## **4.2 Å mestre det å være fostersøsken er en berikelse**

### **4.2.1 Morsomt og meningsfullt å være fostersøsken**

Deltakerne beskriver det som morsomt å veilede, utfordre, hjelpe og lære opp fosterbarnet til å mestre ferdigheter. De opplevde det som å ha fått et nytt søsken og ville gjerne bistå fosterbarnet og familien i en vanskelig situasjon. Utfordringene deltakerne tidvis måtte stå i følte meningsfulle når de så utvikling hos fosterbarnet. Live forteller at det raskt ble progresjon i nevøens kognitive og motoriske utvikling etter han flyttet inn hos dem. Hun synes det var fascinerende og motiverende å se effekten av omsorgen hun og foreldrene gav fosterbarnet. Live utdyper:

*«Jeg så jo hvor stor forandring det hadde for nevøen min, at når han kom til oss, han var nesten fire da han kom, og da hadde han nesten ikke språk. Men når han kom så, så kom språket sånn her (knipser). Med en gang. Det var jo veldig fascinerende å se. Stimulert på en helt annen måte.»*

Sitatet illustrerer at Live setter nevøens utvikling i sammenheng med familiens omsorg og oppfølging. Hun ser at omsorgen de som familie tilbyr fosterbarnet gir konkrete resultater og opplever det som fascinerende. Live nevner gjentatte ganger i intervju samtalen at det å bidra til å gjøre et barns liv bedre oppleves meningsfullt. Det var en av grunnene til at hun utdannet seg til barnevernspedagog.

Magnar opplevde det også som meningsfullt å få muligheten til å hjelpe egen familie. Han forteller at han lærte mye av å være fostersøsken, og viser spesielt til lekesituasjoner med fosterbarnet som morsomme og oppløftende. Selv om det var stor aldersforskjell mellom Magnar og søskenbarnet som bodde hos dem, følte han at de begge lærte av hverandre og utviklet sin sosiale kompetanse gjennom



lek. Det var både lystbetont og gøy. Magnar syns det var godt å se at hans medvirkning til å bistå slektsfosterbarnet og hans familie var av betydning og gjorde at de alle fikk det bedre. Magnar sier:

*«Det var jo greit å ha ham. På grunn av at jeg visste jo at jeg hjalp søskenbarnet mitt til å ha det bedre. Og hjalp moren å ha det lettere hjemme.»*

Ingrid er av samme oppfatning. Hun peker på at det å hjelpe familie gir en følelse av nytteverdi. Ingrid utdyper:

*«Jeg følte at jeg betydde noe jeg også. At jeg hjalp til. Ja. Det var veldig godt.»*

Sitatene fra Magnar og Ingrid illustrerer hvordan det å få hjelpe egen familie gir en opplevelse av å bidra med noe viktig til fellesskapet og fremmer følelse av nytteverdi. Både Magnar og Ingrid viser til en tilfredsstillelse ved å gjøre noe de opplever meningsfylt og som i tillegg betyr noe for familien.

#### **4.2.2 Godt å bli sett og anerkjent av sine foreldre**

Deltakerne opplevde det å bli sett og anerkjent av familien for sitt bidrag som fostersøsken som viktig og nødvendig. Flere påpeker at det å få tilbakemelding fra egne foreldre var essensielt for at de skulle klare å falle til ro i sin nye rolle. Det at foreldrene gav positiv tilbakemelding på at de gjorde en god jobb følte spesielt oppløftende og motiverende. Grunnen til det var at deltakerne og foreldrene kjente til utfordringene familien samlet stod i og hadde innsikt i styrker og belastninger ved dette.

For flere deltakere ble det en ny erfaring å få ros for det å være en god storesøster eller storebror, da de opprinnelig var det yngste barnet i familien. Henrik, som var det yngste barnet i sin familie, opplevde det slik og kjente på en usikkerhet rundt det å være fostersøsken. Anerkjennelsen fra foreldrene gjorde ham trygg i sin nye rolle. Henrik forklarer hvorfor:

*«Det var veldig deilig å få positiv tilbakemelding fra mine foreldre, fordi det er vanskelig å vite selv... Da vet jeg i alle fall at jeg gjør noe riktig.»*

Sitatet viser at Henrik kjente på en usikkerhet rundt det å være fostersøsken. I sin helt nye rolle som storebror var det vanskelig å vite om han bidro med noe positivt i arbeidet rundt fosterbarnet. Når han fikk ros og bekreftelse fra foreldrene følte han seg tryggere på at det han gjorde var riktig.

Ingrid påpeker betydningen av at foreldre følger opp sine egne barns bekymringer rundt det å bli fostersøsken. Å se at foreldrene følger med, bryr seg om og har fokus på å ivareta sine egne barn, selv

om et slektsfosterbarn er kommet inn i hus, føles betryggende og kjærlighetsladet. Ingrid og broren var redde for å bli glemt av foreldrene som et resultat av at fosterbarnet flyttet inn. De klarte å si ifra om egen bekymring, hvilket førte til at de ble møtt på egen bekymring og opplevde at det bli lagt til rette for at de skulle mestre å bli fostersøsken. Foreldrene fulgte opp bekymringen gjennom samtaler og interne møter hvor de etterspurte barnas behov og inkluderte dem i avgjørelser som berørte dem. Ingrid følte seg sett og hørt, hun sier det har bidratt til at de har mestret rollen som fostersøsken:

*«Vi tenkte jo det når vi fikk et fosterbarn inn her, så tenkte vi jo liksom, «vi må ikke bli glemt for det.» (Men).. Nei det har vært ganske greit. Vi har.. De har hørt på det vi sa. Og det er veldig viktig da.»*

Sitatet viser at Ingrid og broren hadde en forventning om at foreldrene skulle ta mindre hensyn til dem. Oppfølgingen Ingrid fikk i forbindelse med sin uttrykte bekymring gjorde at hun følte seg inkludert og ivaretatt. Det har vært et viktig grunnlag i Ingrids omstilling til å bli fostersøsken.

### **4.2.3 Tillit og aksept styrker familierelasjonene**

Deltakerne forteller at det å oppleve tillit og aksept fra fosterbarnet og fosterbarnets foreldre har hatt stor betydning for dem. Å få beskjed om og bekreftelse på at de er akseptert som fosterfamilie opplevdes betryggende og godt å vite. Kunnskap om at både fosterbarnet og fosterbarnets foreldre er komfortable med at det er deltakernes familie som forvalter omsorgsansvaret bidro til å styrke relasjonene i mellom medlemmene i familien. Ifølge deltakerne utjevnet det eventuelle spenninger, usikkerheter og utfordringer som knyttet seg til samhandlingen i den utvidede familien. Live forteller om en betydningsfull samtale med søsteren:

*«Det var veldig godt å høre at hun .. At hun syns at det er bra at han er hos oss da. Da har hun det bra også. Med det.»*

Sitatet belyser at tilbakemelding fra fosterbarnets foreldre opplevdes viktig og verdifullt. Det at familien opplevde seg akseptert av fosterbarnets foreldre som fosterhjem, og at de fikk bekreftelse på at fosterbarnets foreldre tenkte fosterbarnet hadde det godt utjevnet spenninger i relasjonene.

Det å oppleve tillit fra fosterbarnet vektlegger deltakerne som spesielt betydningsfullt. De beskriver en ydmykhet og en sårbarhet knyttet til dette. Henrik forteller om en opplevelse han hadde med sitt slektsfosterbarn, hvor han følte at hun viste ham uforbeholden tillit. Henrik utdyper:

*«Vi gikk en tur bare meg og henne, og da forteller hun meg litt om historien sin. Uten at jeg hadde spurt eller visste noe om det tidligere. Så sånn fikk jeg mer informasjon. Og da følte jeg også at hun stolte på at jeg kunne holde på det og... Ja, ikke gjøre noe vondt ut av det da, for å si det sånn.»*

Sitatet illustrerer fosterbarnets tillit til Henrik når hun forteller om sin situasjon og hvordan han erfarte å motta slik tillit. Henrik løfter frem situasjonen fordi den hadde betydning for ham. Han vektlegger at fosterbarnet presenterer ham for sin sårbarhet knyttet til egen familiehistorie, med en forventning om at han kan forvalte ansvaret for informasjonen på en god måte.

#### **4.2.4 Å være fostersøsken innebærer mestring og personlig utvikling**

Alle deltakerne fremhever opplevelser av mestring og personlig utvikling som et resultat av det å være fostersøsken. Ifølge deltakerne handler det å være fostersøsken om å påta seg ansvar, hjelpe andre, å stå i ubehagelige eller vanskelige situasjoner over tid, lære seg å forstå andres reaksjoner og håndtere egne følelser, samt å bidra til å styrke familiære bånd og bygge nære relasjoner. Dette forutsetter at man reflekterer over egne tanker, handlinger og reaksjonsmønstre, noe som igjen fører til personlig utvikling. Simone og Live mener erfaringene med å være fostersøsken har påvirket deres valg av yrke og utdanning. Eksempelvis ønsker Simone å utdanne seg til vernepleier. Hun setter dette i sammenheng med å være fostersøsken og ta vare på mennesker med særskilt behov for omsorg. Simone utdyper:

*«Jeg tror jeg har lært å sette meg inn i andres situasjon litt bedre.. Jeg har mer forståelse for hvorfor...og det å faktisk gjøre en forskjell da.. Hvor viktig det er.»*

Sitatet viser at Simone har trent på å ta andres perspektiv og at hun har erfart utvikling av egen forståelse som et resultat av dette. Hun påpeker at det å gjøre en forskjell er av stor betydning for de som har behov for slik støtte og hjelp. Det indikerer at hun har både innsikt i og erfaring med effekten av det å yte omsorg til noen med særskilte behov.

Det å mestre å være fostersøsken og støtte et barn med særskilt behov for omsorg har gitt deltakerne mye glede. Både Ingrid, Magnar og Simone forteller at de fikk en enorm mestringsfølelse av å lære fosterbarnet å håndtere følelser og trene på sosiale ferdigheter. Magnar beskriver at det ble lettere for ham å forholde seg til fosterbarnets utfordrende atferd, etter hvert som han forstod hvordan han skulle håndtere slike situasjoner. Gjennom jevnlig samspill med søskenbarnet utviklet han en type taus kunnskap som gjorde ham i stand til å se når tiltak måtte iverksettes for å forebygge negativ atferdsutvikling. Dette gav ham mestringsfølelse og viste ham at det å være bevisst på egen atferd i slike situasjoner var betydningsfullt. Magnar forteller om det å være fostersøsken:

*«Jeg har ikke sett på det som en utfordring, jeg har bare tatt masse lærdom. Som at du må følge med på hva du gjør og.. være bevisst på valgene du tar.»*

Sitatet illustrerer hvordan Magnar forholdt seg til det å være fostersøsken. Han fokuserte på det å være åpen for å tilegne seg ny kunnskap. Magnar vektlegger egen personlig utvikling i form av å få en bevissthet knyttet til det å være en rollemodell for andre og ta veloverveide valg. Det er tydelig at Magnar har gjennomgått en personlig utvikling som et resultat av å mestre rollen som fostersøsken.

#### **4.2.5 Tilknytning og gjensidig kjærlighet er belønning**

Å være fostersøsken til et barn fra egen slekt beskriver deltakerne som berikende. Erfaringen gav dem et innblikk i hvordan man kunne ta vare på et annet menneske på en litt annen måte. De investerte tid og ressurser i relasjonen med fosterbarnet og opplevde en gjensidig utvikling av tilknytning og kjærlighet. Gleden som lå i bekreftelsen på at de hadde en god relasjon og at slektsfosterbarnet ble som et ekte søsken gjorde utfordringene verdt innsatsen.

Live forteller at fosterbarnets livlige og lekefulle livsutfoldelse gir henne en dyp kjærlighet til ham. Slektsfosterbarnet har ikke evne til å manipulere eller tildekke noe med sine utsagn, hvilket betyr at det han uttrykker er sin egen oppriktige mening. Dette anser Live som en ressurs, ettersom han åpent, tydelig og ektefølt viser sin kjærlighet ovenfor andre mennesker. Det gjør henne sikker på at utfordringene de har mestret sammen har ført til en ekte gjensidig kjærlighet. Live forklarer hvordan hun kan være sikker på dette:

*«Han kan helt plutselig bare strekke ut armene sine for å få en klem, og så sier han jeg er glad i deg. Sånn.. helt ut av det blå. Det blir en sånn bekreftelse på at; ja, jeg har gjort noe riktig.»*

Sitatet illustrerer Lives opplevelse av at slektsfosterbarnet føler en oppriktig kjærlighet til henne. Hun mener hans spontane handlinger og utsagn er en bekreftelse på at hun har vært en god fostersøster. Sitatet speiler dermed at Live oppfatter deres gode relasjon som en belønning for innsatsen i hans liv.

Live er også tydelig på sin egen uforbeholdne tilknytning og kjærlighet til slektsfosterbarnet. Når hun snakket om dette i intervju samtalen ble hun overrasket over at hennes egne følelser for nevøen var sterkere enn hun hadde trodd. Live forteller om denne erkjennelsen:

*«Mens jeg tenkte på alt dette innså jeg at jeg har en slags morsfølelse for ham. Særlig når jeg tenker på at noe skal skje med ham. Det blir veldig vondt å tenke på. Jeg blir veldig beskyttende.»*

Sitatet belyser hvor dyptfølt Lives tilknytning til slektsfosterbarnet har blitt over disse årene, og hvor sterkt denne opplevelsen preger henne. Hun mener det eksisterer en gjensidig kjærlighet mellom dem. Selv om Live forteller at det er vondt å tenke på at noe skal skje med nevøen, beskriver hun all kontakt med ham gjennom intervjuet som gledesfylt, energigivende, morsomt og meningsfullt.

Magnar sier ikke så mye om sine følelser knyttet til slektsfosterbarnet, men forteller om en spesifikk episode hvor tilknytningen dem blir tydelig. Etter at søskenbarnet som bodde hos dem hadde flyttet tilbake til moren sin, ringte han ofte Magnar opp på telefon. En av gangene var Magnar på besøk hos en venn. Magnar beskriver situasjonen:

*«Han ville egentlig ikke noe viktig når han ringte, han ville bare snakke litt. Men jeg var på besøk hos en venn når han ringte, og plutselig så tok vennen min telefonen og sa; «Magnar er dessverre opptatt nå, så... Hadet.» Og så la han på. Så ringte kjæresten hans, og så gjorde jeg det samme. Han kastet meg nesten ut. Men jeg sa til ham; det var det du gjorde mot meg.»*

Sitatet illustrerer at Magnar har en grunnleggende kjærlighet til slektsfosterbarnet selv om han ikke bruker samme ord som Live. Tilknytningen synliggjøres gjennom Magnars handling og utsagn. Han mente det ville føles like ille for vennen å miste kontakten med kjæresten, som det føltes for ham å miste kontakten med søskenbarnet. For Magnar var søskenbarnet som en ekte lillebror.

#### **4.2.6 Oppsummering**

Deltakerne omtaler en rekke positive erfaringer med å mestre det å være fostersøsken. De ser på seg selv som ekte søsken til fosterbarnet og opplever søskenrelasjonen som verdifull. I tillegg prissetter de den personlige utviklingen som er resultatet av å mestre det å være fostersøsken. Utfordringer omtales som meningsfulle å stå i dersom de bidrar til en bedre oppvekst for fosterbarnet. Den største berikelsen med å være fostersøsken mener deltakerne er den gjensidige kjærligheten som oppstår mellom dem og fosterbarnet, samt at familierelasjonene styrkes.

### **4.3 Å være fostersøsken innebærer også påkjenninger**

### 4.3.1 Tap av normalfamilien og nære relasjoner

Deltakerne forteller at det å være fostersøsken har ført til en rekke tapsopplevelser. Live opplevde følelser av tap og sjalusi når hun var på besøk hos sine venninner. Hun så kontrastene mellom sin familie og deres, og forstod at hun ikke levde i den såkalte «normal familien». Live forklarer:

*«Jeg følte jeg måtte bistå mye mer enn mine venninner. Jeg husker at jeg mange ganger var litt sånn sjalu. På dem. Og.. Ja, faktisk ei venninne, som også har to eldre søstre, og hun gjorde mye med dem som jeg ikke kunne med min søster da..»*

Sitatet illustrerer Lives følelser knyttet til det å vokse opp i en annerledes familie. Når Live er på besøk hos venninnene sammenligner hun deres familieliv med sitt eget inn og innser at hun har tapt både normal familien og en potensiell god søskenrelasjon. Hun opplever også det stilles flere krav til henne enn venninnene når det gjelder å bidra i hjemmet. Live utvikler sjalusi på grunn av dette.

For flere deltakere var en direkte konsekvens av det å bli slektsfosterhjem at de mistet relasjonen til fosterbarnets foreldre helt eller for en lengere periode. De som erfarte dette opplevde det som en påkjenning inntil kontakten ble opprettet eller avklart. Live erfarte å miste kontakten med en tante og onkel som hun hadde vært nært knyttet til gjennom oppveksten, i tillegg til kontakten med søsteren. Tanten og onkelen valgte å ta avstand fra Lives familie etter at de fikk informasjon om flere av medlemmene i familiens sykdomsbilde, og da spesielt søsterens helsesituasjon.

Alle deltakere påpeker at det ble mindre tid til å pleie relasjonene i kjernefamilien etter at de ble slektsfosterhjem. Fosterbarnet og systemet rundt fosterbarnet opptok mye av familiens hverdag. Ofte ble tiden fosterbarnet var på ute av huset benyttet til å drøfte forhold ved det å være slektsfosterhjem. Det ble sjelden tid til å gjøre noe felles som styrket relasjonene i kjernefamilien. Noen deltakere mener dette førte til endringer i relasjonene mellom dem og foreldrene. Ingrid sier:

*«Hun tar jo mye av tiden. Det har jo blitt mindre tid til meg, og moren og faren min.. Og meg og lillebroren min også. Det var vanskelig den første tiden hun kom hit.»*

Sitatet viser direkte til at Ingrid oppfattet det å få mindre tid til å ha tid med egen familie som en påkjenning. Hun synliggjør at det er tidkrevende for en familie å ivareta et fosterbarn.

Ingrid og Live opplevde å miste den nære kontakten de hadde hatt med sine mødre. Ingrid erfarte at dette gikk gradvis tilbake til normalen etter hvert som søskenbarnet hennes ble trygg på å være bosatt i det nye hjemmet. Live følte at relasjonen til moren bedret seg etter at hun tok opp temaet med moren i en felles samtale de hadde hos psykolog. I samtalen ble de begge bevisst på hvordan de bedre kunne

forholde seg til hverandre, og moren prioriterte deretter å sette av tid til å være sammen med Live. Simone og Ingrid forteller at de også mistet den gode relasjonen til sine yngre søsken når de ble fosterhjem. Simone utdyper dette:

*«Jeg tror at vår relasjon ble litt skadet faktisk. Etter at han flyttet inn. Ja, fordi jeg tror hun følte seg veldig tilsidesatt. Så jeg husker det var mye gnisninger egentlig. Mellom meg og henne. Og når han ble større, også mellom henne og han.»*

Sitatet belyser hvordan det å bli slektsfosterhjem kan påvirke relasjonene mellom fosterforeldres egne barn og fosterbarn. Simone refererer direkte til tap av tidligere god søskenrelasjon ved at hun beskriver den som skadet i etterkant av fosterbarnet flyttet inn. Hun påpeker også hvordan denne skaden videre preger relasjonene i søskenforholdet mellom de to søstrene og fosterbarnet.

Live og Simone synes det var vanskelig å miste kontakten med fosterbarnet da de flyttet hjemmefra. De beskriver begge et savn etter relasjonen med fosterbarnet og ville opprettholde kontakten selv om de ikke lengere bodde i hjemmet. Magnar ble oppmerksom på sitt eget savn etter kontakten med fosterbarnet i intervju samtalen i studien. Han kom til en erkjennelse av at han bar med seg en opplevelse av tap knyttet til det å ha mistet kontakten med sin «lillebror». Fosterbarnet hadde bodd hos dem i to år og deretter flyttet tilbake til sin biologiske mor. Magnar hadde ikke snakket med fosterbarnet på om lag ett år og ble opptatt av at han måtte ta kontakt med en gang for å høre hvordan det gikk med ham nå. Det å ha en så nær kontakt over to år, for deretter å ha nærmest ingen kontakt, opplevde Magnar som et større tap enn forventet når han reflekterte over det.

### **4.3.2 Relasjonelle dilemma (dobbelrollen)**

Deltakerne mener den største utfordringen med å være fostersøsken er å stå i relasjonelle dilemma. Når et barn fosterhjems plasseres i egen slekt, ofte grunnet vanskelige forhold i hjemmet, utfordres relasjoner og tidligere samhandlingsmønster i hele familien. Simone forteller at det ble ubehagelig å delta på familiesammenkomster etter de ble slektsfosterhjem. Hun opplevde at enkelte medlemmer av familien snakket negativt om dem bak deres rygg, og at de ikke fikk mulighet til å forsvare seg på grunn av taushetsplikten. Simone utdyper:

*«Jeg husker at moren og faren min ble stemplet som kidnappere... Det var ubehagelig og utfordrende. Da følte jeg kanskje at – Ja, at «jeg må stand by min familie», slik at det «ikke er vi som har gjort noe galt.» Eller kanskje skyld på barneverntjenesten, forstår du?»*

Sitatet illustrerer Simones følelser og reaksjoner knyttet til at foreldrene stemples som kidnappere av

medlemmer fra egen familie, etter at de har takket ja til å bistå fosterbarnet i en vanskelig situasjon. På grunn av taushetsplikten og hensynet til fosterbarnet kan ikke Simone uttale seg, og får ikke mulighet til å forsvare familien eller renvaske foreldrene fra beskyldningene. Slik viser sitatet hvordan Simone befinner seg i et relasjonelt dilemma. Ved å beskytte fosterbarnet må hun tillate at et tidligere nært familiemedlem sprer usannheter om foreldrene ovenfor andre familiemedlemmer.

For Live var og er det en stor påkjenning at familien ikke får tilstrekkelig mulighet til å ta vare på fosterbarnets mor, hennes søster, som sliter med psykiske og fysiske helsevansker. Fylkesnemnda og barneverntjenestens begrensninger i samværet mellom søsteren og slektsfosterbarnet førte til at de ikke kunne ha så mye kontakt med søsteren som de ønsket. Live utdyper:

*«Og så syns jeg det er veldig vanskelig at.. Ja for søsteren min sin del. Som ikke får være med på like mye da. Vi må på en måte begrense det. Og det er kanskje hun som trenger det mest.»*

Sitatet belyser det komplekse og sammensatte dilemmaet Live og familien står ovenfor når det gjelder ivaretagelsen av slektsfosterbarnets mor, som også er Lives søster. De får ikke anledning til å bistå henne, eller invitere henne med på alle familiens sammenkomster eller aktiviteter, ettersom det ligger begrensninger knyttet til samværet mellom henne og barnet hennes som bor i fosterhjem hos dem. Live viser til at det er familien selv som må begrense kontakten, selv om de ønsker å ha mer kontakt, og de ser at søsteren har et tydelig behov for å få være en del av familiestrukturen. Live og familien får på mange måter en dobbelt rolle ovenfor søsteren. De skal ivareta barnet hennes på bekostning av kontakten de har med henne. De får heller ikke øke samvær selv om de ønsker det.

Noen av deltakerne hadde negative erfaringer med å forsøke å avslutte samvær i situasjoner hvor det oppstod konflikt eller var andre grunner til at møtet med fosterbarnets foreldre burde avgrenses. Blant annet har to deltakere opplevd utfordrende situasjoner hvor fosterbarnets foreldre bryter med samværavtalen. Dette har ført til en rekke ubehagelige situasjoner hvor fosterbarnets foreldre har utvist utfordrende eller skremmende atferd, eller forsøkt å skape konfliktsituasjoner i hjemmet. Blant annet opplevde Simone, søsteren og fosterbarnet flere ganger at fosterbarnets far oppsøkte huset deres på tidspunkter hvor de var alene hjemme. Dette opplevde de som skremmende og barna var usikre på hva de skulle gjøre. Simone forteller:

*«Så husker jeg at faren hans plutselig kunne dukke opp utenfor huset. Stå med bilen og bare se opp på huset, og.. Ja bare sånn.. For å utøve litt makt da kanskje. For å være litt ekkel, rett og slett... Det var*



*veldig ubehagelig.»*

Sitatet illustrerer Simones opplevelse og forståelse av fosterbarnets fars atferd. Hun viser til maktaspektet som ligger i det at et familiemedlem utfører handlinger som skal gi inntrykk av å være ubehagelige eller skremmende. Simone mener at slike handlinger bevisst ble brukt mot dem av et eldre familiemedlem når de var barn og at det påvirket deres opplevelse av trygghet i hjemmet.

### **4.3.3 Tilsidesettelse av egne behov**

Deltakerne forteller at det å være fostersøsken innebærer at egne behov ofte må settes til side. De beskriver gjentatte situasjoner hvor de har måttet nedprioritere seg selv og sine ønsker for å bistå sine foreldre eller hjelpe fosterbarnet. Dette opplever deltakerne tidvis som en belastning, spesielt dersom de må omstille seg på kort tid eller en negativ situasjon gjentar seg flere ganger. Ingrid gir et eksempel på hvordan kinobesøk med fosterbarnet opplevdes som fortvilende for henne:

*«Hver gang jeg skal ta henne med på kino, så klarer hun ikke å sitte i kinosalen, fordi hun synes det er så høy lyd... Det gjør det vanskelig, fordi jeg har lyst til å se filmen og, venninnene mine sitter der inne og, ikke sant? Det ordner seg da, men.. Det er hver gang. Som kanskje har gjort at vi går på kino litt mindre egentlig.»*

Sitatet illustrerer Ingrids frustrasjon over å måtte prioritere søskenbarnets ønske om å forlate kinosalen over sitt behov for å se ferdig en kinofilm med venninnene. Det påfallende resultatet er at Ingrid går mindre på kino. Noe som igjen viser at hun nedprioriterer sine ønsker for å unngå at slektsfosterbarnet får en reaksjon i kinosalen som gjør at hun må forlate filmen og sine venner.

Deltakerne snakker også mye om viktigheten av å si ifra til sine foreldre om egne ønsker og behov. Like fullt fremgår det av analysen at deltakerne ofte har underkommunisert egne behov, selv når de er oppfordret til å uttrykke disse av sine foreldre eller andre. For eksempel mente Simone at hun hadde vært tydelig på egne behov for ovenfor foreldrene. I løpet av intervjusamtalen kom hun til en erkjennelse av at det ikke var tilfellet. Hun hadde ikke sagt ifra om det som var nødvendig for at hun skulle ha det bra. Live sier hun med viten og vilje underkommuniserte egne behov for å lette tidsplanen til sine foreldre. Hun gav seg ofte igjen på skolen de dagene i uka det var håndballtrening, slik at foreldrene skulle slippe å benytte ettermiddagene sine på å kjøre henne frem og tilbake. Live sier:

*«Så jeg var ofte på skolen og gjorde skolearbeid og dro på trening. Det var litt for å skåne foreldrene mine for å kjøre så mye. Så det var litt sånn.. Litt sånn ensomhetsfølelse også.»*

Sitatet illustrerer at Live prioriterer foreldrenes behov ovenfor sine egne. Hun ønsker å skåne dem fra tilleggsoppgaver i en hektisk hverdag. Resultatet er at hun ofte er mye alene og kjenner på en ensomhetsfølelse. Når Live hjelper foreldrene fører det til negative konsekvenser for henne selv.

#### 4.3.4 Uinnfridde forventninger

Det å være fostersøsken beskriver deltakerne som en rolle fylt med forventninger. De hadde selv forventninger til hva de skulle klare å bidra med som fostersøsken og hvordan familien skulle forholde seg til dem når de var fostersøsken. Simone forteller at hun hadde klare forventninger om at de skulle behandles likt, og at den åpne dialogen som var etablert i slektsfosterhjemmet skulle gjelde for alle familiemedlemmene. Da hun kom tilbake fra et opphold på ungdomspsykiatrisk avdeling viste det seg at dette ikke var tilfellet. Simone sier:

*«Da jeg var 17 år så ble jeg veldig syk. Slet mye med depresjon. Hadde opphold på psykiatrisk på ungdomshuset eller ungdomsavdelingen. Så, jeg tror jeg følte når jeg kom hjem derfra at det ikke var noen som hadde informert han om hva som egentlig skjedde. Og vi har ikke snakket om det i ettertid. Nei. Så jeg syns det var litt vanskelig.»*

Sitatet viser Simones forventning til at det hadde vært en åpen dialog i hjemmet om hennes innleggelse på psykiatrisk avdeling. Hun opplevde det som en belastning at ikke fosterbarnet var blitt informert om dette. Denne belastningen vedvarte ettersom temaet heller ikke ble tatt opp i familien på noe senere tidspunkt. Situasjonen fremstår slik at Simones utfordringer ikke skulle snakkes om.

Deltakerne forteller også at de opplevde forventninger fra foreldre, søsken, fosterbarn og fosterbarnets foreldre, knyttet til hva de skulle bidra med for å hjelpe familien og for å gjøre hjemmet til en trygg base for slektsfosterbarnet. I den grad de klarte å innfri forventningene opplevdes disse som positive og utviklende. I de tilfeller hvor deltakerne ikke hadde kunnskap, evne eller overskudd til å innfri slike forventninger opplevdes disse som en belastning. Live beskriver dette nærmere:

*«Så følte jeg mye forventninger til at jeg skulle bidra mye... At med meg så skulle det gå bra, på en måte fordi.. Hvert fall siden jeg var den friske søsteren. Det var ikke sånn at de direkte forventet det, men sånn indirekte så følte jeg det. Det husker jeg var veldig vanskelig.»*

Sitatet belyser Lives opplevelse av foreldrenes forventninger til henne. Live viser til en følelse av indirekte forventninger knyttet til at hun skulle bidra mye, og mener det var pålagt henne ettersom hun var den friske av søstrene. Hun beskriver også en opplevelse av indirekte press knyttet til at hun skulle klare seg godt i livet ettersom hun var frisk. Disse forventningene opplevde hun som en belastning.

Ekstra vanskelig ble det for Live når hun fikk psykiske helsevansker og ikke oppfylte forventningene.

#### 4.3.5 Bekymringer

Deltakerne forteller at de bekymret seg mye som fostersøsken. Eksempler på dette er Henriks bekymring for å si noe som kunne oppleves sårbart for søskenbarnet og Ingrid's bekymring for at fosterbarnet skulle oppføre seg utfordrende når de var på sosiale tilstelninger. Det fremtredende blant deltakernes bekymringer er at de varer over tid og omhandler forhold som vanskelig lar seg kontrollere. Engstelsene tar ofte utgangspunkt i egen uvitenhet eller andre familiemedlemmers uforutsigbare handlinger. De mer dyptgående bekymringene deltakerne har hatt er knyttet til om deres atferd, helsevansker eller valg påvirker familien på en negativ måte.

Da Simone og Live fikk psykiske helsevansker ble de bekymret for at deres helsetilstand skulle bli en tilleggsbelastning for foreldrene eller påvirke fosterbarnets utvikling negativt. De psykiske vanskene var av en slik karakter at Simone ble innlagt på ungdomspsykiatrisk avdeling og Live ble fulgt opp av psykolog over en lengere periode. Live hadde depresjon og ble redd for at endringer i egen væremåte skulle påvirke slektsfosterbarnet. Live utdyper:

*«Jeg snakket med psykolog om det. Den gangen jeg flyttet ut og fikk det vanskelig... Jeg var veldig bekymret for at den negative stemningen skulle påvirke ham. For det som kjennetegner han er at han er så glad, på skolen og. Jeg var veldig redd for at det skulle bli borte.»*

Sitatet illustrerer Lives bekymring for at slektsfosterbarnet skal påvirkes negativt av hennes psykiske sykdom. Bekymringen er av en slik karakter at hun tar denne opp med psykologen sin. Et interessant forhold er at Live som har depresjon er engstelig for at nevøen skal miste sin livsglede. Hun er redd for at gleden som kjennetegner hans personlighet skal forsvinne grunnet hennes negative stemning.

Live bekymret seg også for hvordan foreldrene ville håndtere det at hun fikk psykiske helsevansker. Hun var redd for å bli en tilleggsbelastning og valgte derfor å underkommunisere egne behov. Live forteller:

*«Jeg husker at jeg hadde litt dårlig samvittighet også, fordi det tok lang tid før jeg sa til moren min at jeg hadde det veldig vanskelig. Fordi jeg ville ikke påføre dem noen flere bekymringer. Så jeg gikk veldig mye sann alene. Det var bare kjæresten min som visste om det.»*

Sitatet illustrerer Lives engstelse for at å bli en tilleggsbelastning for foreldrene. I en lengere periode unnlater hun å fortelle moren at hun har psykiske helsevansker, for å skåne foreldrene fra å bekymre

seg for henne. Resultatet er at Live får dårlig samvittighet og bærer på utfordringene alene. Så lenge Live unnlater å fortelle foreldrene om at hun har det vanskelig, påfører hun kun seg selv ytterligere belastning i form av dårlig samvittighet og opplevelse av ensomhet. Det er et paradoks.

#### **4.3.6 Oppsummering**

Deltakerne påpeker at rollen som fostersøsken også innebærer påkjenninger, selv om det først og fremst er en berikelse. Familiære forhold oppleves som belastende når familien eller deltakerne selv ikke har mulighet til å mestre eller tilpasse seg disse. Negative psykososiale erfaringer deltakerne fremhever med å være fostersøsken relateres til manglende mestring av bekymringer, forventninger, og tap av tidligere nære relasjoner. Å stå i en dobbeltrolle ovenfor medlemmer fra egen familie oppleves som spesielt vanskelig. Det mest belastende sies å være tilfeller hvor deltakerne på bekostning av egne ønsker, behov og helse, prioriterer å hjelpe familien.

## **5 Diskusjon**

Funn fra intervjuamtalene med de fem voksne studiedeltakerne diskuteres i det videre opp mot studiens teoretiske referanseramme og tidligere forskning etter kategoriene i kapittel 4.0. Tema for drøftingen er deltakernes psykososiale mestringserfaringer med å være fostersøsken i slektsfosterhjem.

### **5.1 Familien i fokus**

#### **5.1.1 Naturlig å ta ansvar for barn fra egen familie**

Holtan (2013) fremholder at det skjer en omstrukturering av relasjoner og roller i kjernefamilien og den utvidede familien når et barn flytter i slektsfosterhjem. Slike endringer påvirker fostersøsken. Stabiliteten i familiestrukturen og kontinuiteten i nære relasjoner utfordres, og kan føre til spenninger som preger samspillet mellom familiemedlemmer (Ibid.). Dette forholdet gjenspeiles i forskning hvor brudd i fosterhjems plasseringer skjer med bakgrunn i negativt samspill mellom barn av fosterforeldre og fosterbarn, eller at fosterbarnets atferd blir for krevende å håndtere for familien (Backe-Hansen et al. 2013). Ser man dette i sammenheng kan brudd i fosterhjem forstås til å være manglende mestring av en sammensatt og utfordrende familiesituasjon. Ut i fra dette har også fostersøskens evne til å håndtere og tilpasse seg den nye familiestrukturen betydning for stabiliteten i fosterhjems plasseringen.

I studien sier barn av fosterforeldre at de i rollen som fostersøsken har familien og fosterbarnet i fokus. Et slikt fokus kan relateres til at familien er en viktig mestringsarena for barn (Borge 2018). Gjennom samspillet i familien dannes det første bildet av egen personlighet, om man elses betingelsesløst, har de ferdigheter som kreves for å mestre livet og om man opplever å ha en nytteverdi for andre (Ibid.). Studiens funn viser også at fostersøsknene er oppmerksomme på at opplevelsen av tilknytning og tilhørighet er viktig for at barn skal mestre livet. De forstår at fosterbarnet har behov for å føle seg ønsket og elsket. En slik forståelse kan komme av at fostersøsken speiler seg i fosterbarna og deres livssituasjon (Ellingsen & Øyre 2016). I fosterhjem hvor fostersøsken og fosterbarn er i slekt kan det tenkes at denne speilingen gjør spesielt sterkt inntrykk siden barna har samme familiære tilhørighet.

Hvordan de relasjonelle båndene påvirkes og preges av en slektsfosterhjems plassering er unikt for den enkelte familie (Thørnblad 2013). Hvis familien klarer å samle seg om en felles oppgave kan det løse opp i interne spenninger, og gi mening til hendelser eller atferdsuttrykk som er vanskelige å forstå (Holtan 2013, Dyregrov 2010). Er det snakk om en familiekrise, slik det ofte er når barn flyttes til et fosterhjem i regi av barneverntjenesten, kan fokuset på en felles oppgave styrke familiemedlemmers evne til å mestre eller tilpasse seg slike forhold (Dyregrov 2010, Sundt 2012). Sundt (2012) fremhever, slik som deltakerne i studien, at det er naturlig for å slekt å ta ansvar for sin familie når noe er vanskelig. Med utgangspunkt i dette må slektsfosterhjem, og rollen som fostersøsken i slektsfosterhjem, forstås ut ifra et annet grunnlag enn plasseringer i nøytrale fosterhjem.

### **5.1.2 Åpen dialog i kjernefamilien er viktig**

Studiens funn viser at et premiss som ligger til grunn for mestring av rollen som fostersøsken i slektsfosterhjem er en åpen dialog i kjernefamilien. Fostersøsknenes behov for å få god informasjon om familiære forhold kan være et uttrykk for ønsket om å forstå handlinger og endringer som preger den nye familiesituasjonen. Dyregrov (2010) påpeker også dette når han beskriver hvordan barn best mestrer negativt stress og eventuelle traumer i en familie. Han mener det er beste for barn er å få informasjon hvis det oppstår noe uventet i familien, men at informasjonen må være tilpasset barnets alder og modning. Grunnen er at barn ofte opplever negative hendelser som mer skremmende dersom de ikke får kjennskap til hva som har skjedd (Ibid.). Når barn opplever at verden er utrygg, eller ukontrollerbar og at informasjon blir holdt skjult blir de ekstra sårbare for negativt stress (Dyregrov 2010, Kirkengen & Næss 2015).

Funnene viser at tilgang til informasjon også bidrar til utvikling av ny forståelse. For samtlige deltakere har det å være fostersøsken gitt nye perspektiv på livet, og på hvordan man mestrer det å være en familie hvis livet blir vanskelig. Et eksempel på dette er Lives utvikling av ny forståelse for søsterens begrensede handlingskompetanse i samspillet med sitt barn. Etter at å ha fått kjennskap til

søsterens sykdom gikk Live fra å ha en svært negativ holdning ovenfor søsteren til å forstå bakgrunnen for hennes handlinger. Hun utviklet deretter et nytt perspektiv på situasjonen søsteren, fosterbarnet og familien stod i. Det nye perspektivet medførte at Live forholder seg til søsteren og familiesituasjonen på en ny måte. Prosessen som beskrives foregår i en spirallignende bevegelse, slik kunnskapsutvikling også presenteres i Gadamer's hermeneutiske sirkel (Gadamer 2010:329). Å tilstrebe en åpen dialog i kjernefamilien kan ut ifra dette sees som en nødvendighet dersom fostersøsken skal mestre sin rolle i slektsfosterhjemmet.

### **5.1.3 Å snakke med andre gir motivasjon og mestringstro**

Resultater fra studien avdekker at det å kunne snakke åpent med andre om å være slektsfosterhjem har stor betydning for fostersøskens mestring av sin nye rolle. Tilbakemeldinger fra venner og bekjente påvirker hvordan de opplever å være slektsfosterhjem. Fostersøsknene speiler seg også i positive kommentarer og oppfatter slik familien som ressurssterk nok til å mestre utfordringene som ligger i det å være fosterfamilie. Borge (2018) hevder at det å få støtte, anerkjennelse og ros for eget bidrag er viktig dersom man skal klare å tilpasse seg og mestre nye familiesituasjoner. I familier der fostersøsken lever med barn som har psykiske eller fysiske helsevansker vil det være spesielt viktig. Dette da de ofte påtar seg ansvar utover det som er forventet etter deres alder og modning (Carter et al. 2015). For fostersøsken kan det å ha en støttende venn, en signifikant andre å tilbringe tid sammen med, være nok til å redusere virkningen av belastninger under vanskelige familieforhold (Olsen og Traavik 2010). Støtten gjør det lettere å forholde seg til, og mestre påkjenninger over tid (Borge 2018).

Selv om det å snakke med andre om å være fostersøsken kan gi støtte og mestringsfølelse, er et viktig poeng at slektsfosterhjem som tiltak gjennom barneverntjenesten innebærer taushetsplikt (Barne, likestillings og inkluderingsdepartementet, 2010). Eksempler på forhold som ofte er taushetsbelagt er årsaksforholdene til fosterhjems plasseringen og eventuelle diagnoser hos fosterbarnet eller fosterbarnets foreldre (Ibid.). Grensene som knyttes til slike forhold når fosterhjemmet er i egen familie kan nok bli uklare. Ofte har familien kjent til fosterbarnet og fosterbarnets foreldres utfordringer over tid, og en del faktorer og forhold kan også være kjent for venner og bekjente før det opprettes et fosterhjemstiltak (Holtan 2013).

En absolutt taushet rundt det å være slektsfosterhjem vil frarøve barn av fosterforeldre muligheten til å styrkes i troen på sin rolle som fostersøsken, noe som igjen kan påvirke stabiliteten i fosterhjemmet. På den annen side kan tillatelse til å snakke åpent med andre om forhold i familien få negative konsekvenser på sikt. En risiko er at det kan oppstå stigmatisering av familien, fosterbarnet eller fosterbarnets foreldre. Fordi negativt samspill mellom fosterbarnet og fosterforeldrenes egne barn er en viktig grunn til brudd i alle typer fosterhjem (Backe-Hansen et al. 2013, Holtan et al. 2013), kan det

være nødvendig å avklare alle forhold relatert til roller og taushetsplikt når et fosterbarn flytter i slektsfosterhjem. I slike avklaringer bør fostersøskens behov for å snakke med andre om sin nye livssituasjon legges til grunn som en viktig forutsetning for en vellykket fosterhjemsplassing.

#### **5.1.4 Behov for samtaler med barneverntjenesten om familieforhold**

Det fremgår i studien at barn av fosterforeldre ser på seg selv som medaktører i fosterhjemoppdraget, og at de ønsker å inkluderes av barneverntjenesten i det formelle arbeidet rundt fosterbarnet. Med inkludering mener de å få mulighet til å møte barneverntjenesten for å få informasjon, da spesielt faglig kunnskap om det familien ikke selv kan forstå eller forklare. Som fostersøsken savnet de anerkjennelse fra barneverntjenesten knyttet til deres bidrag i oppfølgingen av fosterbarnet, og muligheten til å samtale med barneverntjenesten om tema de ikke kunne ta opp med sine foreldre. Blant annet relasjonelle forhold i hjemmet, utfordringer med fosterbarnet eller fosterbarnets foreldre, informasjon om fosterbarnet som de kjenner til og som andre ikke er kjent med, og hvordan de selv har det som fostersøsken. I følge funn gjengitt i kapittel 4.1.4 fikk ikke deltakerne noen oppfølging fra barneverntjenesten eller fosterhjemstjenesten under fosterhjemsplassing, selv om de ønsket det.

Behovet fostersøsken har for samtaler med barneverntjenesten kan forstås som et middel for å få bistand til å skape sammenheng i livet. Etter Antonovskys mestringsteori (2012) er opplevelsen av sammenheng i livet av betydning for menneskets utvikling og opprettholde av god helse. Fostersøsken i studien etterspør konkret fagkunnskap for bedre å kunne forstå og håndtere uventede hendelser som oppstår i fosterhjemmet. De vil gjerne drøfte tema for å finne mening i den nye situasjonen og slik skape sammenheng i sitt liv og familieliv. I følge Knutsen (2014) er en del av fostersøskens meningsdannelse knyttet til at de anser seg som ekte søsken av fosterbarnet. Et slikt perspektiv fremholder også deltakerne i denne studien. De mener seg derav berettiget til inkludering, støtte og anerkjennelse siden de er en vesentlig del av både fosterfamilien og fosterbarnets utvidede familie.

Serbinski (2017) poengterer at barn av fosterforeldre bør følges tettere opp av barneverntjenesten. Grunnen er at deres psykososiale fungering påvirkes av fosterhjemsplassing, ofte på en slik måte at de danner seg negative relasjonelle og atferdsmessige mønstre (Ibid.). Det samme mener Falch-Eriksen (2018) og Revheim-Rafaelsen (2013), som hevder at barn av fosterforeldre sin psykiske helse og/eller psykososiale fungering kan ta direkte skade av fosterhjemsplassing. Betydningen av at fostersøsken får samtale med barneverntjenesten om egne behov og erfaringer fremstår i lys av dette som essensielt. Det gjelder spesielt siden det kan være skadelig for barn å ikke oppleve seg sett, inkludert eller anerkjent over tid i forhold som berører dem (Borge 2007, Kirkengen & Næss 2015). Det å tilby barn av fosterforeldre slike samtaler kan ha betydning for deres opplevelse av sammenheng i livet og evne til å mestre rollen som fostersøsken.

## **5.2 Å mestre det å være fostersøsken er en berikelse**

### **5.2.1 Morsomt og meningsfylt å være fostersøsken**

Funn i studien viser at fosterforeldres egne barn ser det som en berikelse å være fostersøsken. De finner det meningsfullt og morsomt å ta vare på fosterbarn fra egen familie. Spesielt givende oppleves det å se utvikling hos fosterbarnet. Når effekten av deres omsorg blir synlig oppleves utfordringene med å være fostersøsken verdt innsatsen. Det blir en bekreftelse på at de mestrer oppgaven. Følelsen av å være til nytte for familien og hjelpe til i en vanskelig situasjon påvirker også fostersøskens motivasjon til å mestre fosterhjemoppdraget. Sett i lys av Antonovskys mestringsteori (2012) er det tydelig at fostersøsken finner mening i å stå i utfordringer når de ser synlige resultater av eget bidrag. Den uttrykte gleden over å bidra er en positiv konsekvens av eustress som vil styrke den psykiske og fysiske helsens motstandskraft mot stress (Samdal et al.2017, Borge 2007).

Med utgangspunkt i dette prosjektets empiri ser det ut til at en av de viktigste mestringserfaringene fostersøsken har er å se effekten av tiden og omsorgen de har investert i fosterbarnet. Positiv utvikling hos barnet blir en bekreftelse på at fostersøsknene og familien har hatt de nødvendige ressurser for å mestre familiesituasjonen.

### **5.2.2 Godt å bli sett og anerkjent av sine foreldre**

Av studiens resultater fremkommer at fostersøsken også opplever det å bli sett, anerkjent og bekreftet av sine foreldre som essensielt dersom de skal falle til ro i sin nye rolle. Dette kan relateres til at barn som får nye søsken mister sin posisjon i familien (Noble-Carr et al.2014). Når en familie blir fosterhjem ligger det en usikkerhet i det å ikke vite hva som kan forventes av en selv eller av familien, og uforutsigbarhet kan oppleves skremmende for barn (Dyregrov 2010). Når barn ikke forstår hvorfor foreldre endrer atferd eller prioriteringer kan de begrunne det med at det er de selv som er slemme eller mindre verdifulle (Haugland et al.2012). For å vise at barna ikke nedprioriteres kan en grundig avklaring ovenfor fostersøsken rundt rammene for fosterhjemoppdraget være både viktig og nødvendig, og da gjerne i en tidlig fase av fosterhjemoppdraget.

Videre avdekkes at fostersøsken tillegger ros og positive tilbakemeldinger fra foreldre betydelig verdi. Tilbakemeldingene oppleves som gyldige fordi foreldrene har kjennskap til hvilke utfordringer familien og fostersøsknene står i. Spesielt viktig er slik anerkjennelse når barn i slektsfosterhjem får en



ny rolle som *storesøsken*, i tillegg til rollen som *fostersøsken*. Henrik forteller at han ble usikker på om bidraget hans ovenfor fosterbarnet var nyttig. Dette fordi han selv ikke hadde noen tidligere erfaring med det å være storebror. Bekreftelse og anerkjennelse fra foreldrene gav ham trygghet og tiltro til at han mestret begge rollene. Følelsen av usikkerhet som Henrik beskriver er et tegn på at man er usikker på hva som er forventet i rollen som *fostersøsken*, og at man har begrenset kunnskap til å gjette seg til hva som skal fylles inn i en slik rolle. Ut fra dette eksempelet synes anerkjennelse og bekræftelse å innvirke på *fostersøskens* opplevelse av mestring. Det er også i tråd med tidligere forskning om *fostersøsken* i nøytrale fosterhjem (Ellingsen & Øyre 2016, Serbinski 2017).

### **5.2.3 Tillit og aksept styrker familierelasjonene**

Et funn i studien er at *fostersøsken* opplever det å få bekræftelse på at de er akseptert som fosterfamilie av både fosterbarnet og fosterbarnets foreldre til å være av særlig stor betydning. Hvis fosterbarnets foreldre gir tilbakemelding om at de aksepterer at deres barn skal vokse opp i slektsfosterhjem, eller roser familien for deres innsats for fosterbarnet, oppleves det styrkende for familierelasjonene. Gjennom å vise hverandre tillit og aksept kan spenninger, usikkerhet og utfordringer mellom fosterbarnets foreldre og fosterfamilien utjevnes. Ifølge Dyregrov (2010) er dette et vanlig fenomen hos familier med såre familierelasjoner som resultat av vanskelige livssituasjoner. Det kan være verdifullt å arbeide for at slektsfosterfamilien, fosterbarnet og fosterbarnets foreldre bygger tillit til hverandre og forsøker å akseptere situasjonen slik den er på det gitte tidspunktet. En slik målsetting kan åpne opp for muligheten til å mestre et i utgangspunktet utfordrende familieforhold. Videre er det rimelig å anta at rollen som *fostersøsken* lettere mestres dersom den ikke oppleves å være en del av det som fører til videre konflikter i en familie.

Resultater i studien viser også at det å få tillit fra fosterbarnet når man er *fostersøsken* er verdifullt. Det gir en opplevelse av at de i kraft av sin relasjon og rolle er tilliten verdig. Deltakerne i studien setter også pris på at fosterbarnet ikke bare utviser tillit, men også presenterer dem for sin sårbarhet når de deler informasjon om egen historie, tanker og følelser. Som *fostersøsken* er de opptatt av å forvalte en slik tillit med respekt. Å bli vist tillit av fosterbarnet, slik Henrik erfarer når fosterbarnet på eget initiativ velger å fortelle ham sin familiehistorie, beskrives som en sterk opplevelse. Det er likevel viktig å være oppmerksom på at det å motta slik informasjon kan være utfordrende for *fostersøsken* (Höjer et al.2013). Dette fordi de kan få tilgang til vanskelig informasjon om familiemedlemmer som de ikke ønsker kjennskap til eller har forutsetninger til å kunne håndtere (Ibid.).

## **5.2.4 Å være fostersøsken innebærer mestring og personlig utvikling**

Funn viser at deltakerne erfarer mestringsopplevelser og personlig utvikling som et resultat av å være fostersøsken. De opplever sosial og emosjonell modning ved at de utfordres på egne ferdigheter og hjelper fosterbarnet til å øve opp sin sosiale kompetanse. Blant annet gjennom å stå i ubehagelige eller vanskelige situasjoner over tid, forstå andres reaksjoner, håndtere egne følelser og bygge nære relasjoner.

Magnar legger også vekt på utvikling av selvbevissthet som en viktig ferdighet. Han forteller at han har utviklet en type kunnskap som ikke kan uttrykkes med ord (taus kunnskap). Denne typen kunnskap baserer seg på personlig erfaring hvor Magnar, i samspillet med fosterbarnet, har blitt bevisst på hvilke faktorer som spiller inn på fosterbarnets atferd. For Magnar bidrar denne kunnskapen til at han kan forebygge negativ atferd hos fosterbarnet. Videre gir det ham en følelse av at han mestrer rollen som fostersøsken. Å være oppmerksom på at fosterforeldrenes egne barn har kompetanse som de kanskje ikke kan uttrykke med ord er viktig. Dersom de får bistand til å sette ord på sine erfaringer kan det gi dem ny kunnskap om deres evner og egenskaper. De blir bevisst egen handlingskompetanse i arbeidet med fosterbarnet. Ifølge Knutsen (2014) bør fostersøsken inkluderes i fosterhjemarbeid.

Ut fra deltakernes uttalelser om personlig utvikling og mestringsopplevelser som fostersøsken er det tydelig at refleksjon spiller en viktig rolle. Når mestringsopplevelser beskrives ser det også ut til å handle om innstilling. Barna fokuserer på å være åpen og lærevillig for å ta til seg kunnskap som de kan reflektere over. Mestring som fenomen knytter seg slik nært opp til det å skape en sammenheng i eget liv. Som tidligere nevnt har dette betydning for menneskets utvikling av resiliens.

## **5.2.5 Tilknytning og gjensidig kjærlighet er belønning**

I studien fremkommer også at barn av fosterforeldre i slektsfosterhjem føler en sterk tilknytning til fosterbarnet. Gjennom sin rolle som fostersøsken får de innblikk i hvordan det er ta vare på et barn som har behov for omsorg på en litt annen måte. De vil gjerne hjelpe fosterbarnet og opplever det som verdifullt å være medaktører i utøvelsen av en tilpasset omsorg. Fosterbarna blir for ekte søsken å regne. Dette er i seg selv en familieorientering. Det syner seg også i deltakernes beskrivelser om at belønningen for å stå i oppgaver og utfordringer som fostersøsken er å utvikle en gjensidig tilknytning og kjærlighet med fosterbarnet.

I følge Knutsen (2014) er familieorienteringen et perspektiv fostersøsken tar for å skape mening i sin nye rolle og familiesituasjon. Live er et godt eksempel på dette. Hun beskriver et opplevd ansvar for fosterbarnets omsorg og oppdragelse som ligger utenfor det som bør forventes av barn i rollen som fostersøsken. Samtidig er et viktig funn at Live opplever dette som en berikelse. Hun forteller at det å

være en signifikant andre, en viktig voksenperson, i fosterbarnets liv ikke bare har vært av betydning for fosterbarnet. Det har også opplevdes viktig og verdifullt i hennes eget liv. Denne dobbeltheten synliggjør at det ligger en gjensidig berikelse i gode relasjoner mellom barn i fosterhjem.

Det kan likevel stilles spørsmål ved hvorfor Live har utviklet en så sterk tilknytning til fosterbarnet at den går ut over det studier (Knutsen 2014, Höjer 2006) tilsier er normalt for fostersøsken. Hun forteller om en så dyp kjærlighet til fosterbarnet at det oppleves som en morsfølelse. I tillegg engster hun seg for at noe skal skje med ham og om hun har mulighet til å beskytte ham. Når Live formidler dette i intervjuet overraskes hun selv over sine følelser for fosterbarnet. Det blir tydelig for henne hvor dypt hun som fostersøsken har gått med tanke på det å være en viktig omsorgsperson for fosterbarnet. Ser man dette i lys av Live selv ønsket seg et mindre søsken, og var vitne til at søsteren behandlet barnet sitt dårlig, kan det tenkes at ubevisst påtok seg å være en substitutt for morsfiguren barnet ikke hadde. Her kan Lives slektsrelasjon til barnet ha vært av betydning, og det er et forhold å være oppmerksom på når fosterbarn plasseres i fosterhjem der fosterforeldrene har egne barn.

Magnar viser også en sterk tilknytning til fosterbarnet. Han benytter ikke samme ord som Live, men viser tilknytning gjennom handling. Det at de to deltakerne differensierer i måten de uttrykker omsorgen ovenfor fosterbarnet på er interessant. Ut i fra teori kan det forstås slik at jenter fra en tidlig alder beskriver sine erfaringer lettere enn gutter (Borge 2007). De tydelige og konkrete i sine utsagn, noe som virker beskyttende på deres psykiske helse (Ibid.). Gutter er mer aktive og uttrykker seg fortrinnsvis gjennom handling (Nordahl et al. 2005). Dette kan ha betydning for hvordan gutter og jenter som er fostersøsken uttrykker seg i rollen som fostersøsken, samt hvordan selv forstår og forklarer sine handlinger.

## **5.3 Å være fostersøsken innebærer også påkjenninger**

### **5.3.1 Tap av normalfamilien og nære relasjoner**

Deltakerne i studien beskriver taps- og sorgopplevelser med å være fostersøsken som en påkjenning. Det å oppleve at egen familie ikke er som alle andres, å oppleve at nære bekjente unngår eller avviser kontakt som et resultat av familiens valg om å være slektsfosterhjem er belastninger. Fostersøsken speiler seg i sine venner og sine venners familier. Å innse at man ikke har samme oppvekstvilkår som jevnaldrende kan derfor oppleves urettferdig og sorgfylt. Det kan gi følelser som sjalusi, negative

tanker ovenfor fosterbarnet og så videre (Falch-Eriksen 2018, Serbinski 2017). I verste fall kan slike påkjenninger føre til angst, isolering, skam og depresjon (Ibid.).

Studiens funn avdekker også at det å være fostersøsken kan innebære at fostersøskens nære relasjoner påvirkes negativt, skades eller avvikles. For fostersøsken er det å miste nærheten i relasjoner til egne foreldre, søsken og fosterbarnet, forbundet med psykiske helsevansker (Falch-Eriksen 2018). Simones opplevelse av å ha en skadet relasjon til sin søster er et eksempel på en tapsopplevelse. Hun knytter den relasjonelle skaden direkte opp til gnisninger mellom barna i familien etter at de ble fosterhjem. I studien ser vi også et eksempel på barns behov for en nær omsorgsperson når livet blir vanskelig. Live forteller hun hadde behov for å gjenopprette og reparere relasjonen til sin mor etter hun ble deprimert. Å opprettholde en nær og trygg tilknytning til sine omsorgspersoner er ansett som en av de mest grunnleggende behovene barn har (Borge 2007). Det å sikre at fostersøsken får anledning til å opprettholde nære relasjoner og bearbeide negative følelser som relaterer seg til taps- og sorgopplevelser er dermed viktig. Det kan ha betydning for den psykiske helsen til fostersøsken både som barn og som voksne (Kirkengen & Næss 2015).

### **5.3.2 Relasjonelle dilemma (dobbelrollen)**

Fosterforeldrenes egne barn sier i studien at de opplever det å stå i relasjonelle dilemma som det mest belastende med å være fostersøsken i slektsfosterhjem. Det erfares som en påkjenning å forholde seg til doble roller i samspillet med familiemedlemmer og den utvidede slekten. Simone forteller at hun erfarte doble roller og dilemma gjentatte ganger som fostersøsken. Blant annet opplevde hun episoder hvor fosterbarnets far opptre truende ovenfor barna i slektsfosterhjemmet. For Simone fremstår denne atferden som et maktspill. Noen slektsfosterfamilier kan risikere å utfordres på sin trygghet av andre familiemedlemmer når de tar på seg ansvaret for et fosterbarn fra familien. Det er et viktig moment. For når familien som skal representere den trygge basen i barnas liv blir en uforutsigbar arena kan det være svært skadelig for barns helse (Kirkengen & Næss 2015).

Fostersøsknene i studien beskriver det også som en betydelig påkjenning å begrense kontakten med nære familiemedlemmer, og det å måtte prioritere et familiemedlem på bekostning av et annet. For Live ble det utfordrende å innskrenke og avvise kontakten med fosterbarnets mor, som også var hennes egen sykdomspregede søster. Etter bestemmelsene fra fylkesnemnd og barneverntjenesten, som regulerte samværstiden mellom fosterbarnet og dets foreldre, var det ikke lengere mulig å invitere søsteren med på familieforekomster. De fikk heller ikke anledning til å øke eller utvide samvær med søsteren selv når fosterbarnet, de selv eller søsteren hadde behov for det. Når en familie skal sette begrensninger for samvær mellom mor og barn, spesielt når mor er syk og ikke har evne til å seg selv utenfra, kan det føre til betente familierelasjoner. Slike relasjoner preger ofte det videre samspillet i

familien (Holtan & Thørnblad 2009). Når familien begrenses i sin rolle til å være nettopp en familie, kan det stilles spørsmål ved hvordan det oppleves å være del av et tiltak hvor slektsrelasjoner i utgangspunktet skal sikre fosterbarnets kontinuitet og tilhørighet til familien.

Med utgangspunkt i forholdene nevnt ovenfor kan det tenkes at dobbeltroller er vanligere i slektsfosterhjem enn i nøytrale fosterhjem. Det kan tyde på at det er mer som står på spill når fosterbarn flytter til fosterhjem i egen familie. Å motvirke at slektsfosterfamilier opplever å få doble roller i slekten er nok ikke mulig. Det blir dermed viktig å ha innsikt i at dette kan oppleves som utfordrende for fostersøsken i slektsfosterhjem, og at slike dobbeltroller preger samspillet i den utvidede familien. På hvilken måte fostersøsken i slektsfosterhjem preges av relasjonelle dilemma, dobbeltroller og ved eventuelle fosterhjemsbrudd bør utforskes nærmere. Ikke minst fordi forskning viser at fostersøsken ofte føler skam og skyld dersom de opplever at deres foreldre, eller de selv ikke har mestret fosterhjemsoppdraget (Falch-Eriksen 2018, Noble-Carr et al.2014).

### **5.3.3 Tilsidesettelse av egne behov**

Å være fostersøsken innebærer ifølge studiens deltakere at egne ønsker og behov ofte må settes til side. For flere av deltakerne oppleves dette vanskelig. Spesielt belastende er det dersom fostersøsken raskt må veksle fra å oppfylle egne ønsker til å prioritere fosterbarnets behov. Å forholde seg til at deres behov også blir nedprioritert av egne foreldre er også vanskelig. Det erfares som urettferdig å avbryte gjøremål de selv har glede av for å investere tid og ressurser i at fosterbarnets behov skal oppfylles (Falch-Eriksen 2018). Følelser som sjalusi, sinne og tristhet kan utvikle seg på bakgrunn av dette, og resultere i at fostersøsken isolerer seg eller unngår samhandling med sine foreldre eller fosterbarnet (Ibid.). Ifølge Ingrid i studien er også fortvilelse en nærliggende følelse i slike situasjoner.

Ingrid ville være en snill fostersøster og tok med seg fosterbarnet når hun dro på kino med venner. For Ingrid resulterte dette flere ganger i at hun måtte prioritere fosterbarnets behov for å forlate kinosalen, foran sitt ønske om å være med venninnene og se på film. Over tid resulterte disse erfaringene i at Ingrid begrenset sin kinoaktivitet. Ser man dette eksempelet i lys av de to mestringssteoriene som presenteres i kapittel. 3.0, kan det spørres om hvordan Ingrids mestring av situasjonen kan forstås. Med utgangspunkt i Antonovskys mestringssteori (2012) kan man si at Ingrid mestrer utfordringen i kinosalen ved at hun håndterer situasjonen når den oppstår, og tilpasser seg fosterbarnets behov ved å gå mindre på kino. Dersom man analyserer den samme situasjonen ut ifra et resiliensperspektiv kan man tenke at Ingrid benytter seg av handlinger som fører til at hun reduserer risikoen for å oppleve negativt stress.

Bakgrunnen for å løfte frem situasjonen med Ingrid og fosterbarnet er å synliggjøre at ulike perspektiv på en erfaring kan si noe om fostersøsken tenker at de mestrer noe vanskelig eller ikke. Ved å hjelpe fostersøsken å belyse sider ved de ulike teoriene kan det som i utgangspunktet har vært negative opplevelser preget av manglende mestring kunne bli positive mestringsorienterte erfaringer på sikt (Antonovsky (2012).

Et funn er at fostersøsken sier de underkommunerer egne behov og at det får negative konsekvenser for dem. Flere sier dette er fordi de ikke ønsker å påføre foreldrene ytterligere belastninger. Dette til tross for at de blir oppfordret til det. Betydningen av å etablere en åpen dialog hvor det føles trygt å si ifra om hva man ønsker, har behov for og trenger vil da være av særlig betydning.

### **5.3.4 Uinnfridde forventninger**

Fra funnkapittel 4.3.4 fremkom at rollen som fostersøsken oppleves å være fylt med forventninger. Det inkluderer konkrete forventninger fosterforeldres egne barn har til seg selv, samt konkrete og indirekte forventninger de mener familien har til deres bidrag som fostersøsken. I tilfeller hvor forventningene er mulig å innfri sees de som positive og utviklende. Forventninger det ikke er mulig å innfri oppleves først som lettere belastninger, men går deretter over til å føles som tunge påkjenninger om de varer over tid. Forventninger ble også belastninger i de tilfeller hvor deltakerne ikke hadde kunnskap, evne eller overskudd til å utføre det de mente var forventet av dem. Hadde de blitt tilført ressurser i form av informasjon, mestringskurs og tid kunne kanskje belastende stress ha blitt redusert til eustress.

### **5.3.5 Bekymringer**

Det er også et funn i studien at fostersøsken i slektsfosterhjem bekymrer seg mye. De fleste bekymringene relaterer seg til familiære forhold som er vanskelige å kontrollere og som varer over tid. I særlig grad viser studiedeltakerne til uventede eller uforståelige handlinger fra familiemedlemmer en stor belastning. Fostersøsken i nøytrale fosterhjem erfarer også uforutsigbarhet som belastende (Falch-Eriksen 2018).

Det er viktig å merke seg at Live og Simone uttrykker sterk bekymring for at deres egen psykiske helse skal være en negativ tilleggsbelastning for kjernefamilien. De tillater seg nærmest ikke å være syk. I tillegg har de dårlig samvittighet for egen sykdom og er engstelige for at den skal påvirke fosterbarnets helse eller personlighet. Selv når de blir psykisk syke har de et fokus på at fosterbarnet ikke skal lide overlast på grunn av deres sykdom. Mye taler for at man bør være spesielt oppmerksom

på barn av fosterforeldre i slektsfosterhjem, fordi det kan synes som at disse barna påtar seg meransvar i så stor grad at de står i fare for å bli forstrekte barn (Evans et al.2001, Haugland et al.2012). Et annet viktig poeng er at disse barna utad fremstår som om de håndterer situasjonen svært godt, men at de reelt sett lider en stille overlast (Ibid.).

## 6 Avslutning

I det følgende oppsummeres studiens funn. I dette inngår å redegjøre for styrker og begrensninger samt skissere mulige implikasjoner for praksis. I tillegg presenteres forslag til videre forskning.

### 6.1 Oppsummering

Studiens resultat viser at fosterforeldres egne barn setter familien og fosterbarnet i fokus når de blir fostersøsken i slektsfosterhjem. De ser på seg selv som naturlige medaktører i fosterhjemsoppdraget og opplever det som en berikelse å mestre rollen som fostersøsken. Positive mestringerfaringer for fostersøsken er opplevelse av sosial modning og personlig utvikling, styrking av familieband og etablering av gjensidig kjærlighet og tilknytning til fosterbarnet. Slik er studien i tråd med forskning og teori på feltet. Å støtte familien i vanskelige tider i tillegg til å bidra til at fosterbarnet får en god oppvekst opplever fostersøsknene som meningsfylt. Videre ønsker de å mestre rollen som fostersøsken og signaliserer et ønske om å være til hjelp for familien.

Studien viser også at det å være fostersøsken til barn fra egen slekt innebærer en rekke psykososiale påkjenninger som kan være vanskelig å håndtere. Påkjenningene knyttes i all hovedsak til utfordrende familieforhold. For fostersøsken i slektsfosterhjem kan det å tilhøre en annerledes familie oppleves sårt, spesielt dersom det innebærer brudd i relasjoner til tidligere nære familiemedlemmer. Flere erfarer også å stå i relasjonelle dilemma de ikke har forutsetninger som barn til å mestre. De bekymrer seg ofte for familien og fosterbarnet, tilsidesetter egne behov for å bistå fosterbarnet og foreldrene, og opplever uinnfridde forventninger i familien som det kan være vanskelig å forholde seg til. For noen fostersøsken kan slike påkjenninger føre til et økt stressnivå og påvirke den psykiske helsen.

For å mestre rollen som fostersøsken har barn av fosterforeldre behov for god informasjon fra foreldre og barneverntjenesten om både familiære forhold og hva fosterhjemsoppdraget vil innebære for deres del. De ønsker å bli inkludert som medaktører i fosterhjemsoppdraget i tillegg til at de etterspør veiledning i hvordan man på best mulig måte kan håndtere utfordrende familieforhold. De påpeker også betydningen ros, anerkjennelse og støtte har i forhold til å mestre nye familiesituasjoner.

## 6.2 Styrker og begrensninger ved studien

Studien belyser et felt hvor det er gjort lite forskning, og kan være et bidrag til å øke kunnskapen på området. For å besvare forskningsspørsmålet er kvalitativ metode med semistrukturerte dybdeintervju benyttet. En utfyllende intervjuguide har bidratt til å innhente utdypende empiri om relevante tema. Beskrivelsen av forskningsprosessen er detaljrik og grundig formulert i den hensikt at andre forskere skal kunne gjenta prosjektet, selv om de ut ifra sine perspektiv nok vil vektlegge andre momenter.

Dybdeintervjuene resulterte i et omfattende datamateriale. En risiko ved tilgang til mye informasjon er at studien blir overfladisk og for generell i sin utførelse. Dette er forsøkt motvirket ved å spisse forskningsspørsmålet, systematisere og kategorisere empirien på en grundig måte, samt utføre en strukturert analyse.

Like fullt foreligger det mye datamateriale. Bruk av fokusintervju med flere fostersøsken kunne generert spisset kunnskap på kortere tid og løftet frem andre refleksjoner og nyanser enn det dybdeintervjuet gir tilgang til. Samtidig kan det å dele mestringserfaringer med andre unge voksne oppleves sårbart. Det er tenkelig at noen nyanser som knytter seg til psykisk helse ikke ville kommet frem dersom intervju ble gjennomført i gruppe. En styrke med studien er således at det er benyttet dybdeintervju for å generere relevant og viktig kunnskap på et felt som i begrenset grad er utforsket.

Å forske i eget felt er både en styrke og en begrensning. Har forskeren allerede kunnskap om tema og kjennskap til hvilke områder det vil være nyttig å se nærmere på kan det være en styrke. Utforming av presise forskningsspørsmål og relevante intervju spørsmål kan være lettere. Samtidig kan det å inneha slik forkunnskap forhindre forskeren i å se flere nyanser enn de som allerede kjent. Fremstillingen av funn vil preges av forskerens erfaring, kompetanse, fortolkningsevne og interesse. For å sikre at funn i studien behandles på en troverdig måte er de knyttet nært opp til teori og tidligere forskning. Det er også redegjort grundig for egen forforståelse for å vise hvilket utgangspunkt forskningen utgår fra.

Funnene som presenteres i studien tar utgangspunkt i studiedeltakernes erfaringer i et retrospektivt lys. Det må derfor tas høyde for at deres perspektiv på å være fostersøsken har endret seg over tid, og at minner, modning og tilegnelse av ny kunnskap kan ha preget perspektivet. I så fall vil det innvirke på hvordan de beskriver og forklarer sin erfaring. Data som ligger til grunn for studiens funn vil preges av dette.



### **6.3 Implikasjoner for praksis**

En implikasjon for praksis vil kunne være å inkludere fosterforeldrenes egne barn som kompetente medaktører i det fosterhjemsfaglige arbeidet. Det innebærer å innhente fostersøskens perspektiv på fosterhjems plasseringen, sørge for tilgang til god informasjon og kurs, møtepunkter, tilby faglige forklaringer om fosterbarnet og fosterbarnets foreldres atferd og reaksjoner, veilede fosterforeldrenes egne barn i hvordan de kan håndtere utfordrende familieforhold (spesielt relasjonelle dilemma), samt støtte og anerkjenne deres bidrag inn i fosterhjemsarbeidet.

En annen implikasjon for praksis kan være å sikre at fosterforeldrenes egne barn har tilgang til samtaler med en nøytral tillitsperson, slik at de kan drøfte forhold de opplever at de ikke kan ta opp med egne foreldre eller barneverntjenesten. En slik tillitsperson bør ha erfaring med å innhente barns perspektiv og kunnskap om psykososialt arbeid med barn og unge. Tillitspersoner kan for eksempel være helsesøster, sosiallærer eller ansatte ved familievernkontoret.

Studien viser at det å ha et familieperspektiv og et barneperspektiv i samtale med fosterforeldres egne barn er viktig. Det er i tråd med forskning om slektsfosterhjem generelt. En implikasjon for videre praksis kan derfor være at de som arbeider med slektsfosterhjems plasseringer er godt kjent med familie- og systemteori. Slik kunnskap kan tilegnes gjennom videreutdanninger, opplæring og kurs.

### **6.4 Videre forskning og perspektiv på slektsfosterhjem**

Ut fra studiens funn vil det være behov for videre forskning på feltet. Et tema som bør undersøkes er hvilken betydning det har for fostersøskens i slektsfosterhjem å være inkludert som medaktører i fosterhjemsarbeidet. Andre tema forskningsfokus bør rettes mot er hvilke relasjonelle dilemma fostersøskens opplever å stå i, og hvilken personlig kompetanse fostersøskens benytter i sitt samspill med fosterbarnet. Dette kan gi verdifull informasjon om fostersøskens rollemestring. Et viktig tema er også hvordan barn av fosterforeldre i minoritetsfamilier erfarer det å være fostersøskens til barn fra egen slekt. Familieperspektivet vil være sentralt for videre forskning på slektsfosterhjem.

I lys av funn i denne studien og forskning av Winokur et al. (2014) kan det stilles spørsmål ved om slektsfosterhjem først og fremst bør forstås som et tiltak gjennom barneverntjenesten. Skoglund (Karlsen, 2018) har nettopp skrevet en avhandling om slektsfosterhjem hvor hun poengterer at slike fosterhjem bør forstås som oppvekst i slekt og ikke et barnevernstiltak. I følge Skoglund (Ibid.) forholder forskning på slektsfosterhjem seg nå først og fremst til et barnevernfaglig perspektiv med fokus på effektmåling. Skoglund mener videre forskning på slektsfosterhjem bør ta utgangspunkt i et familieperspektiv, og forstås som barns oppvekst hos slekt med tiltaksstøtte fra barnverntjenesten

(ibid.). En mulig implikasjon for videre forskning kan være å belyse tema ut ifra et slikt perspektiv. For meg vil sistnevnte tematikk være interessant å utvikle videre til et ph.d.-prosjekt.

## Referanseliste

- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium: Den salutogene modellen*. Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Backe-Hansen E., Christiansen, Ø. & Havik, T. (2013). *Utlisikket flytting fra fosterhjem: En litteratursammenstilling*. Nova-notat 2:2013. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.  
Tilgjengelig fra: [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/6378\\_1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/6378_1%20(1).pdf)  
[Lest 24. August 2018].
- Backe-Hansen, E., Egelund, T. & Havik, T. (2010). *Barn og unge i fosterhjem – En kunnskapsstatus*.  
Tilgjengelig fra: [http://www.nova.no/asset/4330/3/4330\\_3.pdf](http://www.nova.no/asset/4330/3/4330_3.pdf) [Lest 14. oktober 2018].  
Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). *Fosterheim og fosterheimsavtala*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnevern/fosterheim-og-fosterheimsavtala/id630511/> [Lest 13. oktober 2018].
- Barne, likestillings og inkluderingsdepartementet. (2010). *Fosterhjemsavtalen*. Oslo: Barne, likestillings og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/2011/fosterhjemsavtalen2011.pdf> [Lest 13. Oktober 2018].
- Barnevernloven. (1992). *Lov 17. Juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester*.
- Borge, A. I. H. (red.) (2007). *Resiliens i praksis: Teori og empiri i et norsk perspektiv*. Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Borge, A. I. H. (2018). *Resiliens: Risiko og sunn utvikling*. 3.utg. Polen: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid: Fra Rekruttering Til Tilbakeføring*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Carter, S., Cook, J., Sutton-Boulton, G., Ward, V. & Clarke, S. (2015). Social pedagogy as a model to provide support for siblings of children with intellectual disabilities: A report of the views of the children and young people using a sibling support group. *Journal of intellectual disabilities*, 20(1), 65-81. Tilgjengelig fra:

<http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1744629515586516>

[Lest 07. September 2018].

Dahle, G. (2016). *Søster*. Latvia: Cappellen Damm AS.

Dyregrov, A. (2000). *Barn og Traume: En håndbok for foreldre og hjelpere*. Bergen: Fagbokforlaget.

Dyregrov, A. (2010). *Barn og Traume: En håndbok for foreldre og hjelpere*. 2.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Ellingsen, I. T. & Øyre, I. (2016). Å vokse opp med fostersøsken med utfordrende atferd: Erfaringer i et retrospektivt lys. *Norges Barnevern*. 93 (1), 20-35. Oslo: Universitetsforlaget.

Evans, J., Jones, J. & Mansell, I. (2001). Supporting siblings: Evaluation of support groups for brothers and sisters of children with learning disabilities and challenging behaviour. *Journal of learning disabilities*, 5(1), 69-78.

<https://doi.org/10.1177/146900470100500107>

Falch-Eriksen, A. (2018). *Barn av fosterforeldre: Hva sier forskningen?* Nova-notat 3:2018. Oslo: Velferdforskningsinstituttet NOVA. Tilgjengelig fra: <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Notat/2018/Barn-av-fosterforeldre>

[Lest 12. August 2018].

Farmer, E. (2009). Making kinship care work. *Adoption and Fostering*, 33(3), 15-27.

<https://doi.org/10.1177/030857590903300303>

Frønes, I. (2011). *Moderne barndom*. 3. utg. Latvia: Cappellen Damm Akademisk.

Fyrand, L. (2016). *Sosialt Nettverk: Teori og praksis*. 3.Utg. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Gadamer, H-G. (2010). *Sannhet og metode: Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Norge: Pax Forlag.

Grøholt, B., Garløv, I., Weidle, B. & Sommerschild, H. (2015). *Lærebok i barnepsykiatri*. 5.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Haugland, B. S. M., Ytterhus, B. & Dyregrov, K. (red.). (2012). *Barn som pårørende*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Herheim, Å. & Langholm, K. (2006). *Psykisk helsearbeid: Teorier og arbeidsmåter*. Latvia: N. W. Damm & Søn AS.

Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. [Doktoravhandling] Tromsø: UiT Norges Arktiske Universitet.

Holtan, A. (2013). Slektskapsposisjoner og relasjonens historie; To nyttige begreper i arbeid med slektsplasseringer. I BUfetat (red.) *Fosterhjem i slekt og nettverk – artikkelsamling*, 34-38. Oslo: Bufetat.

Holtan A., Handegård, B. H., Thørnblad, R. & Vis, S. A. (2013) Placement disruption in long-term kinship and non-kinship foster care. *Children and youth services review*, 35(7), 1087-1094. Tilgjengelig fra:  
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.827.8840&rep=rep1&type=pdf> [Lest 22. September 2018].

Holtan, A. & Thørnblad, R. (2009). Kinship foster parenting; Gender, class and labour-force participation. *European Journal of Social Work*, 12(4), 465-478. 5 URL:  
<http://dx.doi.org/10.1080/13691450902840655>

Höjer, I. (2006). Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life. *Child and Family Social Work*, 01(12), 73-83. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00447.x>

Höjer, I. & Nordenfors, M. (2006). *Att leva med fostersyskon*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.

Höjer, I., Sebba, J. & Luke, N. (2013). *The impact of fostering on foster carers' children: An international literature review*. Oxford: Rees Centre for Research in Fostering and Education, University of Oxford. Tilgjengelig fra:  
[https://www.researchgate.net/publication/260798352\\_The\\_impact\\_of\\_fostering\\_on\\_foster\\_carers'\\_children\\_An\\_international\\_literature\\_review\\_Acknowledgements](https://www.researchgate.net/publication/260798352_The_impact_of_fostering_on_foster_carers'_children_An_international_literature_review_Acknowledgements)  
[Lest 24. August 2018].

Johannesen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4.utg. Oslo: Abstrakt forlag.

- Karlsen, S. M. (2018, 12. Oktober). Hvordan forske på oppvekst i fosterhjem hos slekta?:Hva skjer med barn som er i fosterfamilie hos slektninger? Og hvordan skal man forske på det?. *Forskning.no*. Tilgjengelig fra: <https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-uit-norges-arktiske-universitet/hvordan-forske-pa-oppvekst-i-fosterhjem-hos-slekta/1247519> [Lest 25. Oktober 2018].
- Kirkengen, A. L. & Næss, A. B. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. 3.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Knutsen, J. M. (2014). De navnløse hjelperne: Om selvoppfatningen til barn av fosterforeldre. *Norges Barnevern*, 91(1), 20-30. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3.utg. Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner*. 2.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Larsen, Å. & Solbakken, J. (2017). Fostersøsken søkes. *Fosterhjemskontakt*. 36(2), 64. Oslo: Norsk fosterhjemsforening.
- Lehmann, S., Havik, O. E., Havik, T. & Heiervang, E. R. (2013). Mental disorders in foster children: A study of prevalence, comorbidity and risk factors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 7(1):39, 1-12. Tilgjengelig fra: <https://capmh.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/1753-2000-7-39> [Lest 20. August 2018].
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. 4.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meld. St. nr. 17 (2015-2016). *Trygghet og omsorg – Fosterhjem til barns beste*.
- Noble-Carr, Farnham & Dean (2014). Needs and experiences of biological children of foster carers: A scoping study. Canberra: Institute of Child Protection Studies, Australian Catholic University. Tilgjengelig fra: [https://www.acu.edu.au/\\_data/assets/pdf\\_file/0015/712032/Final\\_report\\_-\\_needs\\_and\\_experiences\\_of\\_biological\\_children\\_of\\_foster\\_carers,\\_a\\_scoping\\_study.pdf](https://www.acu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0015/712032/Final_report_-_needs_and_experiences_of_biological_children_of_foster_carers,_a_scoping_study.pdf) [Lest 18. Februar 2018].

- Nordahl, T., Sørli, M. A., Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge: Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Olsen og Traavik (2010). *Resiliens i skolen: Om hvordan skolen kan bidra til livsmestring for sårbare barn og unge. Teori og tiltak*. Oslo: Vigmostad og Bjørke AS.
- Oslo Kommune. (2016). *Veileder for rekruttering og godkjenning av slektsfosterhjem*. Oslo: Oslo Kommune ved Barne- og familieetaten. Tilgjengelig fra: [https://www.bufdir.no/Global/nbbf/Fosterhjem/Veileder\\_for\\_rekruttering\\_og\\_godkjenning\\_av\\_slektsfosterhjem.pdf](https://www.bufdir.no/Global/nbbf/Fosterhjem/Veileder_for_rekruttering_og_godkjenning_av_slektsfosterhjem.pdf) [Lest 16. September 2018].
- Polit, D. F. & Beck, C.T. (2012). *Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice*. 9.utg. Kina: Wolten Kluwer Health | Lippincott Williams and Wilkins.
- Revheim-Rafaelsen, C. (2013). *Sosialarbeiderens etiske blikk: En kvalitativ studie av profesjonsetiske utfordringer i møte med fosterforeldrenes egne barn*. [Masteroppgave] Mandal: Universitetet i Agder. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000028>
- Ruud, A. K. (2011). *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner*. Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Rutter, M. (2007). Resilience, competence and coping. *Child abuse and neglect*, 31, 205-209. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.02.001>
- Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and psychopathology*. 24, 335-344. Tilgjengelig fra: <https://www.cambridge.org/core/journals/development-and-psychopathology/article/resilience-as-a-dynamic-concept/B82378BCEFAA45A6D5BB433989312F55> [Lest 25. Oktober 2018].
- Samdal, O., Wold, B., Harris, A. & Torsheim, T. (2017) *Stress og Mestring*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Serbinski, S. (2017). Growing up with foster siblings: Exploring the impacts of fostering on the children of foster parents. *Qualitative Social Work*, 16(1), 131-149. <https://doi.org/10.1177/1473325015599247>

- Sletteland, N. & Donovan, R. M. (2012). *Helsefremmende lokalsamfunn*. Polen: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Statistisk sentralbyrå. (2017). *Barnevernstiltak etter region, tiltak, statistikkvariabel og år, 4. kvartal 2017*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/10660/tableViewLayout1/> [Lest 13. oktober 2018].
- Sundt, H. (2012). *Slektsfosterhjem i Norden: Opplæring og oppfølging*. Oslo: Nordic Foster care Association. Tilgjengelig fra: [file:///D:/MA%20Sommer%202018/Pensum%20til%20vurdering%20av%20BA%20i%20pedagogikk/uten%20fagbeskrivelse\\_Enkeltemne%20i%20forskningsmetode%20ved%20UiT/Slektsfosterhjem\\_NORDEN\\_19.11.2012.pdf](file:///D:/MA%20Sommer%202018/Pensum%20til%20vurdering%20av%20BA%20i%20pedagogikk/uten%20fagbeskrivelse_Enkeltemne%20i%20forskningsmetode%20ved%20UiT/Slektsfosterhjem_NORDEN_19.11.2012.pdf) [Lest 12.10.2017].
- Sundt, H. (red.). (2017). *Fosterhjemshåndboka*. 7.utg. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Svartdal, F. (2018). Psykososial. I *Store norske leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/psykososial> [Lest 24. August 2018].
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i metode*. 4.utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori – for helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thørnblad, R. (2013). Fra oppvekst i slekt – til slektsfosterhjem. I BUFeetat (red.) *Fosterhjem i slekt og nettverk – artikkelsamling*, 39-43. Oslo: Bufetat.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3.utg. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Winokur, M., Holtan, A. & Batchelder, K. E. (2014, 31. Januar). Kinship care for the safety, permanency, and well-being of maltreated children. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. Tilgjengelig fra: <https://www.cochranelibrary.com/cdsr/doi/10.1002/14651858.CD006546.pub3/full> [Lest 09. Juli 2018].
- Øia, T. & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. 2.utg. Oslo: Abstrakt Forlag AS.



# Vedlegg

- Vedlegg 1: Statistikk over barn plassert i slektsfosterhjem
- Vedlegg 2: Utfyllende liste over søkebegreper
- Vedlegg 3: Utsnitt fra internettside og link til internettside
- Vedlegg 4: Utsnitt fra facebookside og link til facebookside
- Vedlegg 5: Informasjonsbrev med svarslipp og samtykkeskjema
- Vedlegg 6: Messengermelding med informasjon om studien
- Vedlegg 7: Epost med forespørsel om videreformidling av informasjonsbrev
- Vedlegg 8: Artikkel i Fosterhjemskontakten
- Vedlegg 9: Intervjuguide
- Vedlegg 10: Modeller for utledning av funn
- Vedlegg 11: Godkjenningbrev fra NSD

VEDLEGG 1: STATISTIKK OVER BARN PLASSERT I SLEKTSFOSTERHJEM

	Barnevernstiltak i løpet av året	Barnevernstiltak per 31. desember	Barnevernstiltak per 31. desember per 1 000 0-17 år	Barnevernstiltak per 31. desember per 1 000 0-22 år	Barnevernstiltak for nye barn i løpet av året
	2017	2017	2017	2017	2017
01 Østfold					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	293	183	2,5	2,3	48
02 Akershus					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	322	238	1,4	1,3	36
03 Oslo					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	280	186	1,1	1,1	40
04 Hedmark					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	186	119	2,9	2,4	17
05 Oppland					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	156	116	2,7	2,4	16
06 Buskerud					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	244	171	2,5	2,2	30
07 Vestfold					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	258	154	2,8	2,3	40

08 Telemark						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	171	129	3,3	2,8	13	
09 Aust-Agder						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	110	77	2,5	2,3	12	
10 Vest-Agder						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	207	132	2,8	2,4	20	
11 Rogaland						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	528	339	2,5	2,4	53	
12 Hordaland						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	508	351	2,7	2,3	51	
14 Sogn og Fjordane						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	80	60	2,3	1,9	9	
15 Møre og Romsdal						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	217	158	2,4	2,1	26	
50 Trøndelag						
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	0	0	0,0	0,0	0	

50 Trøndelag					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	0	0	0,0	0,0	0
16 Sør-Trøndelag (-2017)					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	241	143	2,0	1,6	11
17 Nord-Trøndelag (-2017)					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	130	92	2,8	2,3	14
18 Nordland					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	282	185	3,5	2,8	30
19 Troms - Romsa					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	183	132	3,8	2,9	21
20 Finnmark - Finnmarku					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	84	62	3,8	3,0	9
21 Svalbard					
2.01 Fosterheim i familie og nære nettverk	0	0	0,0	0,0	0

VEDLEGG 2: UTFYLLENDE LISTE OVER SØKEBEGREPER  
(Primære søkeord er nummerert)

<b>SØKEBEGREPER:</b>					
<b>1. Slektsfosterhjem</b>		<b>2. Fostersøsken</b>		<b>3. Fosterforeldres egne barn</b>	
<b>Norsk</b>	<b>Engelsk</b>	<b>Norsk</b>	<b>Engelsk</b>	<b>Norsk</b>	<b>Engelsk</b>
Slektsfosterhjem	Kinship care	Fostersøsken	Fostersiblings	Fosterforeldres barn	Fosterparents children
Slektplassering	Kinship foster care	Søsken	Siblings	Fosterforeldres egne barn	Fosterparents own children
Familieplassing	Family care	Søstre	Sisters	Fosterforeldres biologiske barn	Fosterparents biological children
Familiefosterhjem	Kinship foster parenting	Brødre	Brothers	Fosterforeldres adopterte barn	Fosterparents adopted children
Fosterhjem i egen slekt	Kinship foster homes	Søsken relasjon	Siblingrelations	Barn av fosterforeldre	Children of fosterparents
Familiebasert fosterhjem	Family foster care	Søsken forhold	Sibling relationship	Biologiske barn	Biological children of fosterparents
	Family based foster care		Fostersibling relations		Biological children

**SØKEBEGREPER: forts.**

<b>4. Psykososiale erfaringer</b>		<b>5. Søskenforhold</b>	
<b>Norsk</b>	<b>Engelsk</b>	<b>Norsk</b>	<b>Engelsk</b>
Psykososiale erfaringer	Psychosocial experiences	Søskenforhold	Sibling relationship
Psykososial	Psychosocial	Søskenrelasjon	Sibling relations
Psykologisk	Psychological	Fostersøsken relasjon	Fostersibling relations
Sosial	Social	Fostersøsken forhold	Fostersibling relationship

VEDLEGG 3: UTSNITT FRA REKRUTTERINGSSIDE PÅ INTERNETT  
(Full nettsadresse: [www.slektfostersosken.no](http://www.slektfostersosken.no))



## Har du vært fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt?

Da har du en unik kompetanse! Din kunnskap og erfaring søkes til dette mastergradsprosjektet om slektsfosterhjem.

Det rekrutteres stadig flere fosterhjem innenfor fosterbarns egen slekt i Norge. Det er derfor behov for økt kunnskap om hvordan det er å være fostersøsken i slektsfosterhjem.

Ved Universitetet i Tromsø gjennomføres det nå en mastergradsstudie med tema: **fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøsken i slektsfosterhjem**. Det rekrutteres deltakere til studien fra hele landet, og du kan delta i studien om du oppfyller følgende kriterier:



## Hvorfor delta i studien?

Du får bidra med dine erfaringer i et forskningsprosjekt, som kan være av betydelig samfunnsmessig verdi.

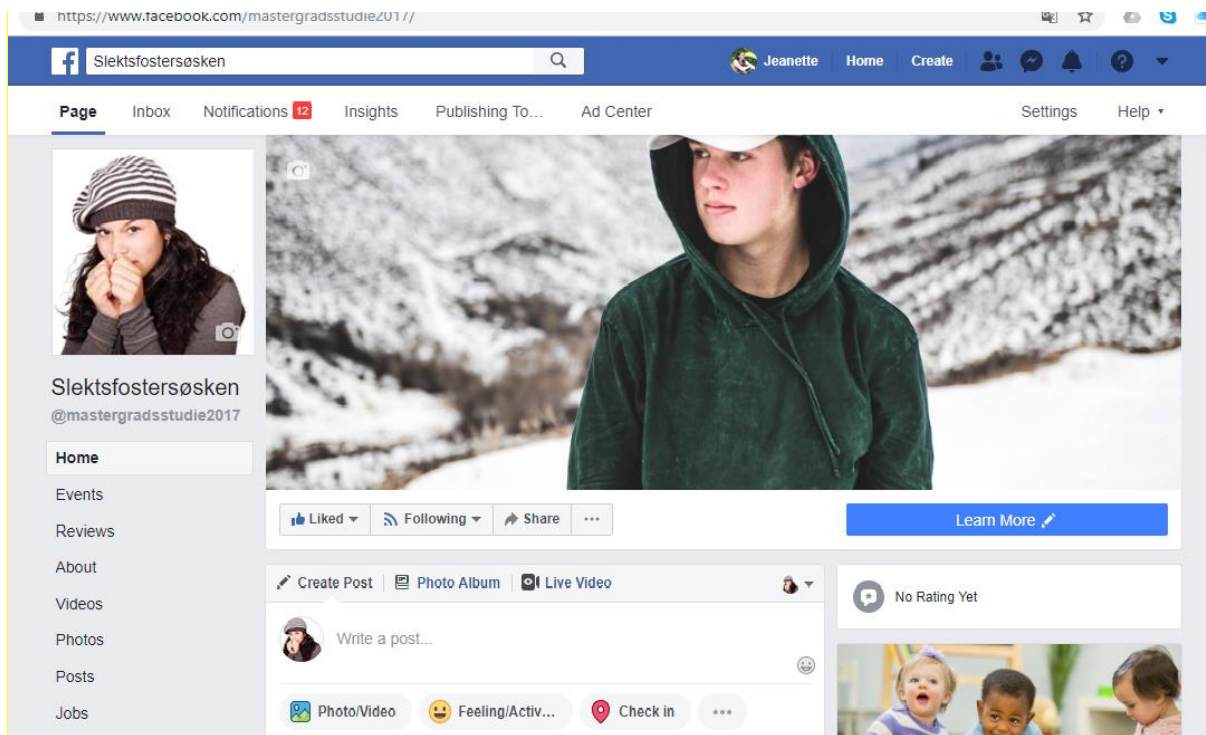
Ved å delta i denne mastergradsstudien vil du få anledning til å informere om hvordan det er å være fostersøsken til fosterbarn fra egen familie. Kunnskapen du har om å være slektsfostersøsken kan være nyttig og verdifull, for andre fostersøsken, fosterforeldre, fosterbarn, fosterbarns foreldre, barnevernstjenesten og fosterhjemstjenesten.

Informasjonen du gir vil benyttes i et forskningsprosjekt som søker å bidra til bevisstgjøring på fosterhjemfeltet.

Du vil få muligheten til å uttale deg om dine erfaringer med å være fostersøsken, samtidig som du forblir helt anonym. Din informasjon kan ikke spores tilbake til deg. Den lagres trygt, og slettes ved prosjektets slutt 01.11.2017.



VEDLEGG 4: UTSNITT FRA REKRUTTERINGSSIDE PÅ FACEBOOK  
(Full nettsadresse: [www.facebook.com/mastergradsstudie2017/](https://www.facebook.com/mastergradsstudie2017/))





## **Har du vært fostersøsken i slektsfosterhjem?**

Hvis du har vært fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt har du en unik kompetanse. og du søkes derfor som deltaker til denne viktige og spennende mastergradsstudien:

### **Fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøsken i slektsfosterhjem.**

#### **Studiens bakgrunn**

Bakgrunnen for studien er at det i Norge nå rekrutteres flere fosterhjem innenfor fosterbarns egne familier. Forskning viser at familieplasseringer er mer stabile, og at det går bedre med fosterbarna i slike hjem. Det man vet lite om, er hvordan det kan oppleves for fosterforeldres egne barn å vokse opp i en slik familiesetting. Det er behov for økt kompetanse på dette området. Din kunnskap og erfaring som fostersøsken er derfor både viktig og verdifull.

#### **Studiens formål**

Studiens spesifikke formål er å innhente mer kunnskap om, og få økt innsikt i hvilke erfaringer fosterforeldres egne barn har med å være fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt. Resultater fra studien vil kunne være relevant for fremtidige fostersøsken, fosterforeldre, fosterbarn, fosterbarns foreldre, fosterhjemstjenesten, barnevernstjenesten og samfunnet for øvrig.

Studien gjennomføres av en mastergradsstudent ved masterstudiet i helsefag ved Det helsevitenskapelige fakultetet, Universitetet i Tromsø - Norges Arktiske Universitet. Forskningsprosjektet tar utgangspunkt i følgende problemstilling:  
Hvilke erfaringer har fosterforeldres egne barn med å være fostersøsken i slektsfosterhjem?

#### **Hvem kan delta i studien?**

Det vil være aktuelt for deg å delta i denne studien dersom:

- Du er over 18 år
- Du er dine foreldres egenfødte barn, eller ble adoptert av dine foreldre før fylte 6 år

- Dine foreldre har hatt fosterbarn fra egen slekt plassert i eget hjem
- Du har bodd i samme hjem som slektsfosterbarnet mer enn 6 måneder
- Det er mellom 1 – 5 år siden du bodde med slektsfosterbarnet i eget hjem

### **Hva innebærer en deltakelse i forskningsundersøkelsen?**

Dersom du kunne tenke deg å være med på studien, og du oppfyller kriteriene for deltakelse, vil du få invitasjon til å delta på en intervjusamtale med forskeren i prosjektet. Samtalen har en varighet på cirka 60 - 80 minutter, og vil omhandle dine erfaringer som fostersøsken i slektsfosterhjem. All deltakelse er frivillig, og du kan når som helst trekke deg fra studien uten å oppgi grunn. Det er kun forskeren som vil ha tilgang på dine opplysninger, og som kjenner til din identitet. Du har rett til å få innsyn i alle opplysninger som gjelder deg.

Intervjuene blir tatt opp på bånd. Grunnen til det er at forskeren etter intervjuet skal skrive ut informasjonen som gis ordrett, slik at det kan brukes i et analysearbeid. Både lydfiler og nedskrevne intervju oppbevares anonymt og sikkert. Det benyttes kodenøkkel for å sikre anonymitet. Informasjonen du har gitt vil ikke kunne spores tilbake til deg. Alle data om deg blir slettet ved prosjektets slutt 01.11.17.

Forskningsfunnene du bidrar til gjennom intervjuene vil inngå i en masteroppgave i helsefag ved Universitetet i Tromsø. Masteroppgaven er en skriftlig oppgave, som skal forsvares muntlig av masterkandidaten. Det er en målsetting at det publiseres en vitenskapelig artikkel etter gjennomført og bestått eksamen.

Studien er meldt inn til Personvernombudet for forskning, NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Forskeren er forpliktet til å følge retningslinjer som sikrer trygg innhenting, anonymisering og oppbevaring av opplysninger og persondata. Du som studiedeltaker er dermed sikret at den informasjon du gir behandles og oppbevares trygt.

### **Hva skjer nå?**

Dersom du ønsker å delta i studien kan du sende en epost til forskeren, ringe eller sende en SMS. Forskeren vil ringe deg opp, og du vil få anledning til å stille ytterligere spørsmål om studien. Etter denne samtalen får du tilsendt en svarslipp og et samtykkeskjema, som sendes tilbake til forskeren i ferdig frankert konvolutt. Det er fint om du kan sende svar innen

18.04.2017. Hvis du vil delta i studien avtales det videre tidspunkt for intervjusamtale på et møtested som passer for deg.

Dersom du har spørsmål, ta gjerne kontakt med forskeren eller veilederen for studien, ved å benytte telefon, epost eller send SMS til oppgitt kontaktinfo nedenfor.

**Jeanette Solbakken**, Mastergradsstudent ved UiT Norges arktiske universitet, Det helsevitenskapelige fakultet, ved Institutt for helse – og omsorgsfag, master i helsefag, studieretning psykisk helse.

**Telefonnummer: xx, Epost: [xx](#)**

**Inger Marie Holm**, Sosiolog (ph.d), veileder ved Universitetet i Tromsø, Det helsevitenskapelige fakultet, ved Institutt for helse – og omsorgsfag, master i helsefag, studieretning psykisk helse.

**Telefonnummer: xx, Epost: [xx](#)**

## **SVARSLIPP**

Vi håper du ønsker å bidra med din kompetanse inn i dette prosjektet.

Dersom du takker ja til å delta, vennligst fyll ut svarslipp (*vedlegg 1*) og samtykkeskjema (*vedlegg 2*) og returner begge skjemaene samlet i ferdig frankert konvolutt.

Dersom du ikke ønsker å delta i studien ber vi deg likevel sende inn svarslipp slik at vi kan sikre at du ikke kontaktes igjen med samme forespørsel.

Om du skulle ha behov for mer informasjon før du bestemmer deg, kan du kontakte forskeren per telefon eller epost.

På forhånd takk!

Ja Ja takk, jeg kan tenke meg å delta på et intervju i forbindelse med undersøkelsen.

Nei Nei takk, jeg ønsker ikke å delta på et intervju i forbindelse med undersøkelsen.

Navn:

Adresse:

Telefonnummer:

Epost:

*Dersom du ikke ønsker å delta i dette forskningsprosjektet trenger du kun å fylle inn ditt navn.*

*Du vil da ikke motta noen flere henvendelser fra oss i forbindelse med prosjektet.*

## **SAMTYKKESKJEMA**

Jeg (skriv ditt navn her) .....

har lest gjennom informasjonsskrivet tilknyttet mastergradsprosjektet *Fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøskene i slektsfosterhjem*, og samtykker herved til å delta i mastergradsprosjektets videre forløp.

Dette innebærer at jeg stiller meg disponibel til å møte mastergradsstudent Jeanette Solbakken, for å gjennomføre et intervju om mine erfaringer med å være fostersøskene i slektsfosterhjem. Informasjonen som gis vil tas opp på lydbånd, nedtegnes, analyseres og benyttes som en del av en masteroppgave i helsefag ved Universitetet i Tromsø.

Min deltakelse i forskningsprosjektet er frivillig, og jeg kan når som helst trekke mitt samtykke til deltakelse i forbindelse med prosjektet uten å måtte oppgi grunn til dette. Alle mine data vil behandles anonymt og vil slettes så snart masteroppgaven er ferdigstilt.

Å bidra til forskning og fagutvikling er en viktig samfunnsoppgave. Det foreligger ingen lønn eller godtgjørelse for deltakelse i prosjektet, men jeg får anledning til å bidra med min kompetanse i en studie som løfter frem fosterforeldres egne barns erfaringer med å bo i slektsfosterhjem. Jeg kan få tilsendt masteroppgaven på epost ved prosjektets slutt.

.....

*Sted/Dato*

.....

*Signatur*

.....

*Adresse*

.....

*Mobilnummer*

.....

*E-post*

## VEDLEGG 6: MESSENGERMELDING MED INFORMASJON OM STUDIEN

Hei!

Sender deg en melding fordi jeg har fått vite at du har vært fostersøsken til ditt søskenbarn. Jeg er student og jobber med et forskningsprosjekt ved Universitetet i Tromsø som omhandler fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt. Nå leter jeg etter studiedeltakere som faller innenfor spesifikke kriterier. Kanskje du er interessert og fyller deltakerkriteriene? Dersom du er interessert kan du lese mer om prosjektet her:

[www.slektfostersosken.no](http://www.slektfostersosken.no).

Skulle du ønske å melde deg som deltaker tar du kontakt via nettsiden. Dersom du deltar vil ingen få kjennskap til din identitet annet enn jeg. I tillegg vil informasjonen du gir anonymiseres slik at den ikke kan spores tilbake til deg. Ha en fin dag.

Med vennlig hilsen  
Jeanette Solbakken

VEDLEGG 7: EPOST MED FORESPØRSEL OM VIDEREFORMLING AV  
INFORMASJONSBREV

**Emne:** Forespørsel om videreformidling av informasjonsbrev til rekrutterte slektsfosterhjem.

Hei,

Mitt navn er Jeanette Solbakken, og jeg er mastergradsstudent ved Universitetet i Tromsø - Norges Arktiske Universitet. Jeg henvender meg til dere med en forespørsel om å videreformidle et informasjonsbrev per epost til slektsfosterhjem som er aktuelle å rekruttere til min mastergradssoppgave. Jeg ønsker å rekruttere fosterforeldres egne barn som har vært fostersøsken i slektsfosterhjem. Prosjektet har følgende problemstilling:

*Hvilke erfaringer har fosterforeldres egne barn med å være fostersøsken i slektsfosterhjem?*

Med tanke på endringer i fosterhjemsrekrutteringen som er meldt i Stortingsmelding nr. 17 (2015 - 2016): Trygghet og omsorg - Fosterhjem til barns beste, og i den kommende kvalitets- og strukturreformen (Barnevernreformen), er studien svært relevant og dagsaktuell.

Jeg ber dere derfor videreformidle informasjonsbrevet til slektsfosterhjem som tilfredsstillende følgende krav:

- Er eller har vært aktive slektsfosterhjem i tidsperioden 2001 - 2017
- Har hatt slektsfosterbarn plassert i fosterhjemmet i mer enn 6 måneder
- Har hatt egenfødte barn, eller barn adoptert før fylte 6 år, som nå er over 18 år
- Har hatt egne barn bosatt i hjemmet den samme perioden fosterbarnet var plassert

Det fosterhjemsfaglige feltet er under omstilling, og de senere årene har vi sett en økning i antall rekrutterte slektsfosterhjem. Dette forskningsprosjektet vil i så måte kunne ha betydning for BUF - etats fremtidige fosterhjems - og rekrutteringsarbeid. Resultatene fra studien kan føre til ny innsikt i, og økt kunnskap om relevante forhold med å være fostersøsken i slektsfosterhjem.

En slik informasjon vil kunne være nyttig for det barnevernfaglige og fosterhjemsfaglige feltet, i tillegg kan den være av verdi for fostersøsken i slektsfosterhjem, fosterforeldre i slektsfosterhjem, slektsfosterbarns foreldre, slektsfosterbarn og samfunnet forøvrig.

Les gjerne mer om min mastergradsstudie

på nettsiden <http://www.slektfostersosken.no> eller i vedlagt informasjonsbrev.

Ettersom det er avgjørende å rekruttere et tilstrekkelig antall deltakere til studien, håper jeg dere kan bistå meg i denne viktige rekrutteringsfasen.

Gi meg gjerne tilbakemelding dersom dette er noe dere ikke har anledning til å påta dere, og kontakt meg på telefon 909 48 642 eller epost [jes031@post.uit.no](mailto:jes031@post.uit.no) ved spørsmål.

På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Jeanette Solbakken,

*Student ved Mastergradstudiet i Helsefag,*

*Studieretning psykisk helse,*

*Institutt for helse - og omsorgsfag,*

*Det helsevitenskapelige fakultet,*

*Universitetet i Tromsø -*

*Norges Arktiske Universitet.*



Prosjekt

## Fostersøsken søkes

Fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt har en unik kompetanse. Slik kunnskap og erfaring søkes til et forskningsprosjekt.

Ved Universitetet i Tromsø settes det nå i gang et forskningsprosjekt, som gjennomføres av mastergradsstudent Jeanette Solbakken. Hun har selv vært fostermor og jobber i Bufetat. Hun har et brennende ønske om å kunne bidra til gode oppvekstvilkår for alle barn og unge. Det har derfor vært viktig for henne å fokusere på alle barn som bor i fosterhjem, fosterbarn og fosterforeldrenes egne barn.

**Bakgrunnen for prosjektet**  
Forskningsprosjektet som gjennomføres har sin bakgrunn i at det nå rekrutteres flere fosterhjem innenfor fosterbarns egne familier i Norge. Antallet slektsfosterhjem kan også komme til å øke betraktelig, dersom barnevernloven endres i tråd med regjeringens foreslåtte kvalitets- og strukturreform. Barnevernstjenesten vil da lovpålegges å fortrinnsvis søke etter slektsfosterhjem ved fosterhjems plasseringer.

Forskning av Amy Holtan og Renée Thörnblad ved Universitetet i Tromsø viser at familieplasseringer ofte er mer stabile, og at det går forholdsvis bedre med fosterbarna i slike hjem. Det man vet lite om, er hvordan det kan oppleves for fosterforeldres egne barn å vokse opp i en slik familiesetting. Denne mastergradsstudien søker å finne ut hvilke erfaringer fosterforeldrenes egne barn har med å være fostersøsken i slektsfosterhjem. Dette er viktig og relevant informasjon, derfor er det fint om du kan dele av din erfaring dersom du befinner deg innenfor rammevilkårene for studien.

**Deltagelse**  
Vi har allerede intervjuet to deltakere til studien, men trenger flere. Det kan være av stor betydning for andre fostersøsken, fosterforeldre, barnevernstjenesten og fosterhjemstjenesten, at fosterforeldres egne barn får uttale seg om sine erfaringer med å bo i slektsfosterhjem. Det er derfor viktig at fosterforeldrenes egne barn, som er innenfor rammevilkårene, melder seg til intervju samtale. Det er en helt ufarlig seanse.

Du kan delta i studien dersom:

- Du er over 18 år
- Du er dine foreldres egenfødte barn eller adoptert før fylte 6 år
- Dine foreldre har hatt fosterbarn fra egen slekt plassert i eget hjem
- Du har bodd i samme hjem som slektsfosterbarnet i mer enn 6 måneder
- Det er mellom 1 - 5 år siden du bodde fulltid sammen med slektsfosterbarnet i eget hjem

Hvis du ønsker å delta, vil du få anledning til å uttale deg om dine erfaringer med å vokse opp sammen med fostersøsken fra egen slekt. Du vil inviteres til å gjennomføre en intervju samtale over telefon, på skype eller ved at man møtes til samtale med forskeren på egnet sted. Du får være helt anonym, og informasjonen du gir vil ikke kunne spores tilbake til deg. Intervjuene analyseres, og de funn som studien gir, vil presenteres i en mastergradsoppgave. Oppgaven kan gi grunnlag for å publisere en vitenskapelig artikkel om temaet. Selv om studien gjennomføres ved Universitetet i Tromsø, så rekrutteres det deltakere fra hele landet.

Hvis du har en slik kompetanse er det av samfunnsmessig betydning at du deler denne ved å delta, slik at fosterforeldrenes egne barns erfaringer, tanker og refleksjoner synliggjøres i det barnevernfaglige og fosterhjemsfaglige feltet. Du kan lese mer om studien her: [www.slektsfostersosken.no](http://www.slektsfostersosken.no) eller kontakte Jeanette direkte på epost: [jes031@post.uit.no](mailto:jes031@post.uit.no) eller på telefon: 909 48 642 eller på facebook: [www.facebook.com/jsolbakken](https://www.facebook.com/jsolbakken)



**Har du vært fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt?**

DA SØKES DIN KUNNSKAP OG ERFARING TIL ET FORSKNINGSPROSJEKT OM SLEKTSFOSTERHJEM

Det rekrutteres stadig flere fosterhjem innenfor fosterbarns egen slekt i Norge. Det er derfor behov for økt kunnskap om hvordan det er å være fostersøsken i slektsfosterhjem. Ved Universitetet i Tromsø gjennomføres det nå en mastergradsstudie med tema: fosterforeldres egne barns erfaringer med å være fostersøsken i slektsfosterhjem. Det rekrutteres deltakere til studien fra hele landet. Du kan lese mer om studien, og melde deg på her: [www.slektsfostersosken.no](http://www.slektsfostersosken.no)

64 Fosterhjemskontakt 2/17

Larsen, Å. & Solbakken, J. (2017). Fostersøsken søkes. *Fosterhjemskontakt*. 36(2), 64. Oslo: Norsk Fosterhjemsforening.

<b>INTERVJUGUIDE</b>			
<b>INNLEDNING</b>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Informasjon om prosjektet</li> <li>• Lydbånd og informasjonsoppbevaring</li> <li>• Taushetsplikt, informert samtykke og mulighet til å trekke seg</li> </ul>			
<b>A. STUDIEDELTAEREN OG STUDIEDELTAERENS BAKGRUNN</b>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>La oss starte med litt bakgrunnsinformasjon om deg. Kan du beskrive i korte trekk hvem du er og hvor du kommer fra?</b></li> </ul> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kjønn</li> <li>- Alder</li> <li>- Yrke/Utdanning</li> <li>- Bosted i oppveksten</li> <li>- Stor/liten familie</li> <li>- Antall søsken</li> <li>- Din plassering i søskenflokk</li> </ul> </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Antall fosterbarn</li> <li>- Alder på fosterbarn ved plassering</li> <li>- Alder på barna i hjemmet ved plassering</li> <li>- Fosterbarnets slektstilhørighet</li> <li>- Tidligere relasjon til fosterbarn</li> <li>- Fosterhjemsplassingens varighet</li> <li>- Fosterforeldrenes yrke ved plassering</li> </ul> </td> </tr> </table>		<ul style="list-style-type: none"> <li>- Kjønn</li> <li>- Alder</li> <li>- Yrke/Utdanning</li> <li>- Bosted i oppveksten</li> <li>- Stor/liten familie</li> <li>- Antall søsken</li> <li>- Din plassering i søskenflokk</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Antall fosterbarn</li> <li>- Alder på fosterbarn ved plassering</li> <li>- Alder på barna i hjemmet ved plassering</li> <li>- Fosterbarnets slektstilhørighet</li> <li>- Tidligere relasjon til fosterbarn</li> <li>- Fosterhjemsplassingens varighet</li> <li>- Fosterforeldrenes yrke ved plassering</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Kjønn</li> <li>- Alder</li> <li>- Yrke/Utdanning</li> <li>- Bosted i oppveksten</li> <li>- Stor/liten familie</li> <li>- Antall søsken</li> <li>- Din plassering i søskenflokk</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Antall fosterbarn</li> <li>- Alder på fosterbarn ved plassering</li> <li>- Alder på barna i hjemmet ved plassering</li> <li>- Fosterbarnets slektstilhørighet</li> <li>- Tidligere relasjon til fosterbarn</li> <li>- Fosterhjemsplassingens varighet</li> <li>- Fosterforeldrenes yrke ved plassering</li> </ul>		
<b>B. INFORMASJON OM OG INVOLVERING I FOSTERHJEMSPLOSSEREN</b>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Hvordan fikk du vite at du skulle bli fostersøsken til et barn fra egen slekt?</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Hvilken informasjon fikk du, og av hvem?</li> <li>- Opplevde du informasjonen som tilstrekkelig? Hvis nei, hva var det du savnet?</li> <li>- Fikk du vite bakgrunnen for at fosterbarnet skulle bo hos dere? Dersom ja, hva tenkte du i så fall om dette? Dersom nei, hadde du kjennskap til bakgrunnen for flyttingen fra før?</li> <li>- Fikk du mer informasjon etter hvert som fosterhjemsplassingens vedvarte?</li> </ul> </li> <li>• <b>Fikk du som fostersøsken delta på informasjonskurs, eller treffe andre ungdommer i samme situasjon gjennom fosterhjemtjenestens oppfølgingstilbud (fortell)?</b></li> <li>• <b>Kan du beskrive din kontakt med fosterbarnet og fosterbarnets foreldre før dere ble slektsfosterhjem? (Hyppighet av samvær, nærhet i relasjon, felles familiære gjøremål?)</b></li> <li>• <b>Ble du på noen måte involvert i prosessen med å hjelpe fosterbarnet av barnevernet, fosterhjemstjenesten og/eller dine foreldre? Hvis ja, på hvilken måte ble du involvert?</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Hadde du noen spesielle oppgaver i forhold til fosterbarnet (forklar)?</li> <li>- Fikk du delta på møter i forbindelse med fosterhjemsplassingene? Hvis ja, hva fikk du bidra med av forslag til tiltak før og etter at fosterbarnet flyttet inn hos dere?</li> <li>- Hvordan opplevde du det å bli inkludert/ikke inkludert på denne måten?</li> <li>- Følte du at du hadde noe ansvar for fosterbarnet, og hva mente du i så fall om det?</li> <li>- Dersom du deltok på møter underveis i fosterhjemsplassingene, ble du gitt muligheten til å fortelle om hvordan det var for deg å være fostersøsken? Hvis ja, hvordan benyttet du deg av denne muligheten?</li> </ul> </li> </ul>			

- **Hva syntes du om det å måtte forholde seg til offentlige instanser, som fosterhjemstjenesten og barnevernstjenesten, om spørsmål som handlet om din familie?**

### **C. NÅR SLEKTSFOSTERBARN BLIR EN DEL AV KJERNEFAMILIEN**

- **Var dere i familien åpen i nettverk og omgangskrets om at fosterbarnet var fra egen familie? Kan du fortelle litt om hvorfor familien valgte å være/ikke være åpen om dette?**
  - Dersom du var åpen om dette, hvilken informasjon delte du og med hvem?
  - Var det noen du ikke ønsket å dele informasjon med? Hva var grunnene til dette?
  - Hvordan var opplevde du at de du snakket med forholdt seg til det du fortalte?
- **Hvordan var det for deg være barn/ungdom med slektsfosterbarn i familien?**
  - Kan du beskrive en typisk hverdag for deg etter at fosterbarnet flyttet inn (rutiner)?
  - Hvilke endringer opplevde du i hverdagen din etter at fosterbarnet flyttet inn?
  - Var det noe du opplevde som en stor endring? Kan du si litt mer om det?
  - Hva syntes du om endringene?
  - Hadde det å få et fostersøsken inn i familien noen innvirkning på skolen eller fritiden din? Hvis ja, på hvilken måte?
  - Var det noe eller noen i din nye hverdag som ble spesielt viktig for deg (utdyp)?
  - Var det noe du synes du bidro med i forhold til fosterbarnet? (Samtaler, lek, inkludering i din venneflokk, annet?)
  - Var det noe du synes var vanskelig å forholde seg til med fosterbarnet (fortell)?
  - Dersom du opplevde noen forhold som vanskelig, hvordan løste du slike situasjoner? Fortalte du noen om dette? (foreldre, venner, barnevernstjenesten, andre?)
- **Kan du fortelle litt om hvordan du opplevde hverdagen med dine foreldre etter fosterbarnet flyttet inn?**
  - Hvordan prioriterte foreldrene dine tiden sin i forhold til deg?
  - Fikk du delta i familiære aktiviteter og være med på å ta beslutninger i familien på samme måte som tidligere? Hvis nei, hva var det som endret seg?
  - Ble du og dine søsken behandlet likt som fosterbarnet (eksempler)?
  - Hvordan synes du foreldrene dine håndterte det å være fosterforeldre?
  - Hva opplevde du at dine foreldre gjorde for å ta hensyn til deg som fostersøsken?
- **Hvordan forholdt dine venner og ditt øvrige nettverk seg til at du ble slektsfostersøsken?**
  - Oppstod det noen endringer i omgangskretsen din etter fosterbarnet flyttet inn? Hvis ja, kan du beskrive dette nærmere?
  - Opplevde du at dine venner og ditt nettverk behandlet deg på samme måte som tidligere?
  - Var det noen av dine venner du opplevde å få mer/mindre kontakt med? Hva var grunnene til dette?
  - Opplevde du noen gang å få positive eller negative kommentarer fordi du var fostersøsken? Dersom ja, hva syntes du om det og hvordan håndterte du det?
- **Kan du fortelle om en opplevelse med fosterbarnet du erfarte som positiv, og en opplevelse du erfarte som utfordrende/vanskelig? Du velger selv hvilken opplevelse du vil starte med.**
  - Hva tenkte/følte/gjorde du i denne situasjonen?
  - Hvordan innvirket dette på ditt forhold til fosterbarnet?

- **Tok du noen gang på eget initiativ opp med dine foreldre eller barnevernstjenesten hendelser med fosterbarnet som fikk betydning for deg som fostersøsken?**
  - Hvis nei, skulle du ønske at du hadde gjort det? Hva var grunnen til det?
  - Hvis ja, hvordan opplevde du å bli møtt i forhold til dette? Hvordan ble dine behov ivaretatt?
  - Snakket du med andre om disse hendelsene? I så fall hvem, og hva var det som gjorde at du ønsket å snakke med noen andre enn dine foreldre eller barneverntjenesten?

#### **D. FOSTERHJEMSPLASSERINGENS BETYDNING FOR FAMILIÆRE RELASJONER**

- **Var det noen relasjoner i familien som endret seg etter dere ble slektsfosterhjem?**
  - Hvis ja, mellom hvem og på hvilken måte? (deg og fosterbarnet, deg og dine foreldre, deg og fosterbarnets foreldre, deg og dine søsken)
  - Var det noe som påvirket deg og ditt hverdagsliv? Hvis ja, hvordan og hva mente du om det?
  - Følte du behov for å snakke med noen om dette? Hvis ja, hvem snakket du med?
- **Vi snakket jo tidligere om at dere var åpen/ikke var åpen om at fosterbarnet kom fra egen familie. Opplevde du noen gang det å være i familie med fosterbarnet som spesielt positivt eller utfordrende/vanskelig (fortell)?**
- **Hvordan vil du beskrive ditt forhold til dine foreldre og søsken i dag?**
  - Hvor ofte har du kontakt med dine foreldre og dine søsken?
  - Hvilken type kontakt har du med dine foreldre og dine søsken?
  - Er det noen du skulle ønske du hadde mer/mindre kontakt med? Hva er grunnene til dette?
  - Har din kontakt med foreldre og søsken i dag blitt påvirket av at dere har vært slektsfosterhjem? Hvis ja, på hvilken måte?
- **Hvordan er ditt forhold til fosterbarnet og til fosterbarnets foreldre i dag?**
  - Hvor ofte har du kontakt med fosterbarnet og fosterbarnets foreldre?
  - Hvilken type kontakt har du med fosterbarnet og fosterbarnets foreldre?
  - Er det noen du skulle ønske du hadde mer/mindre kontakt med? Hva er grunnene til dette?

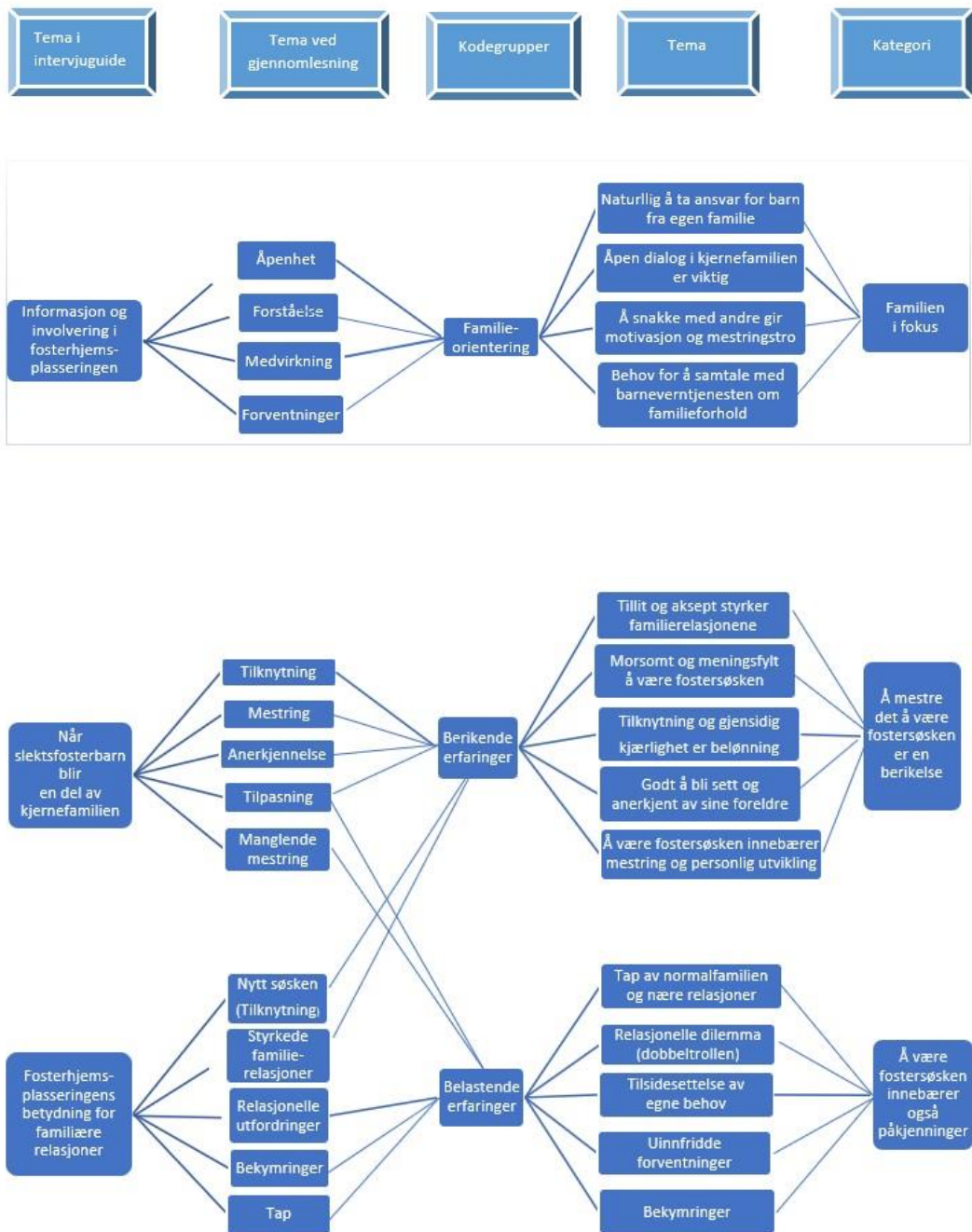
#### **E. AVSLUTTENDE REFLEKSJONER**

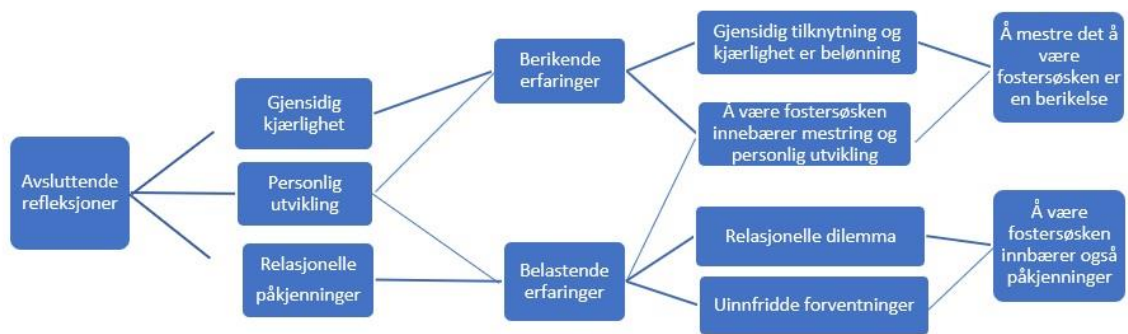
- **Hvis du ser tilbake på din tid som fostersøsken i slektsfosterhjem, er det noe du skulle ønske hadde vært annerledes?**
- **Tenker du at det å ha bodd sammen med fostersøsken har hatt betydning for personen du er i dag? I så fall, på hvilken måte?**
- **Kunne du selv tenke deg å bli fosterhjem/slektsfosterhjem?**
  - Hva er det som gjør at du kunne/ikke kunne tenke deg det?
  - Hvis du ønsker å bli det ene foran det andre, hvilke vurderinger ligger bak?
  - Hva ville du hatt fokus på i forhold til egne barn ved en fosterhjemsplassing?
- **Er det noe annet du tenker er viktig å si om det å være fostersøsken før vi avslutter?**
- **Helt til slutt vil jeg be deg fortelle litt om hvorfor du takket ja til å delta i denne studien?**

## EVENTUELT

- Er det andre tema du tenker burde ha vært tatt opp i denne studien?
- Er det noe du lurer på i forhold til denne studien, som du føler jeg ikke har informert godt nok om?
- Takk for at du stilte opp til intervju. Ditt bidrag er viktig og belyser en samfunnsaktuell sak.

## VEDLEGG 10: MODELLER FOR UTLEDING AV FUNN TIL KATEGORIER





## Vedlegg 11: Godkjenningsbrev fra NSD



Inger Marie Holm  
Institutt for helse- og omsorgsfag UiT Norges arktiske universitet

9037 TROMSØ

Vår dato: 13.12.2016

Vår ref: 50956 / 3 / AGL

Deres dato:

Deres ref:

### TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.11.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

50956	<i>Biologiske barn i slektsfosterhjem: - hvordan erfarer de sin nye livssituasjon som fostersøsken til fosterbarn fra egen slekt?</i>
Behandlingsansvarlig	UiT Norges arktiske universitet, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Inger Marie Holm
Student	Jeanette Solbakken

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 08.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Audun Løvlie

Kontaktperson: Audun Løvlie tlf: 55 58 23 07

*Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.*

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS  
NSD – Norwegian Centre for Research Data

Harald Hårfagres gate 29  
NO-5007 Bergen, NORWAY

Tel: +47-55 58 21 17  
Faks: +47-55 58 96 50

nsd@nsd.no  
www.nsd.no

Org.nr. 985 321 884



Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Jeanette Solbakken [jeanette@vangsvik.com](mailto:jeanette@vangsvik.com)



Formålet med prosjektet er å få økt kunnskap om hvordan det kan erfares å være fostersøsken til barn fra egen biologisk slekt. Informasjonen kan være nyttig for fosterforeldre, fostersøsken, fosterhjemomsorgen og barnevernet, ettersom informasjonen som gis, kan bidra til å belyse hvordan fostersøsken opplever sin situasjon i slektsfosterhjem.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Det behandles sensitive personopplysninger om helseforhold.

Det behandles enkelte potensielt sensitive opplysninger om tredjeperson (søsken, foreldre, med mer). Det skal kun registreres opplysninger som er nødvendig for formålet med prosjektet. Opplysningene skal være av mindre omfang og skal anonymiseres i publikasjon. Så fremt personvernulempen for tredjeperson reduseres på denne måten, kan prosjektleder unntas fra informasjonsplikten overfor tredjeperson, fordi det anses uforholdsmessig vanskelig å informere. Ombudet anbefaler likevel at tredjeperson blir informert, gjerne via informanten som har meldt seg.

Personvernombudet legger til grunn at studenten etterfølger UiT Norges arktiske universitet sine regler for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 08.05.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak